

קונטרס

אאלפך

חכמה

בלבכי משכן אבנה

אוצר האותיות

ערך אומן

תורה לשמה

תורת שעשועים

לא מונה כלל

נשמח לקבל הערות והארות,
וכן תוספות קצרות על
הקונטרס, על מנת לתקן
ולחוסף במהדורה הבאה
בע"ה.

כמו כן, המעוניין לסייע להגיה
את הקונטרס כל שבוע לפני
צאתו, יפנה למערכת.

להאזנה לשיעור בקול הלשון

073-295-1245 ישראל
USA 605-313-6660

ומקישים: כוכביות [*]
< [#] סולמית
< [מספר שיעור] סולמית
[#]

© כל הזכויות שמורות

מידי שבוע יוצא לאור קונטרס
'אאלפך חכמה',
שכל שבוע עוסק בתיבה אחרת.
המעוניין להצטרף לרשימת התפוצה
ישלח בקשה במייל:
bilvavi231@gmail.com

ללקיחת חלק בהוצאות
הגדולות של הדפסת הספרים
לזיכוי הרבים, ניתן ליצור קשר
עם מערכת
'בלבבי משכן אבנה'
טלפון: 052.763.8588
ת.ד. 34192 ירושלים 9134100
bilvavi231@gmail.com

תוכן העניינים

"בא אל התיבה"

ערך אומן

עבודה

אוצר האותיות ואהיה אצלו אמן..... ז

מחשבה

בלבביפדיה מחשבה אומן..... כא

אוצר האותיות אומנות..... צד

אוצר האותיות אומן את הדסה..... מד

סוגיות במחשבה אומן..... נה

ר"א שערים

צירוף א-ו / א-מ / א-ן / ו-מ / ו-ן / מ-ן..... סז

קבלה

בלבביפדיה קבלה אומן..... עה

מילון ערכים בקבלה אומן..... מד

ארמית

מילון ערכים בארמית אומן - חושב - פדגוג -

חרש - ימין - שבועה - אדם..... פא

מדור

עבודה

אוצר האותיות
ואהיה אצלו אמון

בלבניפדיה עבודת ה' ואהיה אצלו אמן

'ואהיה אצלו אמן' ביחס למרדכי היהודי וימי הפורים

ומגדלת, מלשון אם נ, כלומר, אם שיש בה נ' שערי בינה, שמכח אותה בינה יתירה היא מגדלת את ילדיה.

זוהי הבחינה של האמן מצד האם. אך כאשר אותה בחינה מתגלה אצל האב, הרי שבמקום אם נ' מתגלה אב נ', האמן נהפך להיות אבן.

והוא מה שנאמר במלחמת עמלק (שמות י"ב): "וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וגו' ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", הדבר שמכחו היו ידיו אמונה עד בא השמש, הוא מכח האבן שנתעלה ממדרגה של אם נ' למדרגה של אב נ', זו המדרגה של משה רבינו שנמסרו לו מ"ט שערי בינה, ומכח זה יכל להתגלות בו לא רק האם נ' של האמונה אלא אף האב נ'.

צירוף משה והמן וגילוי אור הנשמה

כידוע מדברי חז"ל (אסתר ב' ו), השורש של מרדכי היהודי הוא במשה רבינו, וכדרך שמשוה רבינו עמד כנגד עמלק, כך מרדכי היהודי עמד כנגד המן מזרע עמלק. מצד כך, הרי שבמשה רבינו כבר יש את השורש שעומד כנגד המן. משה והמן לשניהם ג' אותיות בשמם, מהם שנים מ' ה', והשלישית שונה, ש' במשה ונ' בהמן. צירוף שתי האותיות של שניהם יחד עם שתי האותיות השוות בשניהם מעלה את המילה 'נשמה', מ' וה' משניהם, ש' ממשוה ונ' מהמן.

מצד כך עומק הגילוי של פורים הוא צירוף משה והמן יחד, צירוף של מלחמה שבה משה מנצח את המן ולוקח חלקו, (כדרך שהופקד מרדכי על בית המן), וגילוי מדרגת הנשמה על ידי זה. ושורש הדבר במלחמת עמלק שהניחו את האבן

פרק ח' בספר משלי עוסק בענייני החכמה, התורה הקדושה, "הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה" (שם א). בפסוק ל' נאמר "ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת".

המדרגה השלישית בפסוק, בחינת השחוק 'משחקת לפניו בכל עת', היא תכונתו של חודש אדר, שבו מתגלה השחוק. ואולם גם שתי המדרגות הראשונות, מדרגת האמן ומדרגת השעשועים, הם עניינים של ימי חודש אדר וימי הפורים בראשם, ויבואר להלן.

המדרגה הראשונה המובאת הפסוק היא 'ואהיה אצלו אמן', כיוצא בזה נאמר אצל מרדכי היהודי (אסתר ב' ז) "ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דודו וגו', ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת". ואיתא במדרש (ב"ר ל' ה) שחזר מרדכי על כל המניקות ולא מצא מינקת לאסתר, ונעשה לו נס ובא לו חלב והניקה. זוהי בחינה נוספת במדרגת האומנה שלקח מרדכי את אסתר, שנעשה לה כאומנת, ומה שבעלמא הדרך שההנקה באה מהאם כאן נעשה לו נס וההנקה באה ממנו.

השורש של המילה 'אמן' הוא 'אמן', יש במפרשים (מנחת אליהו פרק לב') שפירשו את הפסוק 'ויהי אמן את הדסה', שהיה מלמדה לומר אמן. פירוק המילה 'אמן' ל-אם נ' מורה על נ' שערי בינה שיש בעולם, מ"ט מהם ניתנו למשה, ובחינה מסויימת בשער הנ' ניתנה לאשה, שעליה נאמר (בראשית ב' כב) "ויבן את הצלע", וכדברי חז"ל (נדה מה:): בינה יתירה ניתנה לאשה.

מצד כך כל אם נקראת בעומק אומנת

עי"ן, נונא סמא לעינים. כלומר, העינא פקחא של הנונא הוא התיקון שמתקן את פגם העיניים, וכדרך שכל הקלקולים נעשים מפגם העיניים, כך גם כל הניסים נעשים ונובעים מהנונא סמא, הוא העינא פקחא. ומכח העינא פקחא נעשה סם חיים, היפך האכילה מעץ הדעת סם המוות. לכן, במתן תורה שמתגלה המהלך של תיקון הדוכרא דרע, שם התגלה אותה הבחינה שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, היינו הזכה נעשית לו סם חיים.

לעומת כך בפורים, מתגלה הארת התיקון של הנוקבא דקלקול, שמצד מסויים יש בו בחינה של תיקון גבוהה ממתן תורה, שכידוע מדברי רבותינו רק בצד הקדושה הדוכרא נמצאת למעלה מהנוקבא, אבל בצד הקלקול הנוקבא היא שנמצאת למעלה מהדוכרא. ממילא מצד כך התיקון של הנוקבא דקלקול, נעשה בבחינה מסויימת למעלה מהתיקון של הדוכרא דקלקול. ויבואר להלן.

מהלך תיקון הנוקבא דקלקול בימי הפורים

תחילת התיקון וגילוי הנס במגילה נעשה בלילה, כמפורש בפסוק (אסתר ו א): "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", שבאותה שעה קרא להביא את ספר הזכרונות, ומאותו שעה נהפך כל השתלשלות העינים מחורבן וכליה לבנין ונס.

הגילוי של הנס שנעשה דוקא בלילה, הוא מאותו הטעם שהובא לעיל, שהארת ימי הפורים הם תיקון הנוקבא דקלקול הנקראת לילית מלשון לילה.

מהות הקלקול בלילה הוא היללה והבכי, כענין שנאמר (איכה א ב) "בכו תבכה בלילה", וכן אמרו חז"ל (ברכות מ.) עץ שאכל ממנו אדם

תחת משה רבינו ובכך נעשה הצירוף של עמלק עם משה וגילוי האור של הנשמה.

שתי האותיות השוות אצל משה והמן הינם מ' ה', גימטריא אדם. הנ' היתירה אצל המן, היא הגילוי של הנ' שערי בינה, שבהמן מתגלה הפכו בנ' שערי טומאה, ומטעם כן תלוהו על עץ גבוה נ' אמה. היינו, צירוף המ"ה דאדם עם הנ' דבינה, שהוא שער הנ' שניתן לאשה בבחינת הבינה יתירה*. מצד כך הרי שהמן מגלה בעומק את החיבור של הדוכרא והנוקבא, המ"ה דאדם והנ' שערי בינה דאשה.

וכמוכן שחיבור זה של הדוכרא והנוקבא בגילוי של המן, אינו מצד הקדושה, ומה שהמן מצרף ומחבר את הזכר והנקבה הוא מצד הקלקול. וכידוע מדברי הגמרא (ב"ב עד:) שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו זכר ונקבה בראם, בקדושה וכן להיפך, זה לעומת זה עשה אלוקים. ובצד הקלקול, הזכר נקרא 'סם אל' והנוקבא 'לילית'.

במדרגת מתן תורה נעשה התיקון של הזכר דקלקול, ובמדרגת פורים היתה הארה לתקן את הנוקבא דקלקול.

מצד כך, על מתן תורה נאמר (יומא עב:): זכה נעשית לו סם חיים, כלומר, ממדרגת הדוכרא דקלקול סם המות: ששורשו בחטא האכילה מעץ הדעת שורש המות בעולם, נהפך בצד התיקון לסם החיים.

ועל כך אמרו בגמרא (שבת קד.) סמ"ך ומ"ם שבלוחות בנס היו עומדים, כלומר, בצד התיקון הרי שהס"מ גופא הוא השורש לכל הניסים שבתורה. והטעם, שכן שורש החטא בעולם הוא חטא האכילה מעץ הדעת, תחילתו היה מראיית העינים, כפי שנאמר (בראשית ג ו) "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים". וכן איתא בגמרא (נדרים נד:) אמר שמואל נו"ן סמ"ך

* ישנה בחינה נוספת של צירוף המ"ה דאדם עם הנ' המורה על הדג, נונא, סוד סעודת הלויין דלעתיד לבוא, וסוד חודש אדר מזל דגים. אך אין כאן מקומו.

ב השם של הדוכרא דקלקול 'סם אל' מורכב משתי תיבות, ס"מ זהו השם הפרטי שלו, וא"ל זהו השם הכללי שלו כמלאך, וכפי שמצינו בשאר המלאכים מיכאל גבריאל רפאל וכן על זה הדרך. לכן הוא נקרא בקיצור בלשון רבותינו 'הס"מ'.

הוא סממן בושם וכמו שיתבאר להלן בעז"ה ענינו השייך לכאן), ששם קיטרג השטן ורצה לגרום לכליה על כלל ישראל. ואולם מהצד השני הרי ב'הצלת' יצחק מהעקידה ושחיטת האייל תחתיו, מונח שורש ההצלה של כלל ישראל מידי המן, ובחינת ה'נהפוך הוא' שתחת השמדת כלל ישראל שלטו הם בשונאיהם.

אבל כלפי האמת, גם בעקידה עצמה היתה מציאות של כליה מסויימת, והיא נתגלתה בשרה אימנו שכשאמרו לה שנעקד יצחק פרחת נשמתה ומתה. הרי שבמעשה העקידה היו שתי בחינות: בחינה אחת היא ביחס ליצחק, שמתחילה היתה הגזירה עליו להיעלות עולה על גבי המזובת, ונהפכה הגזירה לצחוק ומצא אברהם את האיל והעלהו לעולה תחת יצחק. ובחינה נוספת ביחס לשרה אימנו, שפרחת נשמתה ומתה.

עומק הדבר, שתיקון השטן דקלקול נעשה במדרגת מתן תורה, שבו נסתלק השטן, "חרות על הלוחות" (שמות לב טז), חירות ממלאך המוות, חירות מיצר הרע, חירות מן השטן (שמו"ר מא). ואולם, על אף שהס"מ נסתלק מכח מדרגת מתן תורה, לא נסתלק אלא בחלק הדוכרא שבו, שהוא החלק שעמד לשטן כנגד יצחק, ולבסוף נסתלק ונהפך לצחוק. אבל חלק הנוקבא שבו, הוא בחינת היללה, לא נסתלק ועודנו עומד ומקטרג. ומיללה זו שלא נסתלקה נגרם שורש הכליה של שרה.

ומשורש אותה כליה שנגזרה על שרה, נתגלגלה הגזירה על בת ביתה אסתר שמלכה על קכ"ז מדינות, ועל אותה המלכות והשררה חלה הגזירה של הכליה. ובדווקא באה הכליה מצד שרה ולא מצד יצחק, שכן יצחק הוא הדכורא, כידוע מדברי האריז"ל שמתחילה

הראשון גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין. ודרך השיכורים לבכות בלילה. מצד כך הצירוף של הקליפה של הסטרא אחרא הנקראת ליילת היא מביאה את היללה לעולם.

וזהו שנאמר בסיפור המגילה (אסתר ג טו): "והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה", לשון בכי, כלומר, משורש מה שישבו לשתות יין נתגלה הרע, והוא שהביא את היללה ובכיה לעולם.

שורש הגזירה להשמיד להרוג ולאבד

הגזירה שהיתה בימי מרדכי ואסתר היתה להשמיד להרוג ולאבד, וכידוע מדברי המדרש (אסתר י"ג) שבאה על ידי שכלל ישראל שבאותו הזמן נהנו מסעודתו של אחשוורוש. שורש הדבר הוא במשתה דקדושה הראשון שבתורה, כפי שנאמר בפרשת וירא (בראשית כא ח): "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק". ולאחר מכן באה פרשת העקידה, וכפי שנאמר (שם כב א) "ויהי אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם" וגו'. מביא רש"י על אתר מדברי חז"ל, 'מאי אחר, אחר שאמרו המלאכים להקב"ה אברהם זה חננתו בן לבן מאה שנה, ועשה סעודה גדולה ביום הגמל את יצחק, לא היה לו להקריב לפניך תור אחד או בן יונה. אמר להם הקדוש ברוך הוא אם אני אומר לו שיהיה מקריב בנו לפני הוא היה מקריבו, לכך כתיב והאלהים נסה את אברהם'.

והנה פשוט וברור שכל קיומה של כנסת ישראל לא הובטח לאברהם אלא על ידי יצחק, ומכאן שאם היה נשחט בעקידה היה נעקר שם כלל ישראל ולא היה לו קיום בעולם. ומצד כך נמצא שבעיקר מעשה העקידה מונח השורש של הגזירה שבימי מרדכי 'להשמיד ולהרוג ולאבד', ודיקא היה בהר המוריה, מור-יה, (מור

¹ לשון אחד איתא בחז"ל, על מה עשה אברהם משתה גדול, על שנגמל מיצר הרע, תיכף בא היצר הרע לקטרג עליו ולנסותו. יכן הביא בהקדמה לספר שער יהודא בשם האריז"ל, וכן הוא בעוד ספרים. ועיין שם שבזוה ביאר הפסוק (בראשית כה יט) "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", שמתחילה היה נשמת יצחק מסטרא דנוקבא ולא היה ראוי להוליד, ולכן אמרו המלאכים "והנה בן לשרה אשתך" (בראשית יח י) לשרה דייקא ולא לאברהם כי היה מסטרא דנוקבא, אבל בעקדה פרחת נשמתו ונתנו לו נשמה מסטרא דדוכרא ומאז היה ראוי להוליד. וזהו שאמר "ואלא תולדות יצחק בן אברהם", שנעשה בן לאברהם.

מתגלה במרדכי שמושרש ברחל שיצאה נשמתה ומתה. ובשניהם מתגלה השורש ביציאת נפשם מכח אותה השליטה של השטן בנוקבא.

ובעומק, בשניהם יציאת הנפש נגרמה מכח הבנים, בשרה פרתה נשמתה בהוודע לה עקידתו של יצחק בנה, וכן ברחל יצאה נשמתה בלידת בנימין בנה. וממילא התיקון של הדבר לא ייעשה בכח אם נ' - אומן, אלא בכח האבן - אב נ', והיינו, ביצחק שנעשה בו התיקון מכוח אברהם לאחר סילוקה של שרה, ובנימין שנעשה בו התיקון מכח יעקב לאחר סילוקה של רחל. יחד לב וגל אבן.

מעתה, כשמתגלה במרדכי הענין שלקח את אסתר לו לכת ונהיה לה לאב בלא מציאות של אם, הרי שהשורש הוא במה שאירע בבנימין, ובדקות גם באבותיו אברהם ויצחק, שיש סילוק בבחינת האם, רחל שפרחה נשמתה ומתה, והוא נעשה לה כאב ואם כדוגמת יעקב שנעשה על ידו התיקון בבנימין, ובדקות כדוגמת אברהם שעל ידו נעשה התיקון ביצחק.

סילוק הס"מ במעמד הר סיני

יתר על כן, כפי שהובא לעיל במעמד הר סיני היתה מציאות של הסתלקות של הס"מ, חרות על הלוחות, חירות ממלאך המוות. אך גם שם הרי היה גילוי של מוות בבחינה אחרת לגמרי, וכדברי הגמרא (שבת פה:) שעל כל דיבור ודיבור פרתה נשמתם, וירד הטל וחזרו לחיים.

צד הקלקול של אותו מוות שפרחה נשמתם ומתה, הוא בעומק השורש של הגזרה בימי מרדכי ואסתר, שנגזר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכדברי הגמרא (שם ע"א) שדורם של מרדכי ואסתר, עומד כנגד זמן מתן תורה, הדר קיבלוה מאהבה. זהו כמובן מצד התיקון, אבל מצד הקלקול והגזרה, הרי ששורשו הוא באותה בחינה של מיתה שהיתה במתן תורה. ובדקות, מה שעל כל דיבור ודיבור פרתה נשמתם, זוהי אותה התגלות שדבריו של מקום

היה ליצחק נשמה של נוקבא ופרחה בעקידה ונכנסה באיל, וקיבל תחתיה נשמה של דוכרא, וחיה. החלק של הדוכרא של יצחק שנשאר בחיים, הוא החלק שיש לו שורש של תיקון במתן תורה והוא שורש של הס"מ שנתקן. אבל החלק של הנוקבא של שרה, הוא החלק שלא היה לו תיקון במתן תורה, ולכך פרתה נשמתה ומתה, והוא השורש של כל מגילת אסתר.

מרדכי משורש רחל כנגד אסתר משורש שרה

הגילוי הנוסף לאותו מהלך, הוא ביחס למרדכי, בו נאמר (אסתר ב ה) "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני". ואיתא בחז"ל (מגילה יג.) כמה טעמים מדוע נקרא איש ימיני, אחד מהטעמים הוא שבא משבט בנימין. מצד זה השורש של מרדכי הוא בבנימין, שעל לידתו נאמר (בראשית כד מד) "ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני", כלומר, כאן מתגלה השורש כפי שחל אצל שרה שפרחה נשמתה ומתה, וכן הוא ברחל שיצאה נפשה ומתה.

על רחל נאמר (ירמיה לא יד-טו) "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו', מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ושבו מארץ אויב", מטעם כן נקברה בדרך בית לחם כדי שיתפללו ישראל על קברה בלכתם בגלות לבבל, ואז תעמוד רחל ותבכה ותוריד דמעות על בניה. זהו השורש של מרדכי שלוקח שק ואפר ומחלקם לרבים כדי שישבו לארץ ויורידו דמעות כמים לקרוע את רוע הגזירה. ובעומק, הרי שזהו גופא ענין מבכה על בניה, כלומר, על בניה בימי מרדכי ואסתר, שעומדים בפני כליון ואבדן, ששורש אותו הכליון הוא ממקור השטן ששולט בנוקבא, וכנ"ל.

אלו הם שני השורשים של מרדכי ואסתר, השורש הראשון מתגלה באסתר שמושרשת בשרה שפרחה נשמתה ומתה, והשורש השני

שסברו שאין איש לבא עליהן כדרך כל הארץ, וסברו לפי תומן שכל העולם כלה ונשמד בהפיכת סדום. והוא שורש כליון היהודים בדורו של מרדכי, שמציאות ישראל הוא קיומו של העולם, ואם אין ישראל אין קיום לעולם. מצד כך מתגלה שתפיסת מחשבת בנות לוט הוא תפיסת המחשבה של המן הרשע, ברצונו לכלות את ישראל ולאבד את קיומו של העולם. וזהו משורש הלייט עליה של לוט, הקללה הברורה של כילוי העולם.

מעתה ברור, שיסוד הדבר שבו המן גזר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, נעשה בהצטרפותו ללוט, היינו שבצירוף הקללה של לוט עם המ"ה דהמן, כדאיא בגמרא במגילה (מגילה יא.) "בקום עלינו אדם" (תהלים קכד ב) זהו המן הרשע, בכך היה להמן הכח לגרום לאותה גזירה וקללה על ישראל.

אך לא היה די לו במ"ה לבדו, והוצרך לנ', שסודו של הנ' דהמן הוא הנ' דנוקבא שמצטרף למ"ה דאדם, ובכך נעשה הגזירה של הכליה ח"ו. ובעומק, אין זה צירוף בעלמא, אלא עומק הגזירה של המן הגיעה בהשלטת הנקבה על הזכר, הנ' דנוקבא ששלט על המ"ה דאדם. ומטעם כן רצה להמית גם את מרדכי מצד הדכורא דאדם, וגם את אסתר מצד הנוקבא דנ', ורצה לתלות את מרדכי על עץ נ' אמא דייקא, היינו מכח שער הנ' דנוקבא שמכלה.

וזהו ההבחנה שיעצו לו חכמיו וזרש אשתו לבנות עץ נ' אמה, מקום המוות של זרש אשתו הוא מקום העצה שנותנת לו על מנת להשמיד להרוג ולאבד. הגילוי שבדבר הוא, שהנקבה היא זו ששולטת על הזכר, ומכח כך נעשה היללה כמו שנתבאר, נקודת הקלקול של הלילה השליטה של הסטרא אחרא.

נמצא אם כן, שהשליטה של הרע שהתגלתה

הביאו לידי כך שכל ישראל יצאה נשמתם בבת אחת.

ובעומק הגילוי בדבר זה שפרחה נשמתם, זהו מצד כך שבעומק התגלתה כאן נקודת היללה, אותה היללה של הקלקול שמצד הנוקבא, שעדיין לא נתקנה, בשונה מהדכורא שנתקן ונעשה לו סם חיים. ולפי זה הרי שהתיקון של אותה בחינה של מיתה שפרחה נשמתם, נעשה על ידי הטל תחייה שירד עליהם וחיו. טל תחיה הוא המ"ה. ועתה נבאר ענין המ"ה ושייכותו לכאן.

מ"ה דאברהם כנגד מ"ה דלוט

כפי שהובא לעיל שתי האותיות השוות אצל משה והמן הינם מ' ה', גימטריא אדם. לפי זה בצד התיקון שורש המ"ה במ"ה דאברהם, אבר מ"ה. וכנגדו בצד הקלקול הוא לוט גימטריא מ"ה. "וגם ללוט ההלך עם אברהם" (בראשית יג ה), האחיזה של לוט באברהם, היתה באותה המדרגה של המ"ה דאברהם, שמשם דבק בכחו של אברהם, ונטלו לצד הקלקול, כענין הקליפה שדבקה בקדושה ושואבת את כוחה ממנה.

אלא שלוט נקרא כן מלשון 'לייט עליה' לשון קללה, וזהו השיכור כשכרותו של לוט שפטור מן המצוות, מכוח היין שמביא יללה לעולם. אבל מאידך גיסא, מאותו מעשה בבנות לוט שהשקו את אביהן יין, נשתלשל מלך המשיח כלומר, שורש לידת המשיח הוא מתיקון המדרגה של האב שבא על ביתו, והוא השורש למרדכי שלקח את אסתר לו לבת, אל תקרי לבת אלא לבית, וכפשוטם של דברים שנקראת בת ונקראת ביתו, וככיכול בא על ביתו, שורש המעשה דלוט.

וממעשה זה של בנות לוט, נתגלה גם השורש של הגזרה בימי מרדכי ואסתר של ה'להשמיד להרוג ולאבד', שכן שורש המעשה היה במה

^ה כמובן שכל זה מצד המהלך של הקלקול שבדבר, אך מסובב הסיבות סיבב שמשם יצא גם האור השלם, בסוד 'לית נהורא אלא בחשיכא' (זוה"ק בראשית לב.).

שנאמרה בעץ הדעת "ביום אכלך ממנו מות תמות". ורק מאחר שהמן בא והחזיר ועורר את הקלקול של האם כל חי, הוזהמא דנחש, ניתן לו הכח לעורר את אותה הבחינה של כלוי כלל ישראל כולם ביום אחד.

ובעומק, הרי שמדרגה זו שנאמרה בחוה שהיתה 'אם כל חי', היא המדרגה של האמן, אמ נ', הבינה היתירה שניתנה לאשה שבגינה נקראה אם כל חי. ואותה בינה שיש לאשה יש לה שתי צדדים, בצד העליון הוא הבינה היתירה, אך בצד התחתון נשים דעתן קלה (שבת לג: קידושין פ:), ונחותות להתפתות. כאשר הנחש בא על חוה והטיל בה זוהמא, היה זה מכח אותו צד תחתון שדעתה קלה להתפתות, שעל ידופיתה את האשה לחטוא.

וממילא הרי שהתיקון בשורשו העליון הוא לגלות את הצד העליון של הבינה, היינו המדרגה של הבינה יתירה שניתנה לאישה, שאזי מתגלה השלימות שאין בה את הקלקול.

מצד כך, הרי שהמן בשורש הדבר שדבק בזוהמא של הנחש, בא להפיל את האשה ממדרגת הבינה היתירה למדרגת הדעתה קלה, ועל ידי כך גילה את הקלקול והמוות של ה'ביום אכלך ממנו מות תמות'. וכיון שהמדרגה העליונה של הבינה היתירה היא המדרגה של האמן, ממילא הרי שכל מציאותו של המן היא ההתנגדות לאותה המדרגה של האמן, ומשם כחו.

תיקון הפגם ע"י צירוף הנוקבא והדכורא

ומאחר שהפגם היה במדרגת האמן, ממילא שפיר התיקון נעשה באותו אמן, והיא אותה הבחינה של ה'ויהי אומן את הדסה... ולקחה לו לבת'. שהרי פשוט וברור, שאילו לא היה לוקח מרדכי את אסתר לביתו, היו לוקחים אותה למקום אחר, וכל סדר המגילה לא היה נעשה, ונמצא ששורש כל נס ההצלה נעשה בלקיחה זו שלקח מרדכי את אסתר והכניסה לביתו, וסדר הדבר בפנימיותו, שבמה שלקחה לבת,

כפורים היא שליטה של הלילה על היום, השליטה של כח הנוקבא ששולט על הדוכרא, שאותה בחינה של כח הנוקבא לא נתקנה במעמד הר סיני, וכפי שהוזכר שבמעמד הר סיני נתקן רק בחינת הדוכרא הוא הס"מ, ואילו בחינת הנוקבא, הלילה, לא נתקנה.

ולפי זה זה מוכן היטב, מדוע כל הנס של פורים נעשה על ידי אשה, וכן נקראת המגילה על שם אשה, מגילת אסתר. והיינו לפי ששורש כל הקלקול היה מונח במציאות הלילה והיללה, במציאות הנוקבא של הרע, ששולטת על הדוכרא ומגלה את הקלקול. והיא היא כל המציאות במעשה אחשוורוש, שביקשו למלך נערה בתולה טובת מראה, ומקבצים את כל הנערות לשושן הבריה, וכו' כל סדר המגילה.

שורש המן בזוהמא שהטיל הנחש באשה

אמנם, השורש המוקדם יותר לאותה המציאות שבא המן לגזור על ישראל כליה, הוא בחטא אדם הראשון, שכן מתחילה היתה חוה נקראת בשם חיה, כפי שמוכא הטעם בפסוק (בראשית ג כ) שהיתה "אם כל חי". אך לאחר שבא הנחש על חוה והטיל בה זוהמא, הרי שבשורש נגע באם כל חי, ומכח כן נפגם כל העולם ממציאות של חיים למציאות של מוות.

וממילא כאשר בא המן ורוצה לגזור גזירה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, הרי שבעומק הוא בא לגזור שוב כליה ומיתה על האם כל חי, ובא לעורר את אותה זוהמא של "המן העץ אשר אמרתי לבלתי אכול ממנו אכלת" (שם יא), ועל ידי כן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים.

וזהו שורש הבחינה באותה הגזירה שגזר המן להשמיד ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ביום אחד, ששורשה מאותה האכילה מעץ הדעת שעליו נאמר (שם ב יז) "ביום אכלך ממנו מות תמות". עצם האפשרות להרוג ולכלות את כלל ישראל ביום אחד, לא היה שייך אלמלא שהיה מעורר את אותה הבחינה של המיתה

ולקחה לו לבת, הוא האמן שבא מכח האבן, אותה האבן שאבי אביו של מרדכי, משה, ניצח עימה את אביו של המן, עמלק. ורצה המן ליצור מציאות של קלקול באבן ולהפילה למדרגה של 'לב אבן'. והתיקון של הדבר, הוא 'לב בשר', ארוך המן, וכן ברוך מרדכי, גימטריא בשר, אבל למעלה מכך להעלות את הדבר למדרגת אבן שלמעלה ממדרגת הבשר.

זוהי ההבחנה שמשה רבינו שם את האבן תחת ידיו, ובעומק נעשה זה מכח הארת מרדכי שעתיד להילחם בהמן, ומכוחו נלחם משה בעמלק. ואותה ההבחנה של צירוף הדוכרא והנוקבא שנתגלה אצל מרדכי בפועל, עדיין לא היה בגילוי אצל משה רבינו שמחד היה את הצירוף כמעשה דבתיה בת פרעה ומרים, אך מאידך הרי היה אצלו את ההבחנה של הפרישות מהאשה, שפירש מציפורה אשתו. והיא היא הבחנה שמתגלה אצל מרדכי היהודי בפועל, במה שצירף את עצמו להיות אב ואם דוכרא ונוקבא.

ומצד כך הרי שהצד הפשוט של אותה המלחמה שבין מרדכי להמן, הוא בצירוף זה של הדוכרא והנוקבא ואיחוד הנ' שערי בינה, שאצל המן מתגלה המהלך של הקלקול מ"ה דאדם, נ' שערי בינה, ופועל כדי לצרף את הדוכרא והנוקבא דקלקול. וכנגדו מרדכי פועל לצרף את הדוכרא והנוקבא דתיקון, לקחה לו לבת, ותהי לו לבת לא מכוח ה'אמן' אלא מכוח ה'אבן', וכנ"ל.

פורים - העלאת הגוף למדרגת

הנשמה

"ואהיה אצלו אומן ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת". המדרגה העליונה שנתבארה עד השתא היא מדרגת האומן, וכפי שנתבאר שיש מדרגה הנקראת אבן, יש מדרגה הנקראת אמן.

סדר הדברים, כידוע מדברי רבותינו (תיקוני זהר כא') שיום הכיפורים כפורים, החילוק בין יום הכיפורים לפורים כמובן, שביום הכיפורים

גילה בה את התיקון של האב בבחינת אב-ן ולא רק בבחינת אומן, וכפי שהוזכר שנעשה לו נס ונבראו לו שני דדים והניק את אסתר. וכידוע מה שהקשו הראשונים, שבגמרא (שבת נג:) הובא מעשה כעין זה באדם אחד שהיה עני ונעשה לו נס וצמחו לו שני דדים והניק את בנו, ונחלקו בגמרא שיש שדרשוהו לשבח שהיה במדרגה גבוהה שנעשה לו נס, ויש שדרשוהו לגנאי שנשתנו עבורו סדרי בראשית, ואילו אצל מרדכי מבואר במדרש שהיה זה ודאי שבח עבורו. אכן להנ"ל מיושב, שלא היה כאן שום צד של גנאי, ולפי שהגנאי אינו קיים אלא במי שהוא דכורא גמור, ובצמיחת הדדים יש צד של פגם במה שמשתנים אצלו סדרי בראשית, אבל במרדכי היה את המציאות של האחדות הזכר והנקבה יחד, בחינת האב ובחינת האם, וממילא אין שום צד של גנאי בצמיחת הדדים, שהוא סדר המציאות הפשוטה ואין בכך שום חידוש.

יתר על כן, איתא בגמרא (ברכות י) שמקום דדיה של אישה הם במקום הלב, במקום הבינה, כדי שלא יינק הוולד ממקום הטינופת. לפי זה נמצא, שפנימיות הענין של צמיחת הדדים אצל מרדכי, הוא שקיבל את אותה הבינה היתירה שניתנה לאשה.

והנה, כפי שהוזכר הגילוי הפשוט של חילוק השערי הבינה בעולם, הינו באופן זה שמ"ט ניתנו למשה והנ' ניתן לאשה בבחינת הבינה היתירה. ולפי זה לעולם הסדר הוא שהאיש מובדל מן האישה, ואולם אצל מרדכי יש את הגילוי של צירוף כלל הנ' שערים. שכן בעצמותו הרי הוא בבחינת אב נ' ולא אם נ', וכענין האבן שהונחה תחת משה רבינו ומכחה היו ידיו אמונה עד בא השמש. אך במה שלקח את אסתר לו לבת, ונעשה לו כאם, מתגלה שצירף עצמו להיות גם הנוקבא, וצירוף הדוכרא והנוקבא יחד מגלה את כלל הנ' שערי בינה בשלימות.

וזהו גופא נקודת המלחמה שנלחם בו המן ורצה לתלות אותו על עץ נ' אמה, היינו שרצה המן לקעקע את אותו הגילוי של הנ' שערי בינה שנתגלו אצל מרדכי במה שהיה אומן את הדסה

'חזרת הנשמה' הוא כמוכן, להוריד בחזרה את הנשמה לתוך הגוף. אולם בפורים ההגדרה של החזרת הנשמה היא, אדרבא, העלאת הגוף לנשמה.

מצד כך אמרו חז"ל (ירושלמי מגילה פ"א ה"ה) שלעתיד לבוא כל כ"ד ספרים בטלים חוץ מאסתר, וכל המועדים בטלים חוץ מפורים. ביאור הענין, שהארה של תחיית המתים לעתיד לבוא אינה באופן שהנשמה יורדת למדרגת גוף, והגוף חוזר לחיותו הפחותה, אלא הגוף הוא שחוזר ועולה למדרגת נשמה. ולכן דייקא מגילת אסתר וימי הפורים לא יתבטלו לעתיד לבוא.

ולפי זה הריח שמתגלה בפורים הוא לא רק ריח שפועל על החוש הגשמי והנשמה נהנית ממנו, אלא בפורים מתגלה שהגוף עולה למדרגת נשמה, וכשהגוף עולה למדרגת נשמה אז ממילא גם הגוף נהנה ממדרגת הבשמים. שכל זמן שיש הבדלה בין מדרגת הגוף למדרגת הנשמה, יש את ההבחנה של חוש הריח כלפי הנשמה, אבל בפורים שמתגלה שהגוף עולה למדרגת נשמה, אז מתגלה שמי נהנה מאותו חוש ריח הוא גם הגוף.

וזהו עומק הדבר שנתבאר לעיל, שבצירוף האותיות של משה והמן עולה תיבת 'נשמה'. עכשיו הדברים מקבלים פנים יותר ברורות, שאותה הנשמה שמתגלה כאשר מצרפים את משה והמן, הוא צירוף הנוקבא לדוכרא, שזה הרי מה שמתגלה בהמן דקלקול ומתגלה במשה דתיקון מרדכי, ואז מתגלה שהגוף בטל לנשמה. כלומר, אין כאן נשמה במדרגה של נשמה ההיפך של גוף, אלא זו מדרגה של נשמה שהגוף עצמו חל עליו שם של נשמה.

איחוד האור והכלי - מדרגת הנשמה

כידוע החילוק בין פורים לחנוכה, שהגזרה ונס ההצלה בחנוכה היו על התורה, לעומת פורים שגזרת המן היתה על הגופים, וכן ההצלה היתה הצלה לגופים. ומאידך הרי על פורים אמרו חז"ל 'הדר קיבלוה בימי אחשוורוש',

המצוה בצום, ובפורים המצוה בסעודה, עד כדי שאומר הגר"א שאת סעודת יום טוב של יום הכיפורים מקיימים בסעודת פורים. ולכך נתקנו בימי הפורים ימי משתה ושמחה, בשביל להשלים את יום הכיפורים שלא אכלו בו (כד מובא בפתח יצחק פורים מאמר ח' בשם הגר"א).

יום הכיפורים הוא יום שכולו נשמה בלא גוף, מתפללים חמש תפילות וכן על זה הדרך. פורים לעומת זאת מגלה שאין לך יום של גוף לכאורה גדול מזה, וכעין שנאמר כולי עלמא מודים דבעינן לכם (פסחים סח:). אבל כדברי רבותינו ההגדרה של פורים היא שהגוף עולה למדרגת נשמה. ביום הכיפורים הגדר הוא הפשטת נשמה מגוף, לעומת פורים שהוא עליית גוף למדרגת נשמה.

לפי זה השורש הפנימי של הגזרה להשמיד להרוג ולאבד, מקורה מעליית מדרגת הגוף למדרגת נשמה, שאזי בעומק חלה הגזירה של להשמיד להרוג ולאבד על הגופים והם מתעלים למדרגת נשמה.

והנה, גם מרדכי וגם אסתר נקראים על שם בשמים, מרדכי נקרא כן מלשון מר דרור בשמים, וכן אסתר נקראת הדסה על שם ההדס שריחו נאה. מהות הבשמים הינם שהם משיבים את הנפש, לכך אנו מריחים בשמים כמוצאי שבת להשיב את הנשמה היתירה שנסתלקה לאחר השבת, כמאמר חז"ל (ביצה טז.) "שבת וינפש, כיון ששבת וי אבדה נפש". לפי זה מצד הקלקול של הגזרה להשמיד להרוג ולאבד יש כאן גדר של וי אבדה נפש. כיוצ"ב איתא בגמרא (מגילה י:) כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, "ויהי בימי אחשוורוש (אסתר א א) וכו'. אופן החזרת אותה הנפש שאבדה, נעשה על ידי מרדכי ואסתר שהם בבחינת הבשמים המשיבים את הנפש.

זהו פשטות ענין החזרת הנשמה שנעשה על ידי מרדכי ואסתר. אבל בעומק יותר כמו שנתבאר בדברי רבותינו, שפורים הגדרתו היא העלאת מדרגת גוף למדרגת נשמה. תמיד גדר

בגמרא (מגילה יט.) שמגילת אסתר נקראת ספר ונקראת איגרת, ומחמת שנקראת ספר הרי היא צריכה שירטוט כאמיתה של תורה. 'אמיתה של תורה' היינו, "אהי"ה אשר אהי"ה", כלומר, כפי שאהיה עמכם בגלות זו, כך אהיה עמכם בגליות אחרות. וזאת אומר משה רבינו לעם ישראל "אהי"ה שלחני אליכם", ובעומק דבריו של משה מונח, שהוא עצמו יחזור ויתגלגל במרדכי ויגאל אותם מהגלות, מכח שם אהי"ה, כדרך שגאלם ממצרים מכח שם אהי"ה.

וזה ענין הב' פעמים אהי"ה, האמת שמתגלה במגילת אסתר, שמשה רבינו חוזר ומגלה וגואל את ישראל על ידי מרדכי היהודי. ואלו הם ב' הפעמים שבהם המילה 'אהיה' מופיעה בלשון הפסוק, הראשון 'ואהיה אצלו אמן', והשני 'ואהיה שעשועים יום יום'. ושניהם יחד מגלים את שתי מדרגות של אהי"ה אשר אהי"ה, האמת שמתגלה במדרגת כתיבת המגילה.

מדרגת ימי הפורים 'דברי שלום ואמת'

אבל המגילה הרי נאמר בה "דברי שלום ואמת" (אסתר ט ל), המדרגה של האמת היא המדרגה התחתונה שבגילוי. לעומת השלום שהוא המדרגה העליונה ממנה, כפי שמובא במשנה (עוקצין פ"ג מ"ב) 'לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה אלא השלום'. אמת ושלום הם האור והכלי. האור הוא האמת, הכלי הוא השלום. מצד כך, כשמתגלה בנס מצרים שהקדוש ברוך הוא גואל אותם, זה רק מצד גילוי של האור, אך מצד הכלים הרי אין תיקון של הכלים, והכלים לעצמם לא שייך בהם מהלך של תיקון. וממילא הרי שכל הגילוי של הדבר הוא 'אמת'.

מצד כך משה רבינו ביחס לזה הוא בחינת האור, מדת האמת, לעומת אהרן הכהן שהוא בחינת הכלי, שהיה בבחינת אוהב שלום ורודף שלום. ולכן בדייקא הגאולה ביסודה צריכה

היינו שהיה כאן גילוי חדש של התורה, וכיצד זה מתיישב עם כך שהגזרה והנס היו רק על הגופים. אכן לפי מה שנתבאר עד השתא מיושב, שכן בפורים מתגלה ענין האיחוד השלם בין הכלי לאור, ומצד כך הגילוי של הארה הוא שאור ה', אור התורה, נכנס לתוך כלי התורה ונעשו חד בשלימות. במתן תורה, היה את הבחינה של המיתה שעל כל דיבור ודיבור פרחה נשמתם, הוא שורש הלהשמיד ולהרוג ולאבד של גזרת המן, אבל בהדר קיבלוה בימי אחשוורוש, מתגלה שהנרתיק, הכלי והאור נעשים חד.

זו המדרגה שכאשר מצרפים את משה והמן, לא ידע בין אורו המן לברוך מרדכי, נתקן כאן האור שנאמר אצל קללת הנחש, ומצד כך מתגלה שהכלי והאור הוא אותו דבר.

ומדרגה זו שהכלי והאור חד הם, זוהי המדרגה שנקראת נשמה. שכן בכל מקום הדוכרא נקרא נשמה והנוקבא נקראת גוף, אברהם נקרא נשמה שרה נקראת גוף וכן על זה הדרך. כאן מתגלה שהנשמה והגוף חזרו והתאחדו יחד. זו ההגדרה של המן, ה' מ' אדם, נ' נקבה, ובמרדכי ותהי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית וכו'. ומכוח האב והאם שנעשים חד, מדרגה של צירוף. זו ההבנה הפשוטה של הגדרת פורים שמבוארת בדברי רבותינו שהגוף עולה למדרגת נשמה.

ב' פעמים אהי"ה 'אמת'

בפסוק 'ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום', ישנה ב' פעמים התיבה 'אהיה'. כידוע בדברי רבותינו (פע"ח שער מנחה ומעריב פ"ו, ועוד רבים) 'אהיה' גימטריא כ"א, ב' פעמים כ"א, גימטריא אמת. זהו סוד השם אהי"ה שבו יצאו בני ישראל ממצרים, "אהי"ה אשר אהי"ה" (שמות ג יד), ב' פעמים אהי"ה, אמת,

הפעם הנוספת שבו היה גילוי של שם זה, הוא בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה, וכמובא

מקור השחוק של האדם איתא בגמ' (ברכות סא:): שהוא מהטחול, טחול שחוק. מאידך איתא בזוהר הקדוש (בתיקונים, תיקון מ"ה פה.) טחול עציבו. כלומר, הטחול הוא הגילוי של הבכי והשחוק דקלקול. שמחד יש את הטחול שחוק, אבל מאידך יש את הטחול עציבו. זהו השורש שמתגלה מהשחוק של שרה, ומכוח כן מתגלה העציבו של הלילה, ובדקות שפרחה נשמתה ומתה כששמעה על עקידת יצחק, כפי שהוזכר, והוא יצחק שכשנתבשרה על לידתו צחקה.

אבל בעומק, הרי שרה סברה שלא היא זו שצוחקת, אלא שאברהם בבשרו בשורה זו הוא זה שצוחק, ואומר דבר שאינו אפשרי, אך כאן בא הקב"ה וגילה שלא אברהם הוא זה שצחק, אלא היא, ואדרכא מה שהוא אמר הוא האמת והעתיד להיות. כלומר, בעומק כאן מתגלה התיקון של השחוק דקדושה, והוא נעשה על ידי שהאמת מצטרף לשלום.

וזהו השורש לפורים שבו יש את ההנהגה של הצחוק, שיסודו ב'דברי שלום ואמת', הגילוי של ימי הפורים, והוא התיקון לאותו השחוק דקלקול, שהאמת מצטרף לשלום ונעשה צחוק דתיקון, בבחינת משחקת לפניו בכל עת שמתגלה בחודש אדר במעשה דפורים.

בחינת ה'ונהפוך הוא' דפורים

ואולם יש לברר בעומק ההגדרה הנ"ל שהאמת והשלום מצטרפים אהדדי, שכפי פשוטו אי אפשר לאמת ולשלום להיות זה בצד זה בלא לסתור זה את זה, שכן האמת הוא הדברים הנכוחים בלי שינוי כלל ממה שהיה, לעומת השלום שפעמים כדי לקיימו צריך לשנות, וכדברי חז"ל (יבמות סה:): שמותר לשנות מפני השלום. ומאידך גיסא, פעמים שאמירת האמת עלולה להביא דייקא את נקודת המחלוקת היפך השלום, וכיצד אם כן אפשר להם להצטרף זה לזה ולהתיישב אהדדי.

אך ביאור הדבר מתגלה בבחינה של ה'ונהפוך הוא' דפורים, ה'ונהפוך הוא' מגלה שיש צד

להיות על ידי משה רבינו שהוא מדת האמת והאור, ולא על ידי אהרן הכהן שהוא הכלי וטפל לאור, והוא שנאמר (שמות ז א) "ואהרן אחיך יהיה נביאך".

אך בפורים מתגלה המדרגה של 'דברי שלום ואמת', כלומר, כאן מתגלה שהכלי והאור מתחברים יחד, האמת שהוא האור מצטרף עם הכלי להיות אחד, ואינם עומדים כל אחד לעצמו בצורה שהכלי טפל לאור, אלא נעשים מקשה אחת.

אמנם כמו בכל אופן של צירוף שתי דברים עליון ותחתון, אפשר שייעשה בשתי אופנים, או שהעליון יצטרף לתחתון, כענין הנשמה שירדת ומתאחדת עם הגוף, או שהתחתון יצטרף לעליון, היינו שהגוף יתעלה למדרגת הנשמה. גם כאן היה מקום שיהיה הציירוף באופן שאור האמת יצטרף לתוך כלי השלום, ויתאחד עמו, אלא שבאופן זה ממילא לא היה כבר שלום שהכלי יתבטל למדרגת האור. ולכך אין הדבר כן, אלא שהכלי עולה למדרגת האור ושם נעשה הציירוף באופן שהשלום נשאר קיים והאמת נשאר אמת, ועל אף האיחוד ביניהם עדיין יש את השלימות והקיום של שניהם. וב'דברי שלום ואמת', מתגלה שהשלום מצטרף לאמת, אבל השלום לא סותר את נקודת האמת, והאמת לא סותרת את נקודת השלום.

סוד השחוק בפורים

בפורים ישנה את ההנהגה של השחוק והשמחה יותר משאר כל השנה, וכפי שנתבאר לעיל שזו ההנהגה הנרמזת בפסוק דידן "משחקת לפניו בכל עת". מדרגה זו של שחוק מצינו בשרה שצחקה כשנתבשרה על לידת יצחק "ותצחק שרה בקרבה לאמור" וגו' (בראשית יח ב). אכן היה זה שחוק דקלקול, שלא היה לה לשחוק על הבשורה של המלאך, והיה כאן בחינת פגם של שרה, "למה זה צחקה שרה" וגו' (שם יג). זהו שורש הפגם של חודש אדר שיש בו גם שחוק דקלקול.

המלך", ובסוד אמונה "ויהי אומן את הדסה". מצד הלילה שבדבר האמת נעדרת ונסתרת, אינה נראית, והדבר היחידי שיש הוא האמונה, כלומר, אני לא רואה את האמת אבל אני מאמין לה, ומאמין בעצם קיומה של האמת.

זהו המהלך הנקרא 'אמת ואמונה', היינו שהאדם מאמין בעצם כך ששני הדברים הם אמת, וכאשר האדם משיג השגה זו, זה הופך את הדבר להיות שלום.

'חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום', קריאת המגילה בלילה היא הדרגה של ה'ואהיה אצלו אומן', האמונה, "להגיד... ואמונתך בלילות". אבל כשמגיע הבוקר, אז יש את הגילוי ששני הצדדים הם אמת, כאן מתגלה השלום יחד עם המציאות שנקראת אמת.

השלום כאשר הוא מתגלה באיגרת שנקראת שלום, הגדרת הדבר הוא שיש אמת בדבר שלכאורה לא ייתכן שיהיה בו אמת. בגמרא (מגילה ז.) הובא, שאסתר שלחו לחכמים 'כתבוני לדורות', שלחו לה את דברי הפסוק (משלי כב ט) "הלא כתבתי לך שלישים" וגו', שלשים ולא רביעים, עד שמצאו לה סמך מן התורה, עיין שם. וכן איתא בגמרא (שם יד.) מ"ח נביאים וז' נביאות נתנבאו להן לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתבו בתורה, חוץ ממקרא מגילה. כלומר, כאן מונח שמקרא מגילה הוא תוספת על התורה מצד השלישים ולא רביעים.

האמת הברורה אומרת שיש ראש, אמצע וסוף. מצד כך על אסתר נאמר, אסתר סוף ניסים. אבל בתוך כך היא גם מחדשת, שמה שהיה נראה שאי אפשר להוסיף, אפשר להוסיף, ואיפה שנראה באמת שזה הסוף השלום, אינו סוף ויש לו עוד צד. ומצד כך מגילת אסתר נקראת גם איגרת ולא רק ספר, והוא מכח מה שבשונה מספר שיש לו סוף ידוע וקצוב,

הפוך מהאמת שהוא שורש השלום אבל הוא גם אמת. בעלמא, הבחינה שבה מותר לשנות מפני השלום, היא בחינה של שקר, השינוי מהאמת. אבל בפורים מתגלה שאפשר לשנות ולהפוך דברים, ועדיין יהיו בגדר של אמת, היינו שגם הדבר ההפוך הוא האמת אלא שנתהפך ונתגלה בצד אחר ובבחינה אחרת שבו. וזהו הצירוף של הדברי שלום ואמת המתגלה בפורים.

וזהו עומק השחוק של ימים אלו, שהרי כל דבר שהאדם אוהב בו והיה בטוח בו שהוא האמת, או שהוא הדבר העתיד להיות, ופתאום מתגלה לו שהמהלך הוא הפוך ונעשה ההיפך הגמור, זהו הדבר שגורם לו לשחוק. כלומר, הגילוי שמתגלה לי על ידי השחוק הוא שהצד השני הוא אמיתי לא פחות מהצד שאחזתי בו.

כיוצא בזה אם היה מהלך מסויים בעולם, שכפי טבעו היה אמור להסתיים בתוצאה מסויימת, ופתאום השתנה או שהתברר שלמפרע לא היה הדבר כן והיה טעות, הרי זה בבחינת צחוק.

ואולם, כאשר מתגלה בעומק שהשחוק נעשה מעצם האמת. בקלקול נעשית עדרים עדרים והולכת לה, מרדכי בגימטריא עדר, בתיקון מתגלה נעשית עדרים עדרים. זוהי היכולת לראות את האמת במהלך לגמרי אחר, והוא הנקרא בעומק שלום, שכן הוא כל שלום שבא להשלים בין שני האמתיות סותרות.

וזהו ההגדרה של "אהי"ה אשר אהי"ה" גימטריא אמת, האמת מגלה שיש כאן שתי דברים סותרים, ואפילו הכי זה מתגלה.

הדבר שאין לו סוף

לפי זה יש לבאר את ההבדל בין שלום לבין אומן אומן. אמת ואמונה "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". כל המגילה כמו שנתבאר היא בסוד לילה "בלילה ההוא נדדה שנת

¹ 'לשנותה' מלשון 'מותר לשנות מפני השלום'.

ותיקון הדבר נעשה על ידי המדרגה שנקראת אבן, וכפי שהוזכר על האבן במלחמת העמלק. וכן הוא ב"ב השבטים כפי שנאמר על יעקב אבינו שהניח י"ב אבנים מראשותיו ונעשו אבן אחת. וזהו הגילוי בדבר שאומרת אסתר למרדכי "לך כנוס את כל היהודים" (אסתר ד טז), ששורשו במדרגת האחדות כפי שהיתה בהר סיני של ה"ויחן שם ישראל כנגד ההר" (שמות יט ב) כאיש אחד בלב אחד (רש"י ספ). וקודם לכן באבנים של שבטי כה שנתאחדו לאבן אחת סביב מראשותיו של יעקב אבינו.

מצד כך פורים מגלה את האבן שנמצאת בראש, האבן דורקין לה עד אין סוף, וחוזרת בחזרה עד לראש, והוא ענין האיגרת ג' הראשים שמתגלה באבן שמחזירים אותה למדרגת הראש. ואז מתגלה שהדבר הנראה כחלוק ופרוד, י"ב חלקים, יש לו גם את הבחינה של האחדות והדבר השלם.

וזהו העומק של נכנס יין יצא סוד, יין גימטריא ע', שבעים זקנים, לכאורה שבעים דברים נפרדים, אבל יש גם את הצד השני של הדבר השלם המאחד ביניהם. כלומר, יש גם את הבחינה של האמת וגם את הבחינה של השלום, ושניהם יכולים להתקיים אהדדי. וזאת על ידי שהאמת מצטרפת למדרגה שנקראת שלום, ואז מתגלה לא רק האמון אלא מתגלה איך האמת יכולה להכיל כמה וכמה דברים יחד. וזהו המדרגה השלימה שנקראת שלום ואמת, ימי הפורים ודברי שלום ואמת.

באגרת אפשר להוסיף על הסוף, ובכך בעצם אין לו סוף.

זה עומק ההגדרה של מגילת אסתר, שנקראת דברי שלום ואמת. שלא כדרכו של עולם שלאחר שמתגלה שיש עוד תוספת מתברר שמה שהיה קודם נחשב לסוף, אינו סוף והיה בגדר שקר. במגילת אסתר אין הדבר כן, וגם לאחר שמתגלה שהסוף אינו באמת סוף ויש עוד תוספת, ומה שהיה נראה מתחילה שהוא סוף וכליון עם ישראל, לבסוף התברר כהצלה גמורה, עדיין מה שהיה קודם לכן לא מתגלה כשקר. והוא השלימות של האמת והשלום, שמתגלה שזה אינו הסוף.

ידועים דברי המהר"ל שהאריך לבאר שכל מדרגת שני הימים של הפורים הם גילוי של מדרגת הדבר שאין לו סוף. ובחינה זו של גילוי הדבר שאין לו סוף יש לו שני פנים, הראשון הוא מצד פורים דמוקפין חומה, שהוא כענין העיגול שאין לו סוף, והוא המחול עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים. וכן הוא בכל מעשה המגילה שהגזירה של הלהשמיד להרוג ולאבד היא גופא מחזירה את הדבר להתחלה בסוד העיגול, שבו כל סוף של דבר נעוץ בתחילתו. והשני הוא מצד הפורים דפרזים, בסוד הדבר שמתפזר לכל רוחות השמים ומתפורר ונפוץ לכל קצווי הארץ.

מצד כך הרי שבפורים מתגלה גם בחינה שבה אפשר להוסיף על האמת וישאר שלום, שכן מהות ימי הפורים שמבררים את הארה שהשלום לא סותר לאמת, ומגלה שאין סוף לאמת, ולכל אמת יש עוד אמת ועוד אמת. היפך הדבר שמצינו באחי יוסף שלא יכלו דברו לשלום מאחר שבא להוסיף על האמת.

פורים 035 אומן את הדסה תשע"ג
מספר שיעור בקול הלשון 1132547

מדור מחשבה

בלבביפדיה מחשבה

אומן

אוצר האותיות

אומנות

אוצר האותיות

אומן את הדסה

סוגיות במחשבה

אומן

בלבביפדיה מחשבה

אומן

משה בחינת אומן

המילה אומן נאמרה בקרא ביחס למשה רבינו, כאשר האספסוף בקרב בני התלוננו על המן והתאוות תאוות לאכול בשר:

"וישמע משה את העם בכה למשפחתו איש לפתח אהליו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מצתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי. האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבתי" (במדבר יא י-יב).

אם כן, לשון 'אומן' - 'כאשר ישא האמן את היונק' קאי כאן על משה רבינו.

והנה, אומן מלשון 'אם'. וכמבואר בקרא 'האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר לי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק'. והכוונה שהראוי הוא שהאם תישא את היונק, והאומן שעושה זאת תחתיה נקרא כך משום שהוא בבחינת 'אם', ועל שם כן נקרא אומן. וכמבואר גם ברמב"ן שם, ("הכל מליצה באם").

אומן היינו עשיית הדבר ביושר

פירוש המילה 'אומן', הוא היסוד למושג 'אומנות'.

איתא במשנה (ב"מ צא): "אמרו פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת ובחמור כשהיא פורקת". וברש"י (סו) "מאומן לאומן - כשגמרו שורה זו והולכין להתחיל בחבירתה וכו'". א"כ 'אומן' פירושו 'שורה'.

וביאר המהר"ל: ש'שורה' נקראת אומן, כי עשיית דבר ביושר שלב על גבי שלב, כדוגמת כרם וכדומה, שכל נטיעה ניצבת אחר חברתה ביושר, זהו מעשה אומנות.

נמצא, שמלבד הגדרתה הכללית של אומנות דהיינו עשיית מלאכה בצורה מדויקת, בהגדרה מפורטת יותר, עניינה דבר הנעשה בצורה של יושר, שלב על גבי שלב, אחד אחרי השני. וזהו מאומן לאומן - שורה, דבר הנעשה ביושר.

לפי זה ענין האומן, שעושה את הדברים בצורה מיושרת שלב אחרי שלב.

אמונת המאמין באומן

על פי המתבאר נבין את עומק הגדרת 'האמונה'. בפשטות, האמונה היא שמאמין ל'אומן'. דהיינו שמאמין שמה שנעשה בעולם,

* מפורש זה מתפשטים גם 'אמונה' ו'אמן', וכבר נתבאר כל אחד במקומו.

² גור אריה דברים א כד: "ארבעה אומנין וכו'". פירוש ארבע שורות, כי 'אומן' לשון שורה, כמו הפועלים אוכלים כשהולכין מאומן לאומן (ב"מ צא ע"ב), לפי שהשורה היא משוכה בשוה, וזה אומנות, נקראת 'אומן'.

³ 'אומן' בחילוף סדר אותיות 'אומן' כדלקמן. וע' ע"ח דרוש עיגולים ויושר יג עמ' א בשם תיקוני זוהר "אומן מופלא". ובהגות וביאורים שם "זו"ל השמ"ש נ"ב אומן גימ' מ"ה וב"ן סוד עיגולים ויושר" ע"כ. עניין עיגולים ביחס לאומן ראה בסוף הדברים.

⁴ (אמר המעתיק: מקור השורש אומן על שורה הנעשית ביושר, הוא במקרא במלכים ב יח טז: האמנות, שהם האסקופות שתחת הדלתות בביהמ"ק. והפרדס שער כג כתב "היסוד נקרא אומן". ענינו גם יסוד הבית, השורה התחתונה, וגם מידת היסוד כמתבאר להלן ענין המיאון דיוסף וענין נאמן כפוף).

אלא מחלחלים בדרך עקלתון למקום שמוצאים מרווח, ובסופו של דבר יוצאים במקום אחר כעיינות ותהומות היוצאים בבקעה ובהר. ולעין נראה טבעם שהולכים בדרך עקלתון עד שמגיעים למקום בקיעתם.

אלא שבעומק, דרכי עקלתון אלו של העיינות והתהומות, הם קיום העולם, ורק כך מתאפשר השפע והחיים. ולכן דוקא מה שיוצאים משם והולכים לכאן, זה הוא 'מעשה ידי אומן'. שמה שנראה שהוא הולך בדרך עקלתון, אליבא דאמת אינו אלא מ'אומן' ל'אומן', מ'שורה' ל'שורה', ומ'יושר' ל'יושר', זה צורת תנועתו בעומק שהולך בקו אחד ישר. כמו המתבונן על האומן ואינו מבין איך פועל ומה מטרת תנועתו, וביני וביני הסתיימה המלאכה ונראה לעיניים שהכל לפי תכנית מיושרת.

והשורש של מעשה בראשית, הוא ה'חוכמא' שביאר התרגום, וחכמה זו היא התורה, וכלשון חז"ל (זוהר יתרו פה). "אורייתא מחכמה דלעילא נפקת". ולכן כל הבריאה כולה היא מעשה אומנות שעשה הקב"ה על ידי התורה הנקראת 'כלי אומנותו'.

האמין בעולם ובראו

התורה הקדושה שמכוחה נברא הכל היא בבחינת צורת הקו, כמו קו ישר אחד ארוך המתפשט מראשית המקום העליון עד אחרית וקצה המקום התחתון.

בפרטות יותר, ספר בראשית נקרא 'ספר הישר' שמהותו סיפור חיי האבות הקדושים ובראשם אברהם הנקרא ישר, וכמו שיתבאר לקמן.

והנה, מלבד דרשת הגמרא ש'בראשית' - 'ברא שית' נדרש על שיתין שיורדין לתהום,

נעשה ע"י האומן הברי"ת באומנות. ובעומק, מהות האמונה, היא להאמין גם כאשר נראה שהמציאות שהיא דבר ה', סוטה מן היושר, אפילו הכי להאמין שהכל צדיק וישר ונאמן. שכן כאשר נראה היושר לעיניים, אין צריכים מדרגת האמונה.

כאשר לעין הרואה נראה הדבר כסטייה וכהתפשטות הדבר בעקמומיותו, ואין אמיתותו ואמינותו גלויה, על זה באה האמונה להאמין שזה נעשה על ידי אומן. והרי האומן, אינו אלא הוא יתברך שמו - א-ל-אמונה ואין עול צדיק וישר הוא' (דברים לב ד), וכל אמונתנו אינו אלא באומן.

בראשית - אומנות על ידי חוכמא

איתא בגמרא (סוכה מט.):

"אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שיתין מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר חמוקי ריכך כמו חלאים מעשה ידי אמן. חמוקי ריכך - אלו השיתין, כמו חלאים - שמחוללין ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן - זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא. תנא דבי רבי ישמעאל: בראשית, אל תיקרי בראשית אלא ברא שית".

מבואר מדברי הגמרא שה'אומנות' הראשונה מתגלית ב'בראשית ברא אלוקים'. וידוע שהמילה 'בראשית' מתורגם 'בחוכמא' (תרגום ירושלמי שם). וצריך להבין, מפני מה דורש רבי ישמעאל את האומנות והחכמה של מעשה בראשית, דוקא על השיתין היורדין עד התהום, ולמה דוקא עליהם נאמר 'מעשה ידי אומן - זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה'?

ביאור הדברים, משום שטבע ירידת המים לתהום כפי הנראה לעין, איננו בדרך יושר,

¹¹ בראשית רבה א א: "רבי הושעיה רבה פתח (משלי ח) ואהיה אצלו אומן ואהיה שעשועים יום יום וגו'... ד"א אומן אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקדוש ברוך הוא, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות, ופינסקאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה שפשפין, כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה, ובורא את העולם".

מן העץ אכל וברא את העולם".

מתבאר שהלשון הרע של הנחש שנובע מענין זה ד'אומן שונא את בני אומנותו, מוגדר ביחס לבורא עולם חס ושלום, שהקדוש ברוך הוא שברא את העולם נקרא אומן, והנחש שהסית לאכול מעץ הדעת טוב ורע עשה כביכול גם הוא בענין אומנות הבריאה.

והנה, 'שונא' נקרא כן מלשון שניים (לעומת ה'אהבה' גימט' אה"ד).

עומק הדברים: הוזכר, שהגדרה היותר דקה שבאומן זהו תפיסת היושר שבדבר, והיא הנקראת מעשה אומנות. אך אין היושר מתגלה אלא מהנקודה השנייה ואילך, דהרי בנקודה ראשונה לא חלה מציאות של יושר דהיא נקודה גרידא, ומציאות היושר חלה דייקא מנקודה שניה ואילך שיש הצטרפות של קו יושר ביניהן.

וזה גופא ענין האומנות. ככל שהאומן עושה את הדבר ישר הוא נקרא אומן. ובדקות יותר: אי אפשר לעשות דבר ישר גמור, דזה היה רק בבריאה מעיקרא - "אשר עשה אלוקים את האדם ישר" (קהלת ז כט). אולם מכאן ואילך אין מציאות שיהיה דבר ישר לגמרי בבריאה, אלא שבכל אחד מתגלה הישרות בערכו - "איש הישר בעיניו יעשה" (שופטים יז).

נמצא שאין מציאות של ישרות שלמה לאחר החטא. והגדרת אומן דהשתא בעומק היא, שהישרות שלו היא נקראת אומנותו. ובזה מתגלה השינוי בין אומן לאומן, שהישרות של אחד איננו אותה ישרות של השני.

עוד נמצא בדברי חז"ל ש'ברא שית' קאי על כללות מה שנברא בששת ימי מעשה בראשית.

ואם כן, שורש הכל הוא הקב"ה - האומן, שפועל ביושר על פי הידיעה האמיתית, בבחינת 'צדיק וישר הוא', וזה בכח שנתן בתורה הקדושה - כלי אומנותו שהיא בבחינת ישר. ועוד שתורה בחינתו 'אמת' - 'וחיי עולם נטע בתוכנו', ומידת האמת הרי היא 'ראש תוך סוף', יושר, קו אחד ארוך, שדרכו מתגלה האומן בכלי אומנותו.

עוד דרשו (ספרי דברים טז): "אל אמונה שהאמין בעולם ובראו. ואין עול, שלא נבראו בני אדם להיות רשעים אלא צדיקים וכן הוא אומר (קהלת ז כט) לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. צדיק וישר הוא, מתנהג בישרות עם כל באי העולם".

היינו, שהתפשטות ביושר המגיעה ממנו יתברך שמו כביכול לכל מהלך הבריאה, נקראת 'האמין בעולמו ובראו'.

זה שורש הבריאה מצד תיקונה במדרגתה העליונה דקדושה.

כל אומן שונא את בני אומנותו

כאשר הנחש מפתה את חוה לאכול מעץ הדעת, כתיב (בראשית ג ד-ה) "ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמתון. כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו והכא מיא אומנא תליתאה אפיק עשיבין וזרעין לקבל יומא תליתאה וכו'".

וברש"י (שם) "כל אומן שונא את בני אומנתו,

¹ תיקוני זוהר תקונא שית וארבעין דף פג. "בראשית ברא שית ודא יומא שתייתאה דאתמר ביה ויהי ערב ויהי בקר יום הששי הכא תלת אומנין תניינין אומן חד אפיק נהורין ביומא רביעאה דהוו תליין ביומא קדמאה דאתמר ביה אור אומנא תניינא אפיק ריחשא ממיא הדא הוא דכתיב ישרצו המים ודא הוה תלייא ביומא תניינא דאתמר ביה מים הדא הוא דכתיב יהי רקיע בתוך המים הכא מיא והכא מיא אומנא תליתאה אפיק עשיבין וזרעין לקבל יומא תליתאה וכו'".

² דברים רבה א י: "חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת ולמה אמת יש בו שלש אותיות אל"ף ראשון של אותיות, מ"ם אמצעית, תי"ו סופן".

³ (אמר המעתיק: סמך לדבר מצאתי מדרשת חז"ל בב"ר סג' על יעקב ועשיו 'זה רץ להרוג את זה וזה רץ להרוג את זה', דנסמך גם על הכתוב שם 'שני גויים בבטנך').

עץ הדעת טוב ורע עניינו שהדבר איננו מתפשט ביושרו. התפשטות הדבר ביושרו היא בבחינת 'עץ החיים', 'תורת אמת', 'כלי אומנותו של הקדוש ברוך הוא'. ומהותו של עץ הדעת טוב ורע, הוא דבר שמעורב. אם כן לא שייך שמהטוב יהיה ישירות שממנה תצא הרע. נמצא שבעץ הדעת מתגלה הפקעה של מציאות היושר.

אל תאמין בחיידך - סמיכות על יושר שאיננו שלם

בעקבות החטא נתקלל אדם הראשון כדכתיב: "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארוורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיידך. וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה. בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (בראשית ג יז - יט).

ובגמרא (מנחות קג:) "ואמר רבי חנין: והיו חיידך תלואים לך מנגד - זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ופחדת לילה ויומם - זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ואל תאמן בחיידך - זה הסומך על הפלטר וכו'".

ומה שהגמ' דורשת מהפסוק 'ואל תאמן בחיידך' זה הסומך על הפלטר, הוא הוא עומק קללת חטא אדם הראשון.

עומק הדברים: הוזכר לעיל, שכל אמונה עניינה סמיכה על האומן. אמנם, כל שנראה הדבר ביושרו אין צורך באמונה. רק כאשר הדבר מתראה בדרך עקלתון, או אז צריך להאמין שהוא מעשה אומנות הנעשה במציאות של יושר.

קללת אדם הראשון בעקבות החטא הצריכתו לסמוך על אחר, אלא שגם אם מעשיו של אותו אחר אינם ישרים. הוא סומך עליהם, כי זה הישר בעיניו. סמיכה על אחר שאינו ישר באופן השלם זהו בחינת 'הסומך על הפלטר'.

וזה עומק דברי חז"ל ש'כל אומן שונא את בני אומנותו'.

אילו היינו במדרגה שנאמר עליה 'האלוקים עשה את האדם ישר', אז לא היה שייך שונא בני אומנותו, כי הישרות היא ישירות אחת. אבל כשחל מציאות דלקול, מכאן ואילך נאמר כל אומן שונא בני אומנותו.

עץ הדעת טוב ורע הפקעה ממציאות היושר

מבואר בקרא ששורש קלקול חטא עץ הדעת היה מכוח העינים, כדכתיב "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים וכו'" (בראשית ג ו).

לפי זה מדוקדק מאוד מה שאומר הנחש, "כי ידע אלוקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע".

דייקא 'נפקחו עיניכם', כי אז מתגלה מצד הקלקול ד'ישר בעיניו', שיהיה את 'הישר' שלכם.

ובזה מתבאר קלקול טענת הנחש. כביכול ח"ו הקב"ה אכל מן העץ וברא את העולם, ולכן יש לו את הישרות שלו, ואם תאכלו גם אתם, יהיה לכם את הישרות שלכם. זהו עומק מה שנאמר 'נפקחו עיניכם והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע'.

התבאר א"כ שהישרות המוחלטת הייתה מציאות של קודם החטא, אבל בחטא כשאכלו מעץ הדעת טוב ורע, המעורבים זה בזה, לא יתכן עוד ישירות מוחלטת בגילוי.

ביאור הדבר: יסוד מוסד בדברי רבותינו, שמטוב לא יתכן שתצא מציאות של רע, ואם אכן אחרי הטוב יש מציאות של רע, בהכרח שלא נולד ביושר מן הטוב, אלא שנוצר מהשתלשלות עקלתון. דאחרי החטא אין אפשרות ומציאות שהדבר יהיה באופן שיתגלה השורש של הבריאה הראשונה.

האמיתי - באומן הגדול, הבורא יתברך שמו, ועל ידי זה זוכה לעולם הבא כשיוסר הקליפה ויתגלה הפרי בפנימיותו - הישרות.

אם כן התבארו מדרגות קודם החטא ולאחר החטא. קודם החטא הגילוי היה 'ישר' בפנים ו'ישר' בחוץ, תוכו וברו שווים אהדדי. לאחר החטא מתגלה שהפנימיות היא יושר והחיצונית עקלתון. עומק שלימות המדרגה הוא האמונה שפנימיות העקלתון אינו אלא יושר.

אימון מחשבה ואימון ידיים

בגדרי איסור מלאכת 'בונה' בשבת איתא במשנה (שבת קב:): "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה - חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה".

ובגמ' (שם קג:): "רבן שמעון בן גמליאל אומר המכה בקורנס על הסדן כו'. מאי קעביד? - רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: מפני שמאמן את ידו. קשו בה בני רחבה: אלא מעתה, חזא אומנתא בשבתא וגמר, הכי נמי דמיחייב וכו' (אם אדם ראה אומנות בשבת ועל ידי כן הוא לומד את האומנות, האם יהיה חייב מצד שהוא מאמן את מחשבתו?)".

מבואר בדברי הגמרא שישנן שתי מדרגות ב'אימון'. יש מה שאדם מאמן את ידו, ויש מה שמאמן את מחשבתו.

ביאור הדברים: אילו אדם הראשון לא היה אוכל מעץ הדעת כולנו היינו אומנים. דכמו שהוזכר, ברא הקב"ה (האומן) את העולם (האומנות) על ידי התורה (כלי אומנותו). וא"כ כל מה שנברא מאותו מעשה אומנות, כולו בבחינת 'אומנים' וישרות - 'אלוקים עשה את האדם ישר'. אלא שבא הנחש - בחינת נחש העקלתון כידוע והטיל זוהמתו - 'המה ביקשו חשבונות רבים'.

מכאן ואילך עבודת האדם היא לאמן את

וסמיכות זו נקרא 'אל תאמין בחיך', כיון שהוא מאמין לדבר שאינו ישר. זו אמונה שנפלה למקום הקלקול, שהאמונה הוא בישרות של מי שנמצא, אף שאיננו ביושר גמור, אלא באופן של 'איש הישר בעיניו יעשה' כנ"ל. אבל אדם הסומך על הקב"ה - 'צדיק וישר הוא' בעצם, מתגלה בו האמונה השורשית- סמיכה על האומן האמיתי.

א"כ נתבאר עומק נפילת האמונה מישרותו האמיתי למקום הקלקול - 'איש הישר בעיניו יעשה'.

בחיצוניות עקלתון בפנימיות יושר

כשאתו דרדקי לבי מדרשא ודרשו אותיות האל"ף ב"ת, דורשת הגמרא (שבת קד:). "נו"ן כפופה, נו"ן פשוטה נאמן כפוף, נאמן פשוט". וברש"י (ד"ה נאמן כפוף) "אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא".

עומק הדברים על פי המתבאר: הוזכר, שעניין האמונה הוא הליכה ביושר. ולמרות שנראה דבר מתעקם והולך בדרך עקלתון, צריך להאמין שפנימיותו אינו אלא 'צדיק וישר הוא'.

וזה הנקרא 'נאמן כפוף'.

אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו כי התגלות ההנהגה דהשתא היא באופן שנראית 'מתעקלת', כהנהגה 'כפופה'. אלא שאדם כשר מאמין שבפנימיות אינה אלא יושר. וגילוי היושר האמיתי אינו מתראה אלא בעולם הבא. ובזה נתבארו דברי רש"י 'סופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא'. 'סופו להיות פשוט וזקוף (ישר)' כי הוא רואה דבר כפוף ומאמין שפנימיותו יושר.

כוח זה מגיע על ידי שמדבק את עצמו ביושר

² למרות שאין חיוב לדינא על מחשבה גרידא, אף שראיית אומנות בשבת גורם לאימון מחשבתו, מ"מ רק 'מלאכת מחשבת' אסרה תורה, ולא 'מחשבת' אסרה תורה. עכ"פ מתבאר שגם במחשבה יש בחינה של אומנות.

ביאור עומק הדברים: קיימים ב' בחינות בידיים, יד 'מיין' ויד 'שמאל' - ימין מקרבת ושמאל דוחה. דחיית שמאל היינו שדוחה ומרחיק וממילא הקשר נשאר בדרך עקלתון¹.

לעומת זאת באומן, שתי ידיו הופכות להיות 'ימניות'. כי גם מעשה יד שמאלו מכוון לאותה מטרת אומנות שעושה בשתי ידיו, ושתייהן מקרבות גמר מלאכת האומנות. ולכן גם השמאל שלו היא מעין ימין של כל אדם ומכוח שתייהן יחד עושה את מעשה אומנותו.

ובדקות: בידיים של כל אדם כאשר יד ימין לכיוון אחד (מקרבת) ויד שמאל לכיוון אחר (דוחה) אין זו ישרות. אלא שהתבאר לעיל, שהגדרת אומן היא שהשני הולך אחרי הראשון. לפי זה, שתי ידיו של האומן מכוונות לאותו דבר בדיוק - השני אחרי הראשון, נקודה אחרי נקודה לאותו יושר, ובהם מתגלים מעשה אומנותו.

והנה, מה שהשתמש רבא בלשון 'אומן' על לימוד תורה - 'דאומן לה סמא דחיי, דלא אומן לה סמא דמותא', זהו בבחינת מי ש'תורתו אומנותו' (שבת יא.).

עומק הדבר יתבאר על פי דברי הגמרא (שבת קג. הנ"ל) בעניין אימון הידיים ואימון המחשבה. אמנם, שם מדובר שאדם מאמן את מחשבתו לצורך מלאכת מעשה ידיו. לעומת זאת, מי שתורתו אומנותו - 'דאומן לה', הוא לא 'מאמן' רק לצורך מעשה, באופן של 'גדול תלמוד שמביא לידי מעשה' שלומד 'לאסוקי בשמעתתא אליבא דהלכתא'. אלא גם לאימון המחשבה עצמו, כי אומנות התורה, היא אומנות המחשבה עצמה.

דנה, ישראל עלו במחשבה תחילה להיבראות (ב"ר א ד) משום ד'אורייתא וישראל חד' (ע' זוהר ח"ג עג.). וכמו שדרשו חז"ל שהתורה נקראת ראשית - 'השם קנני ראשית דרכו' (משלי ח כב), וישראל איקרו ראשית - 'ראשית

עצמו. אולם כאשר האדם מאמן את עצמו, הוא לא מחדש אומנות, אלא מעורר את מציאות האומנות האמיתית שהיה קודם החטא.

והנה, חטא עץ הדעת גרם לנפילה באמונה והיושר הן 'במעשה ידיים' והן 'במחשבה'.

דהרי תחילת מעשה החטא בפועל הייתה במעשה ידיים - "ותיקח מפריו ותאכל" (בראשית ג ו). מצד זה 'מעשה ידיה' - האומנות, נתקלקל. ובעומק, לקיחת הפרי בידיה לא נעשה ביותר אלא באופן של עקלתון. ומכאן ואילך מעשה ידיה נתקלקל.

אמנם לא רק מציאות 'מעשה ידיה' נתקלקל, אלא שאכלה מעץ הדעת טוב ורע וממילא גם הדעת נתקלקלה, ומצד כך צריך לאמן גם את הדעת.

אם כן בשעה שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, נפגמו הידיים והמחשבה (הדעת) ומכאן ואילך צריך לאמן את הידיים וצריך לאמן את המחשבה.

אומן בחינת ימין

איתא בגמרא (יומא עב): "אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה, זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא: דאומן לה - סמא דחייא, דלא אומן לה - סמא דמותא".

כעין דרשה זו מצאנו במקום אחר (שבת פח:): "מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות - אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא: למיימינים בה - סמא דחיי, למשמאילים בה - סמא דמותא".

שני דרשות אלו מקבילות אהדדי, אלא שבאחד נקטו לשון 'אומן' ובאידך לשון 'מיימינים'.

אלא שבאמת, 'אומן' וימין שורשם חד הוא.

¹ שורש תיקון זה מתגלה ש'מעשה ידיה' שייכים לבעלה, מדין תקנת מזונות.

² אלא שבעומק, דחיית השמאל אינו אלא על מנת לקרב. ונמצא שהשמאל משמש את הימין - שבחינתו יושר המקרבת.

תבואתו' (ירמיהו ב ג).

אברהם 'הנאמן' תיקן מה שקלקל אדה"ר

כידוע (אבות ה ב) עשרה דורות מאדם עד נח, ועשרה דורות מנח עד אברהם. ומבואר בדברי רבותינו שבאברהם התחיל עולם התיקון.¹

עוד נמצא בחז"ל (בראשית תנחומא טז ועוד מקומות בשינוי לשון): "דבר אחד בהבראם, אמר ר' תחליפא: באברהם, הן הן האותיות בהבראם, בזכותו של אברהם".

ומכיון שבזכותו של אברהם נברא העולם, ממילא מתגלה בו בחינת ה'ישר' (ויבאר עוד לקמן). לכן דייקא נאמר בו 'בהיבראם' בבחינת בראשית - 'ברא שית', מעשה אומן, מחכמת התורה כנ"ל. מעשה הנבראים הם בבחינת אומנות ו'הבראם' זה אברהם שחוזר ומתקן את המדרגה שנאמר בה 'האלוקים עשה את האדם ישר'.

עניין היות אברהם בחינת ישר ונאמן מתבאר בגמרא (ב"ב ט"ו). מדברי השטן שאמר "שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם". אברהם נקרא נאמן כי הוא 'הישר' שחוזר ומעורר את תחילת התיקון שהיא מדרגת הישרות כמו שנתבאר.

עוד נדרש על אברהם אבינו (שבת קה.): "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מנין ללשון נוטריקון מן התורה - שנאמר כי א"ב המו"ן גוים נתתיך, אב נתתיך לאומות, בחור נתתיך באומות, המון חביב נתתיך באומות, מלך נתתיך לאומות, ותיק נתתיך באומות, נאמן נתתיך לאומות".

לפי זה נבין מה שדורשת הגמרא לשון 'אב המון' על אברהם אבינו. וכידוע ה' ו-א' מתחלפים אהדדי, ונמצא ש'המון' הופך ל'אמון'.

וכמו שהוזכר, בראשית הוא מעשה אומנות, אולם הגילוי האמיתי שלו קאי על ה'ראשית' של תורה ועל 'ראשית' מדרגת ישראל. לפי זה בחינת 'תורתו אומנותו' מתגלה במי שחוזר למדרגת הישרות שבתורה.

דהרי כבר נתבאר דאומן פועל ביושר ובדקדוק. וכל אומן שמאלו וימינו שווים אהדדי, ששמאלו נעשה כמדרגת ימין, וזהו בבחינת 'אומן' מלשון 'ימין'. ולפי זה 'תורתו אומנותו' הוא במי שמחשבתו ישרה. ובדקות, מעשיו משתלשלים ממחשבתו וגם הם ישרים. וזה נקרא לומד 'שמעתתא אליבא דהלכתא', שתורתו מתפשטת ויורדת באופן ישר ממדרגתה העליונה עד למקום המעשה.

אומן קונה בשבח כלי שורשו בהקב"ה

ישנה מחלוקת בש"ס (ב"ק צח: ועוד), האם 'אומן קונה בשבח כלי'. כאשר אומן משביח את הכלי במעשה אומנותו, האם השבח שייך לאומן עד שיתן לו הבעלים את שכרו או שמא שבח כלי שייך לבעלים.

עומק הדבר:

מצאנו בתורה כמה וכמה דרכי ואופני קניין: זכיייה וקנין דבר מן ההפקר, או הקונה דבר מחברו, באופן שיש דעת מקנה וקונה. וכן קיימות דרכים שונות לעשיית הקניין: ה' כסף, משיכה, חצר, אגב, חליפין וכו'.

אולם מה ש'אומן קונה בשבח כלי' שורשו ב'האומן' - הקדוש ברוך הוא, "השם קנני ראשית דרכו", קונה שמים וארץ" (בראשית יד ט). הכל שייך להקדוש ברוך הוא, מדין אומן קונה בשבח כלי. האומנות שבה הקדוש ברוך הוא ברא את עולמו היא היא שורש הקניין.

¹ 'אד"ם הראשון' קלקל, שווה בגימטריה ל: 'אברהם' אבינו תק"ן.

² בפרק 'הבונה' (שבת קב-קה) שהוא פרק קצר, יש שלש סוגיות העוסקות באמונה. והענין מבואר מתוך דברינו: בניית בניין הוי מעשה אומנות, והבניין הגדול הוא בניינו של עולם, שעיקר האומנות שחלה בו הוא דבר הנעשה באופן של 'לבנה על גבי לבנה' במציאות של יושר.

בחינת 'אב' לגרים.

וביתר עומק: כידוע נשמות הגרים הן נשמות מישראל שנתפזרו לבין אומות העולם¹⁷. נמצא ששורשם בישראל, וחיצוניותם התפזר לבין אומות העולם. ולכן הם בבחינת העץ הדעת, הדרך עקלתון, שחוזר ונכנס לכנסת ישראל.

וזה החידוש שמתגלה אצל אברהם אבינו, שמה שנראה דרך עקלתון שזה שבעים אומות, בעומק יש בו חלק שאינו אלא ישרות.

בשונה מישראל שיסודם ישר-אל - אומן, הגרים שיוצאים מאומות העולם שהם 'דרך העקלתון', בהם דייקא מתגלה שלימות האמונה. שם מתגלה ה'אומן' והיושר שנסתר בתוך מציאות העקלתון. 'האומן' הוא הכוח שמחזיר את אותן נשמות שנתפזרו לבין אומות העולם מכוח האמונה שמתגלה, והדבר נתקן בשורשו, למקור הווייתו בקומת כנסת ישראל.

מלחמה בעמלק - גילוי פנימיות היושר בעקלתון

עוד דורשת הגמרא (ב"ב טו.) שהובאה לעיל בעניין אברהם: "קא חשיב משה וקא חשיב הימן, והאמר רב: הימן זה משה, כתיב הכא: הימן, וכתיב התם: בכל ביתי נאמן הוא".

א"כ, כמו שבאברהם מתגלה הן בחינת 'אומן' - והן בחינת 'המון' - 'אב המון גויים', גם במשה מתגלות ב' בחינות אלו: 'הימן' בה"א, וכן 'בכל ביתי נאמן' באל"ף. ויתר על כן, המילה 'הימן' עצמו היא גם מלשון אמונה.

והנה, במלחמת עמלק נאמר על משה ויהי ידו אמונה עד בא השמש" (שמות יז יב). דייקא ידיו. אותה בחינת 'יד' שנתקלקלה על ידי "ותקח מפריו ותאכל" (בראשית ג י), מתגלית שלימות תיקונה ואימונה על ידי ויהי ידיו אמונה עד בא השמש'.

והנה, כתיב "ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום וכו' (משלי ח ל). ובגר"א (שם) "ואהיה אצלו אמן: הוא תדשא ארץ וגו' ויטע ה' אלוקים גן בעדן מעשה ידי אומן".

'ויטע' בשורש הקלקול זה עץ הדעת טוב ורע, ומתגלה כנגדו התיקון באברהם אבינו. והרי העץ שנטע אברהם 'ויטע' אשל בבאר שבע" (בראשית כ"א ל"ג) כמו שדורשים חז"ל כידוע¹⁸, היה מעין עץ החיים, בתיקון. זה בחינת אברהם אבינו שבחינתו 'אב המון גויים נתתיך'.

אברהם שורש לגרים ודייקא בהם מתגלה שלימות האמונה

איתא בירושלמי (ביכורים א ד) "תני בשם ר' יהודה, גר עצמו מביא וקורא, מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך", לשעבר היית אב לארם ועכשיו מכאן ואילך אתה אב לכל הגויים".

וביאורו, ישראל נקראים 'ישרים' מלשון ישר-אל, וממילא מתגלית בהם בחינת 'אמונה' - מאמינים בני מאמינים, וכמו שנתבאר ש'אומן' ו'ישר' עניינם חד (ובקלקול זהו 'בנים לא אמן בס', דברים לב יח).

אולם לא רק זרע ישראל יצא מאברהם, אלא גם 'אב המון גויים נתתיך'. רק שעיקר גילוי 'אב המון גויים' אצל האומות מתגלה בגרים שנכנסים לישראל. וכמו שדורש הירושלמי הנ"ל, שגר מביא וקורא מפני שהוא מבני בניו של אברהם אבינו שנאמר בו 'אב המון גויים נתתיך'.

ובהרחבה יותר: כל בני אומות העולם נקראים 'בני אברהם'. וזה מחמת ש'בכוח' כל אחד מהם ביכולתו להיות גר (למרות ש'בפועל' רק אלה שמזלייהו עמדו במעמד הר סיני יתגירו כמבואר בשבת קמו.). שורש זה באברהם - 'נאמן כעבדך' שהוא

¹⁷ זוהר חדש כי תבא צח: "ויטע אשל בבאר שבע הקיצוץ שקצץ אדם הראשון תקנו אברהם והוא בבאר שבע שהיא המלכות".

¹⁸ "תמות נפשי מות ישרים" (כמדבר כג י). "ויהי בישרון מלך" (דברים לג ה).

¹⁹ וזה 'גרים' לשון גרירים שטבעם להתפזר כמו שנתבאר בצירוף שרשי ג-ר'.

והנה, בגמרא נחלקו אם ממוכן היה המן, וללשון אחד "ממוכן זה המן וכו' אמר רב כהנא: מכאן שהדיוט קופץ בראש".

על פי המתבאר הדבר ברור. הרי היפך מ'אומן' זה 'הדיוט', כדוגמת מלאכת 'אומן' ומלאכת 'הדיוט'. וכמו שהיפך תלמיד חכם הרי הוא 'הדיוט'. וכן כהן 'הדיוט' לעומת 'כהן גדול'".

ביאור הדבר מה 'שהדיוט קופץ בראש', דהרי 'אומן' עניינו 'שני' שבא אחרי 'הראשון' כנ"ל. אולם אצל ההדיוט, השני אינו בא אחרי הראשון בצורה מדויקת, וזה גופא גורם שההדיוט קופץ בראש.

ובזה מתבאר עומק נוסף לקליפת עמלק: דלא רק שהם מעמידים זה מול זה שלא ביושר רק 'או' 'או' כנ"ל, אלא הוא גם 'קופץ בראש' ומהפך הסדר.

וזו ההבחנה של 'ראשית גויים עמלק' (במדבר כד ט) שהוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה.

וכמו שמבואר ברש"י על הפסוק "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז ח) שבאו מכוח מה שאמרו כנ"י "היש ה' בקרבנו אם אין" (שם יז ח) שזה חסרון באמונה וזה מצד הקלקול שנאמר 'בנים לא אמן בס'.

א"כ, מלבד מה שמתגלה בעמלק 'או' - ספק, הוא עולה והופך את הדבר שמטבעו מתפשט למטה ומקומו למטה, להיות נקודה למעלה ולקפוץ בראש שלא במקומו.

והוא האמור במשל האב שנושא את בנו, שאחז"ל (שמו"ד כו ב ומובא ברש"י) שהיו בני ישראל לפני מלחמת עמלק, כתינוק הנישא על גב אביו, והיה שואל עוברים ושבים 'ראיתם את אבא', מיד השליכו וגירה בו את הכלב. והרי

על פי כל המתבאר לעיל נבין את שורש המלחמה בעמלק:

גימטריה של עמל"ק - ספ"ק, וכוח קלקולו מתגלה במקום הספק - 'או' זה 'או' זה. לפי זה 'אומן' בקלקול הוי 'או-מן'. וזה עמלק שבא ללחום כנגד משה רבינו שבזכותו ירד ה'מן' (העניט ט).

והנה, כל 'או' בבחינת 'ספק' וזהו ההיפך מ'אומן'. דכמו שנתבאר, 'אומן' ענינו הצבת נקודה אחרי נקודה באופן שמייצר מציאות של יושר. נמצא ש'אומן' מפקיע את התפיסה שנקראת ספק.

ביאור הדבר, דכל מציאות של ספק היא שני דברים העומדים אחד מול השני, ויוצרים נקודה של ספק ביניהם. לעומת זאת, נקודה הבאה בדקדוק אחר הקודם לה, אין ספק מי הראשון ומי השני. נמצא שמעשה אומן הוא היפך הספק של עמלק, ובא לתקן את ה'או'. שלא יראה 'או זה או זה' אלא כיושר גמור.

נמצא שמלחמה בעמלק באה לגלות שכל מה שנראה דרך עקלתון מבחוץ, בעומק פנימיותו יושר.

כנגד המן - אומן את הדסה

כתיב (אסתר ג א) "אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי".

וכידוע, שורש המן האגגי הרי הוא עמלק כדכתיב "אגג מלך עמלק" (שמואל א טו ח).

לפי זה, מדרגת 'אומן' בקלקול הופך להיות 'המן'. וכנגדו בתיקון באו מרדכי ואסתר כמו שכתוב (אסתר ב ז) 'ויהי אומן את הדסה'. נמצא שמרדכי ואסתר נלחמים ב'המן' מכוח ה'אומן את הדסה' - מגדלי" את הדסה.

¹ בעומק זה ההבחנה של מגדל. נאמר בסוף ספר רות (ד טז) "ותהי לו לאומנת", שרות נהייתה לאומנת לעובד שהוליד את ישי אבי דוד. וארבעה מתו בעטיו של נחש (כ"ב יז). ובכללם ישי. נמצא שמת ישי מכוח חטא הנחש, וזה 'עובד הוליד את ישי' בחינת 'עובד אדמה' דקלקול שהוא שורש החטא. ותיקונו אמונה - 'אמונתו זה סדר זרעים' (שבת לא). ש'מאמן בחי עולמים וזורע' (תוס' שם) ועל זה עיקר העבודה שהיא עבודת הקרקע.

² ולפי זה בעומק, כהן גדול - מעשיו הם מעשי אומן.

בחינת ער"ב ר"ב בחינת האספסוף (רש"י שם) ששורשם בעץ הדעת - 'כל אומן שונא בני אומנותו'. ובתיקון זה מגלה את האמונה 'באומן' ולא את 'השונא בני אומנותו'.

אברהם - אב המון בחינת 'או' לעומת משה בחינת 'אם'

גילוי הסדר המסודר של הישרות מתגלה בבן הבא אחרי האב. אלא שבבן ואב לא ניכר בחיצוניות מי האב. דכבר הוזכר^ט דאביו של אדם הוא במדרגת 'או', דבחיצוניות אינו מוכרח שאכן זה אביו. אולם עיקר גילוי הסדר וההמשך מתגלה באם היולדת, בבחינת אם.

לכן דייקא כל 'אמונה' הוא מלשון 'אם', לא מלשון אב, כי באם מוכרח מי השורש ומי הענף באופן הברור.

ובזה יתבאר ההבדל בין אברהם אבינו למשה רבינו.

מדרגת אברהם, 'אב המון גויים נתתיך'. הוא 'המון' של 'נאמן', אולם בבחינת אב. והנאמנות הזו בחיצוניות עדיין יש בה צד של עקלתון, ישמעאל ועשו כמו שהוזכר, וזהו אב 'או' 'או'.

דהרי היו מרננים על אברהם אבינו שיצחק אינו בנו לכן 'צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק', (רש"י בראשית כה יט).

אולם אצל משה רבינו נאמר 'האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק'.

זו א"כ מדרגתו של משה רבינו שהוא בבחינת 'תורת אמת'. וכאשר האם נופלת למדרגת אב נהפך האם לבחינת אם, תנאי, שני צדדים, מעין ה'או'. אבל בתיקון השלם זה אם של אמת. זו מדרגת משה רבינו 'כאשר ישא האומן

נשיאת האב את בנו היא כנשר יעיר קינו, להגן עליו, ולא שהבן במקום ראשון. וכשנכנס בלב ישראל הספק היש ה' בקרבנו, הרי נכנס בהם בחינת עמלק שקופץ בראש, וראו עצמם במקום ראשון. מיד גירה בהם את עמלק עצמו כדי לתקן הדבר ע"י נשיאת ידי משה למרום.

מרדכי בדורו כמשה בדורו

ידועים דברי חז"ל: "מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו (אסתר רבה ו ב). וכמו שנאמר 'כאשר ישא האומן את היונק' במשה, כך נאמר 'ויהי אומן את הדסה'. וכמו שדורשת הגמרא במגילה (ובב"ר ל ח): נס נעשה לו למרדכי והיה מניק את אסתר.

נמצא, שמה שנאמר אצל משה רבינו בלשון צד רחוק ובתמיה, 'האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק', מתגלה בפועל אצל מרדכי 'ויהי אומן את הדסה' שנעשה לו נס כנ"ל.

והנה, כמו שנתבאר, 'כאשר ישא האומן את היונק' נאמר כשבאו האספסוף להתלונן 'ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו' (במדבר יא ו).

וידוע דרשת חז"ל (חולין קלט:): "המן מן התורה מניין שנאמר 'המן העץ'". נמצא שהיפך ה'אומן' בתיקון מתגלה אצל המן בקלקול, וזה השורש לאמירת הנחש 'אומן שונא בני אומנותו' כנ"ל.

בקדושה זה המן שירד מן השמים במדרגתו של משה רבינו. כנגד זה עומד המן הרשע דקלקול. אולם שניהם שורשם בעץ הדעת 'אשר אמרתי לבלתי אכול ממנו אכלת'.

משה רבינו מעלה ומתקן את אותו דע"ת

^ט בשרשי ה'א-ו'.

בחינת ישראל ישראל-אל ומגלה שאברהם הוא נאמן ישראל.

וכבר נתבאר, שכאשר יש דרך עקלתון, מאמינים שפנימיותו יושר.

וזה עומק מדרגת אברהם אבינו.

על זה בא בשורת המשך זרעו בלשון 'האמן בה' ויחשבה לו לצדקה' (בראשית טו ו). כי ביצחק עדיין נראה דרך עקלתון שיוצא ממנו עשיו ולזה צריך אמונה. אבל בפנימיותו באמת יש רק ישרות, וזה מתגלה ביעקב אבינו שמדרגתו ישראל - ישראל-אל - "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך וכו'" (בראשית לה י).

יעקב אבינו לא מת - נאמן כפוף נאמן פשוט

איתא בגמרא (תענית ה:) "א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר 'ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים' מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

שורש זה במה שנתבאר בתחילת הדברים - 'נאמן כפוף, נאמן פשוט'.

מי שמכופף את עצמו בעולם הזה מובטח לו שלעולם הבא הוא פשוט, וזה מה שנאמר ליעקב אבינו. שאם תתגלה נאמנות זו ב'כפוף' בזרעו אז יזכו לעולם הבא. דהרי, פגם חטא עץ הדעת הייתה בהבחנה של 'וידעו כי עירומים הם' (בראשית ג ז) בבחינת פגם אות ברית קודש. שמה עיקר מקום הכפיפות ושם מקום הנאמן כפוף. וכנגד עיקר שורש החטא שיוצרת הכפיפות קומה נאמן כפוף, ושם צריך להתגלות אצל יעקב אבינו 'נאמן כפוף' ו'נאמן פשוט'.

את היונק', 'אמת ואמונה' כדברי רבותינו: במדרגת משה רבינו מתגלה הגילוי של האמת, שהאמת היא אמונה.

איתא בגמרא (סנהדרין ת.) "אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן. ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור. עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי: כאשר ישא האמן את הינק".

מבואר, שהמדרגה שצריך לסבול הממונה את הציבור זה מדרגתו של משה רבינו - 'כאשר ישא האומן את היונק'. רק עד שם הדיין צריך לדון ולסבול.

צורת הדין אצל משה רבינו מתבאר בדברי הגמרא (שם ו:) "וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר". (לעומת אהרון - אוהב שלום ורודף שלום, עושה שלום בין איש לרעהו ובין בעל דינו לבעל דין אחר).

אצל משה שמידתו אמת, נאמר 'כאשר ישא האומן את היונק' ומתגלים הן ההתחלה והן ההמשך, איך הם הולכים אחד אחרי השני, זה אַם מאמת. בבחינת האם שבדבר שמתגלה ההתפשטות שחלה אחרי נקודת הראשית.

ודייקא במלחמת עמלק נאמר, 'ויהי ידיו אמונה עד בא השמש' שזה בבחינת האם. היפך 'ראשית גויים עמלק'. וכנגדה יש את מדרגת אברהם אבינו 'אב המון גויים נתתיך', שהן שתי ראשיות זו כנגד זו. מחד כחו של עמלק שיצא מעשיו, מזרעו של אברהם. וכנגד, כוחו של משה רבינו שהוא במדרגת 'כאשר ישא האומן את היונק', אם שילדת וממנה ניכר בנה, זו מדרגה שיש בה כח לסלק נקודתו של עמלק.

דרך יעקב מתגלה היושר באברהם

עיקר גילוי הנאמנות בחינת היושר, אינו מתגלה מכוח מדרגתו של אברהם לעצמו, כי מאברהם הרי יצאה נקודת סטייה ועקלתון בישמעאל ועשיו. אלא שבא יעקב איש תם

² עיין רמב"ן (בראשית, ב ז): "ונשמת שדי תבינם, כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה".

כשאסף את בניו בסוף ימיו "האספו ואגידה לכם..." (בראשית מט א). שורש זה בבחינת הישר-אל, שהישר הולך עד סופו. זהו לא בקשה בעלמא כאדם המבקש דבר מה, אלא כל הווייתו מכוח הישר א-ל שמגיע עד ההתפשטות האחרונה וזה נקרא גילוי הקץ. אלא שנסתם ממנו כי הגילוי של ישראל בהי עלמא אינו שלם.

זהו ההבחנה של 'הן בקדושו לא יאמין' (איוב טו טו). הקדוש ברוך הוא לא מאמין כביכול בקדושים, וממילא אין אמונה שלמה באומן. דאמונה שלמה באומן, היה מגלה הישר א-ל מאומן לאומן משורה לשורה מראשיתו עד אחריתו, שלימות תיקון הבריאה.

אמנם כאן בהאי עלמא, שהתורה הקדושה - כלי אומנותו של הקב"ה' לא נמצאת בהתגלות הגמורה, וה'ברא-שית' נפל ביום השישי דבריאת העולם כשחטאו, א"כ חסר בנאמנות שב'ברא-שית', ומכאן ואילך האומן אינו גמור וממילא אין אמונה גמורה באומן.

לפיכך בא חבקוק והעמידן על אחת, 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב ד), שזה קאי על דרא בתראה (בשם הרד"ק, ועי' שמ"ר כג ה: "עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא בזכות אברהם וכו' ועליו הכתוב אומר צדיק באמונתו יחיה").

עומק הדבר: בא חבקוק והעמידן על אחת מאותו מקום שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו. בדור האחרון שעתידה האמונה להתגלות, צריך להחזיר את אותו ערך של אמונה שמגלה את היושר בחינת אומן לאומן, בבחינת שורה, ולא התפשטות שחלה לכל הצדדים.

ארגמ"ן עוטף מכל הצדדים

כשמוזכר בתורה 'מעשה חושב' ו'מעשה

'וימאן' - ממאן להפסיק את האמונה כאשר מבשרים ליעקב אבינו שמת יוסף כביכול, אמרו לו האחים "הכר נא כתונת בנך הוא אם לא וכו' וימאן להתנחם. (בראשית לו ז - לב, לו). במילת וימאן אותיות אומן".

מיאן יעקב להתנחם, כי היה לו 'אומן' ב'אומן' שהדרך עקלתון היא רק חיצוניות, ובסוף יתגלה בחינת ישר-אל - 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל'.

ביאור הדבר: 'שרית' מגלה שדרך עקלתון פנימיותה אינה אלא יושר - ישר-אל. מכוח זה, כאשר מתגלה ניסיון זה דיוסף, יעקב אבינו ממאן להפסיק להאמין שהוא עדיין בחיים.

וזהו הגדרת 'מיאון' בעומק, ממאן לא להאמין אלא עדיין 'האומן' הוא זה שעושה את הכל.

וכן נאמר אחר כך לשון "וימאן" כשסירב יוסף לאשת פוטיפר באמרה "שכבה עמי" (בראשית לו ח). ושוב בברכת יעקב לבני יוסף "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו וכו' ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי וכו' וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי וכו' (בראשית מח ט).

א"כ נקודה זו ממשיכה ביוסף אצל אשת פוטיפר ומשתלשלת בברכת זרעו. בעומק, מתגלה ביוסף שהמיאון והאמונה עדיין מתפשט.

היפך מה שנאמר 'בנים לא אומן בס', אצל יעקב אבינו קיימא לן שאם אחד מהשבטים אינו כלה בחייו, על כרחך שיש לו חלק לעולם הבא, ומתגלה הנאמן פשוט שיש כאן המשך וגילוי של מדרגת ישראל בהתפשטותו.

שלימות התפשטות קו זה של ישראל - ישר אל-הוא אור הגאולה.

זה עומק מה שביקש יעקב לגלות את הקץ

כ" בדקות, 'הימן' זה 'המן' 'יו"ד' - המן הרשע יחד עם עשרת בניו, ו'אומן' 'יו"ד', זה 'וימאן'.

ועוד, שכל קרשי המשכן באו מכוח יעקב אבינו שציווה שיעלו עצים ממצרים.

לעיתיד לבוא כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, מה שנראה דרך העקלתון במדרגת הגרים כמו שנתבאר בהרחבה, מתגלה שפנימיותו הוא קו היושר.

אותם 'בנים' שהיה נראה שהיו 'לא אומן בס', חוזרים בבחינת 'השיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם' (מלאכי ג כד). ועיקר הגילוי הוא במדרגת גרים שיצאו ונתפזרו לחוץ, וארגמן חוזר ומצרפם ומחברם גם יחד.

ועל המדרגה הזו נאמר 'בא חבקוק והעמידן על אחת', או אז יתגלה בשלימות תיקון העקלתון לא רק שכל העוטף מסביב הופך להיות מדרגת קדושה בבחינת ארגמן - ה' מלאכים שהוזכרו בבחינת ענני כבוד, אלא מתגלה השלימות שפנימיות הכל אינו אלא יושר.

ואז יבקע הקו מהראשית עד האחרית, וזו הגאולה השלמה במהרה בימינו, 'צדיק באמונתו יחיה'.

א-1 אומן בלכביפדיה מחשבה
מספר שיעור בקול הלשון 1132757

רוקם, המילה 'מעשה' מתורגמת - 'אומן' - "עובד אומן" (תרגום שמות לט ג).

כל מעשה המשכן אינו אלא אומנות.

ובעומק, זה תיקון חטא אדם הראשון, וגם תיקון חטא העגל. ודרשו חז"ל (תנחומא פקודי ב) "משכן העדות. עדות לכל האומות שנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל על מעשה העגל". כפרה זו נעשה באופן שחוזרים לאותה אומנות. והנה, אחד מהדברים שלקחו למלאכת המשכן היה ארגמן.

'ארגמן' אותיות 'אמן-גר'. זה שלימות האומנות שהזכרנו לעיל.

רבותינו= אומרים שארגמן ראשי תיבות של המלאכים - אוריאל, רפאל, גבריאל, מיכאל ונוריאל - כל הצדדים. זהו תיקון דרך עקלתון שעוטף מכל הצדדים. וזה שלימות המשכן שענני כבוד עוטפים את הכל מסביב. ואז מתגלה שמה שנראה דרך עקלתון הופך להיות כל ההיקף כולו קדושה.

בעומק, זה סוד עיגולים דקדושה. שם שלימות מדרגת התיקון. ואז מתגלה בארגמן ההיקף של כל הצדדים, אור המשכן שעוטף את הכל. עוד יש במשכן ה'ברית התיכון' בחינת יעקב שמברית מן הקצה אל הקצה ודרכו מתגלה מכוח ה'אומן' את הנחש הבריח בתוך פנימיות נחש העקלתון מדין האומן.

²² ראה תיקוני זוהר תקון ע קכו. וע"ח שער נ' פרק ח.

אוצר האותיות

אומנות

"שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות" (אבות פ"א מ"י).

מלאכה ואומנות - כלל ופרט

שני חלקים יש באהבת המלאכה: אהבת המלאכה בכללות, ואהבת המלאכה הפרטית שבה עוסק האדם*.

וכמו שאמרו חז"ל (ברכות מג ע"ב): "מאי דכתיב את הכל עשה יפה בעתו מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקדוש ברוך הוא אומנתו בפניו", מלבד מה שהקב"ה נתן את האפשרות לכל אדם ואדם לעשות מלאכה, הוא גם ייפה בעיניו את אותה מלאכה עד שהוא 'אוהב את מלאכתו'.

כלל כל המלאכות כולן נקרא בשם 'מלאכה', אבל המלאכה שמתאימה בפרטות לאותו אדם, נקראת בלשון חז"ל בד"כ, בשם "אומנתו של האדם". למדנו, שיש תואר של מלאכה ויש תואר של אומנות, תואר של מלאכה זה השם הכללי, ו'אומנות' זה הדבר הפרטי שמיוחד לו.

בדקות יותר: האומנות מגלה את הייחוד הפרטי של ה'אומן' משאר חבריו בעלי אותה 'מלאכה'. שהרי יש הרבה נגרים, הרבה זגגים, וכן על זו הדרך, ה'אומנות' נותנת לכל יחיד ויחיד את מקום הפרטות שלו באותה מלאכה - יש מלאכת הדיוט ויש מלאכת אומן, עד שה'אומן' הגמור הוא מי שיש לו ייחוד שאין כמותו באותו דבר, זה עומק ההגדרה של "אומנותו של האדם בעולם הזה", האומנות שלו זהו אותו דבר שבו הוא יחיד ואין זולתו.

אומנותו של יצר הרע - יחוד האדם
כמו שיש אומנות במלאכת האדם כך יש אומנות בצד של הרע, ובלשון הגמרא (שבת קה ע"ב): "שכך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד", זוהי האומנות של היצר הרע.

למדנו ש'אומנות' מתגלית מתוך היחוד המסוים שיש לאדם, יחוד זה קיים בכל אדם ואדם כמו שאומר המדרש (במדבר רבה כא, ב): "כשם שאין פרצופותיהן דומין זה לזה כך אין דעתן שוין זה לזה אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו". אותו יחוד פרטי שיש לאדם, מעמיד מולו יצר הרע מיוחד, כמו שאומרת הגמרא (סוכה נב ע"א): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו", היצר שונה מאדם לאדם לא רק מצד הסוגיא של 'גודל' אלא כיון שיש לכל אדם צורה פרטית משלו, אם ה'פרצופים שונים' אז בהכרח שגם 'יצריהם שונים'. זה עומק האומנות של היצר הרע, שידוע לפתות כל אחד ואחד לפי היחוד הפרטי שלו.

היצר הרע הפרטי שיש לכל אחד ואחד הוא הקבלה גמורה ל'אומנות' המלאכה שמונחת אצלו, כיון שהמלאכה באה משורש קלוקל האדם, וכדברי הגמרא בסוף קידושין (פב ע"ב) "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא

* בשיעור הקודם ב'פרקי אבות' נתבאר ענין אהבת המלאכה הכללית, בשיעור הנוכחי מתבאר ענין האומנות ואהבת המלאכה הפרטית של האדם.

עד בא השמש" משה רבינו הגביה את ידיו באמונה; נתגלתה כאן אמונה שבאה מלמטה למעלה; ולא אמונה שירודת מלמעלה.

אמונה או אומן

שנינו (קידושין פב ע"א): "רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה", "מה היא? אמר רב חסדא מחטא דתלמיותא" (ברכות סג ע"א). והיא מחט שאורגים עימה בגדים בצורה ישרה כמין תלמים של מחרישה. מצד שני הגמרא ביבמות (סג ע"א) אומרת: "אין לך אומנות פחותה מן הקרקע", הרי שמוזכר כאן בגמרא שתי הקצוות של האומנות: אומנות נקיה וקלה זו אריגת הבגדים, ואומנות גרועה זוהי אומנות שמתגלה בקרקע.

זה ברור שכל המושג שנקרא 'אומנות' הוא נפילה של ה'אמונה', כשהקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך" נחקק האמונה בלבם של ישראל; וזה מה שאמרו חז"ל "האמין בעולמו ובראו" לא כתוב כאן שכיון שהוא האמין לכן הוא ברא את העולם, אלא באותה שעה שהקב"ה ברא כל אדם ואדם נחקק בו האמונה, זה הכוונה "האמין בעולמו ובראו" בחדא מחתא.

אבל כאשר "הרעותי את מעשי" אז נפלה האמונה, ועל זה נאמר (איוב טו, טו) "הן בקדושי לא יאמין" מה שצורת הדבר מעיקרא היה באופן של "האמין בעולמו ובראו" נפל עתה לאומנות, כמו שאומרת המשנה "הרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי".

לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני - מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאפרנס שלא בצער?! אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו", כל המלאכה נצרכה רק מכח הקלקול של החטאים².

אותה האומנות הפרטית שיש לאדם במלאכתו, היא עצמה שורש האומנות של היצר הרע שבה הוא מפתה כל יחיד ויחיד.

כאשר ישא האמן

יתר על כן, הכוח של האומן הוא להרים ולגדל את היונק, כמו שנאמר (במדבר יא, יב) "כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את הינק" וכן (אסתר ב, ז) "ויהי אמן את הדסה" האומנת נושאת את היונק, הגדול אומן את הקטן, זה כח האומנות שיש בעולם.

בצד של הקדושה ה'אומנות' מתגלה מלעילא לתתא, "אל אמונה - שהאמין בעולם ובראו" (רש"י דברים לב, ד) העליון מגדל את התחתון.

אבל אצל היצר הרע מתגלית אומנות הפוכה - מתתא לעילא, "היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך" הוא מקשר אותו שלב אחרי שלב עד שהוא מגיע לשורש העליון של "לך עבוד עבודה זרה", זה עומק האומנות של היצר הרע.

מצד הקלקול של 'אומנות היצר' נאמר במלחמת עמלק (שמות יז יב) "ויהי ידיו אמונה

² בשיעור הקודם התבאר ענין 'מאכלת החרב' שהיא שורש הקלקול.

³ כתב רש"י "שהתפירות עשויות שורות שורות כתלמי מענה".

⁴ כמו שכתב השפת אמת בכמה מקומות, לדוגמא: (תרומה תרנ"ה): "פירוש כי הקב"ה כשאמר לבני" אנכי ה' אלקיך נחקק זה האלהות בלבם של בני ישראל ונק' צור לבב". וכן (דברים תרמ"ז): "הענין הוא דבעשרת הדברות כשאמר הקב"ה אנכי ה' חל אלקותו ית' על נפשות בני" ונחקקו הדברים בלב כל איש ישראל כמ"ש ז"ל אנכי אנא נפשאי כו'. וע"ז נאמר לא יהי' לך אלהים אחרים על פני. פי' על זה האלקות ששוכן בכל איש ישראל". וכן (ר"ה תרנ"ז): "פי' עד שיתקיים מאמר אנכי ה' אלקיך. כי זה המאמר אנכי נחקק בכל איש ישראל. כמ"ש אנכי בעלתי בכם. אכן כתיב עונותיכם כו' מבדילים ביניכם לבין אלקיכם. פי' בתוך האדם עצמו עושה העון הבדל שלא יוכל להתפשט חלק אלקות שבו להאיר בו".

המדרש (ב"ר א, א): "התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה" כיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"; ה'אומנות' שבתורה נותנת לכל אדם את היחוד שלו, ואם הוא זוכה באופן שכולו אמונה אזי משם משתלשלים מזונותיו, אבל אם "הרעותי את מעשיי" באה קללת המלאכה כמו שנאמר (בראשית ג יט) לאחר חטא אדם הראשון "בזעת אפך תאכל לחם" ומסיים "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" חזרת האדם אל העפר מתגלה גם באופן המלאכה עד שאומרת הגמרא "אין לך אומנות פחותה מן הקרקע".

ב' סוגי אומניות

נסביר עכשיו את שני הצדדים של האומנות ביותר ביאור: האומנות העליונה היא מחט שעושים עימה תלמים והאומנות הפחותה היא מלאכת הקרקע.

שורה ישרה שנטועה בשדה נקראת בלשון חכמים "אומן" (פאה פ"ד מ"ה, ב"מ צא ע"ב) ופירש ה'תפארת ישראל' (עוקצין פ"ב מ"ה): "זוה נקרא אומן, כמו ויהי אומן את הדסה, וכן מצינו במשנה 'הולכין מאומן לאומן' שבכולן מלת אומן לשון המשכה היא, בין בהדרת ילד, שמשכו אחר לימודיו, בין בשורה שנמשכת בקו שוה וישר". כל אומנות בעומק שלה, היא לעשות את הדבר באופן של ישרות, זה משמעות המושג שנקרא 'אומן' מי שאיננו אומן אז מעשיו נעשים ללא סדר מוחלט אלא בנטייה לצדדים.

בסיום מסכת אנו מתפללים: "שתהיה תורתך אומנותנו" כמו שנאמר על רשב"י וחביריו "תורתך אומנותך" (שבת יא ע"א). כלומר, במי ש'תורתו אומנותו' מתגלית פרטות ההשגה שלו בתורה 'אומנותו' היא יחוד חלקו בתורה, ואף פרנסתו באה לו מכוח האמונה כמו שנאמר במדרש (תנחומא בשלח, כ) "לא נתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן שלא היה להם צורך לא למלאכה ולא לסחורה הא כיצד היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן היה אוכל ושותה ומהיכן ללבוש ולכסות הא לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן", שירידתו היה באופן של אמונה.

מעיקרא הפרנסה הייתה צריכה לבוא באופן שכולו אמונה, שבוטח בבורא עולם ולא עושה מלאכה כלל, כמו שנאמר (תהלים לז ג): "שכן ארץ ורעה אמונה" מלשון רועה שמפרנס עדרו, אבל "כשהרעותי את מעשיי", 'הרעותי' היפך 'רעה אמונה', ואיבדו את מדרגת "תורתך אומנותך" אז גם השפע של הפרנסה לא מגיעה באופן של 'אמונה' אלא באופן של 'אומן'.

נחלקו בגמרא ברכות (לה ע"ב) שלרבי ישמעאל "הנהג בהן (בדברי תורה) מנהג דרך ארץ", "אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה" וכו' עד שרשב"י תמה "תורה מה תהא עליה!?" אצל רשב"י מתגלה ה'תורתו אומנותו' ועל כן לא מתגלה לו ה'אומן' של המלאכה.

בשורש, ה'אומנות' היא התורה כמו שאומר

¹⁰ וכן תפילת רבי זירא (ברכות טז ע"ב): "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו".
¹¹ "תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפני יכול דברים ככתבן תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישא וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר ועבדת את אויביך וגו'".

¹² "זכאין אינון כל אינון דמשתדלי באורייתא, בגין דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא, אסתכל בה באורייתא וברא עלמא, ובאורייתא אתברי עלמא, כמה דאוקמוה דכתיב ואהיה אצלו אמון, אל תקרי אמון אלא אומן", (זוהר ח"ב קסא ע"א).

בחי עולמים וזורע", כמו שנתבאר לעיל כל אומנות היא נפילה של האמונה בשורשה, ועל כן באותו מקום שמסתיים האומנות שלו ומתראה הגריעותא של מלאכת הקרקע שאינה יכולה לבוא לידי השלמה, מתוך אותו החסרון "ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר" (ישעיה כו, ה) משם עתידים להיגאל וחוזרת ומתגלה האמונה "שמאמין בחי עולמים וזורע".

אומנות אבותיו

הובהר לעיל שהאומנות דקדושה מגיע מלעילא לתתא ושורש האומנות של הרע מגיע מתתא לעילא; שורש ה'אומנות' של הקדושה כרוכה ביחד עם האמונה שעליה נאמר "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים לב, ז), האמונה באה מדור לדור מעילא לתתא כמו שאומר הרמב"ן שאין האבות מכזבים לבניהם; ועל כן אומרת הגמרא בערכין^א "טו ע"ב) שלא יעזוב אדם אומנות אבותיו, כיון שאם הוא עוזב אותם אז האומנות שלו לא משתלשלת מהאמונה של אבותיו.

כל אומנות ועבודה של האדם צריכה שתקבל הארה מהאמונה, ומי שנשאר באומנות אבותיו שהאמונה משתלשלת דרכם, הרי הוא מצרף את ה'אומנות' אל ה'אמונה' הבאה מתחילת הדורות, עד שהאומנות שלו נוגעת בשורש הבריאה שהיא "כלי אומנותו של הקב"ה" ש"האמין בעולמו ובראו".

אבל האומנות של היצר הרע שהוא עולה ועולה מתתא לעילא עד שהוא מגיע לשורש

זה עניינה של האומנות הנקיה והקלה שהגמרא בברכות אומרת שהיא מחט של תלמים, אומנות כזו שמהותה הוא הסדר והיושר הרי היא קרובה לאומנות של הקב"ה, "אשר עשה האלקים את האדם ישר" (קהלת ז כט), זוהי אומנות שקרובה לישראל הנקראים 'שורון', היא קרובה ל'ספר הישר' ולקודם החטא. 'מחט' מלשון 'מחטא' (ויקרא ו יט) מנקה ומטהר את שורש החטא הקדמון שתחילתו נפילה ממדרגת "כלי אומנותו של הקב"ה - תורה" שהרי אדה"ר היה יושב ועוסק בתורה בגן עדן ללא צורך בעשיית מלאכה או אומנות, על כן ה'אומנות' שהכי קרובה ל'ישר' היא האומנות הקלה והנקיה - מחט של תלמים ישרים.

המהר"ל^ב מבאר את פחיתות האומנות של מלאכת הקרקע: בדרך כלל מעשי האומן פועלים שינוי בחפץ עד שיש לו בעלות מסוימת בכלי שנשתבח תחת ידו עד שאומרת הגמרא (ב"ק צח ע"ב) "אומן קונה בשבח כלי", אבל האומנות של קרקע היא מעשה הזריעה בלבד וכל השבח והתוצאה אינם שייכים למעשי האומן אלא נמצאים הם בידי שמים, על כן 'מלאכת הקרקע' נקראת 'אומנות פחותה' כיון שחסר בהתגלות פעולת ה'אומנות'.

אבל, ממכה עצמה מתקן רטיה^ג, האומנות הגרועה בעצמה מגלה את האמונה כמו שאומרת הגמרא (שבת לא ע"ב) "אומנות זה סדר זרעים", ומבאר תוס' בשם הירושלמי: "שמאמין

^א חידושי אגדות יבמות סג ע"א; המהר"ל מבאר שם עוד שני הסברים מדוע מלאכת הקרקע היא אומנות גרועה: א' קרקע זה הדבר הכי נמוך שיש בבריאה. ב' בכל דבר אומנות הדבר נמצא תחת ידו, מביאים כלים לבית האומן וכן על זה הדרך, אבל הקרקע לעולם איננה תחת ידו.

^ב סליחות ליום שני של בה"ב בפזמון "ישראל עמך", ובמדרש (שמו"ד כ"ג, ג) "מידת בשר ודם אינו מרפא במה שהוא מכה... אבל הקדוש ברוך הוא במה שהוא מכה הוא מרפא".

^ג רמב"ן עה"ת (דברים ד, ט) "זהו שאמר שם וגם כך יאמינו לעולם, כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו".

^ד "אמר רבי יוחנן: מנין שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו? שנאמר: וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושת".

ישים עצמו כאלם", שתיקה זו של 'מלאות' נקראת אומנות, כיון שזהו ההגדרה של אומנות: לקחת דבר שהוא חול - ריק וחלול ולהפוך אותו למלא.

הקב"ה הוא האומן הגמור של הבריאה כולה, ובלשון חז"ל (תענית כ ב) "לך ואמור לאומן שעשאני", צורת אומנותו של הקב"ה שונה מאומנות האדם "מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק", (ברכות מ ע"א). הקב"ה ממלא בחכמה את מי שלבו כבר מלא בחכמה, כמו שאומרת הגמרא (שם נה ע"א): "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא וימלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת וכו' אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה", עיקר האומנות של האדם היא "ישים את עצמו כאלם" עד שהמלאות של העולם מתגלה בו.

מכוח אומנות השתיקה מתגלה המלאות של העולם עד שחוזר האדם ומדבר דברי תורה כמו שממשיכה הגמרא בחולין ושואלת האם ישים אדם עצמו כאלם "אף לדברי תורה? תלמוד לומר: 'צדק תדברון'" אותה אילמות בדברי חול מביאה את האדם לידי "צדק תדברון" עד ש"תורתו אומנותו".

מי שמדבר דברי תורה אבל הוא לא שם את עצמו כאילם לעולם הזה, אז הדברי תורה שלו לא נוגעים באומנות של דברי תורה, רק כאשר האדם "ישים עצמו כאילם" אז יתגלה לו שורש האומנות במלאות, עד שלימודו יגלה ש"תורתו אומנותו בעולם הזה".

כל השרשים - לעבודה זרה, היפך מה שנאמר שב"אנכי ה' אלקיך" נתקע אמונה בלבם; היצר הרע לוקח את ה"לא יהיה לך" והופך אותו ל"יהיה לך" חס ושלום, כנגד אותה אמונה שנתקע בלבם בא היצר הרע והופך את ה'אמונה' ל'אומנות'.

זה מה שלמדנו שאותה אמונה שנפלה לתתא צריכה לחזור ולצמוח - מתתא לעילא; האמונה נפלה לאומנות, ואין לך אומנות ירודה יותר מאומנות הקרקע, האמונה נפלה מראש דרגין עד המקום התחתון "ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר" ומשם דייקא עתידין להיגאל, על זה נאמר בעומק "שמאמין בחי עולמים וזורע" מכאן האמונה חוזרת וצומחת מתתא לעילא עד שהיא עולה להתקשר באמונה העליונה ובשורש האומנות העליונה.

ישים עצמו כאלם

לשון הגמרא בחולין (פ"ט א') "מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר 'צדק תדברון', מי שבולם פיו בשעת מריבה הוא גבור כמו שאומרת המשנה (אבות פ"ד מ"א) "איזהו גבור הכובש את יצרו" אבל איזה אומנות מתגלה בשתיקה עד שהגמרא אומרת שזוהי "אומנותו של אדם בעולם הזה"?

ה'אילמות' דקדושה באה ממקום של מלאות, 'אלם' אותיות 'מלא' ומשם מגיע מקום השתיקה. יש שתי פנים בדיבורי העולם: יש דיבור שבא מדברי תורה ויש דיבור שבא מדברי חולין, "ודבר דבר שלא יהא דבורך בשבת כדבורך של חול" (שבת קיג ע"א) דיבור של שבת בא ממקום של מלאות כיון "כשתבא שבת, יהא בעינך כאילו כל מלאכתך עשויה" (רש"י שמות כ ח) דיבור של חול מגיע ממקום של "ששת ימים תעשה מלאכה" (שם לה, ב), 'חול' מלשון 'חללות' - העדר שמחפש מילוי, כנגד זה נאמר "מהי אומנותו של אדם בעולם הזה?"

סם חיים, סם מות

על פי זה נבין את לשון חז"ל (יומא עב ע"ב) "דאומן לה סמא דחייא דלא אומן לה סמא דמותא"; ברור מאוד שמי שהתורה לא אומנתו הוא נופל למדרגה של מלאכה, אומנתו של האדם בעולם הזה ש"ישים עצמו כאלם" ובכך מתגלה בו "ואמלא אותו בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה" (שמות לא, ג) מציאות של מילוי שלם, זה עומק האומנות של האדם בעולם הזה.

המלאכה והמעשה ממלאים את החלל של העולם - אבל בעולם הדיבור, השתיקה ממלאת את החלל. זה עומק הכוונה של חז"ל שמצד אחד נאמר "רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה" (קידושין פב ע"א) ומאידך הגמרא בחולין (הנ"ל) אומרת שאומנתו של אדם בעולם הזה "ישים עצמו כאלם" אין כאן סתירה אלא השלמת הסוגיא: כאשר ישים את עצמו כאלם בכך הוא מסלק את עצמו מ'חללות' העולם ומגיע למדרגת רשב"י וחבריו שהיו "תורתן אומנותן".

ונפחין בפני עצמן וטרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן וכשעני נכנס שם היה מכיר בעלי אומנתו ונפנה לשם ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו".

יש להבין מה שייך סדר בעלי האומנות לבית המדרש, זה הרי לא מקום מלאכה או 'שוקא דגילדאי' (ב"מ כד ע"א) מדובר כאן בבית הכנסת. וברור מדברי הגמרא שהא בהא תליא: ע"י אותה עניינת אמן שהיה שם בצורה שהיו מניפין את הסודר וכולם עונים ביחד, ירדה ונתגלתה ה'אומנות' של בעלי המלאכה מן ה'אמן' שזה שורש האמונה, כאן מבואר המהות של בעלי אומנות שכל אחד נמצא לעצמו כיון שנתגלה האמונה בשורשה.

בדברי חז"ל נמצא כמה פעמים כשרצו למצוא בעלי אומנות היו יורדים לאלכסנדריא של מצרים כגון להביא משם אומנים לעשיית הקטורת ולחם הפנים (יומא לח ע"א), וכן לתיקון כלי המקדש (ערכין י ע"ב) ורופאים היו מצויים שם (יבמות פ ע"א) ומיני בהמות משוכחות (סנהדרין לג ע"א).

שעבוד מצרים היפך האומנות

למדנו שבאלכסנדריא של מצרים מתגלה בפרטות ענין ה'אומנות' וכנגד זה בגלות מצרים נתגלה ההיפך הגמור של ה'אומנות' שהעבידו את ישראל בפרך - "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים" (סוטה יא ע"ב).

כשנתבשר אברהם אבינו שיוולד לו בן נאמר (בראשית טו, ו) "והאמן בה" ויחשבה לו צדקה" אומר רש"י "לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע", כלפי הבן היה לאברהם אבינו - ראש המאמינים - אמונה, שזה 'אמונה' מלמעלה למטה כמו שנתבאר לעיל על פי מה שנאמר "כאשר ישא האמן את הינק". אבל כלפי בשורת הארץ שזה כנגד מלאכת הקרקע שהיא השפלה ביותר, על

אמן ואומנות

הגמרא בסוכה (נא ע"ב) מציירת את מה שהיה באלכסנדריא של מצרים: "מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקי גדולה היתה סטיו לפני מסטיו פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי מצרים והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב ובימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונין אמן ולא היו יושבין מעורבין אלא זהבין בפני עצמן וכספין בפני עצמן

זהו היפך המושג שנקרא 'אומן', וזה תורף ענין ה'עבודת פרך' שהתגלה במצרים, כמו שאומרת הגמרא (סוטה יא ע"ב) "פרך - פה רך" היפך מה שנאמר "ישים עצמו כאלם" ה"פה רך" מסלק את האלם ומגלה את הדבור שבא ממקום של 'חללות', על ידי ה'עבודת פרך' אדם מאבד את מדרגת ה"ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול".

אהוב את המלאכה

נצייר את סדר הדברים עד השתא: יש נפילה שלמטה מן האומנות כמו שהיה במצרים, "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים". יש "אומנות גרועה" שהיא מלאכת הקרקע, יש "אומנות קלה ונקיה" שהיא האריגה במחט של תלמים, מעל גבי זה יש את "אומנותו של אדם בעולם הזה" ש"ישים עצמו כאילם" בדברי חולין עד שעולה האדם "לצדק תדברון" ונהיה במדרגת "תורתו אומנותו" ונקשר ב"האמין בעולמו ובראו" כיון שהוא הולך לאומן שעשאו ומכוח זה הוא עולה למדרגת האומנות העליונה.

זו המדרגה הפנימית של לשון המשנה "אהוב את המלאכה", על מנת לאהוב את המלאכה האדם חייב לגעת במציאות שנקראת 'אומנות'. אם לא יתגלה לו האומנות הפרטית שלו אז הוא לא יוכל לאהוב ולהתאחד עם המלאכה. כאשר מוצא האדם את האומנות הפרטית והמיוחדת לו, אז הוא עולה בסדר המדרגות עד שהוא יגיע לתפיסה העליונה שנאמר בה "לך לאומן שעשאני", כל תכלית העבודה בעומק ש"ממכה עצמה מתקן רטיה" היא שהאדם יגיע לנקודת האומנות הפרטית ומכוחה לבסוף הוא יגיע עד ל"אומן שעשאני" זה כל מציאות 'אהבת המלאכה' שמתגלה בעולם.

זה שאל אברהם אבינו "במה אדע כי אירשנה" (שם, פסוק ח).

כשנפלו מחמת כן (נדרים לב ע"א²) לגלות מצרים לא נפלו רק מ'אמונה' ל'אומנות' שזה נפילתו של אדם הראשון מכח שחטא, אבל במדרגה של אברהם אבינו יש כאן נפילה ממדרגת ה'אומנות' עצמה - עד "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים".

יש כמה מדרגות של נפילה: נפילה אחת ממדרגת האמונה של "האמין בעולמו ובראו" עד שנופלים לאומנות השפלה ביותר שזה 'מלאכת קרקע' כמו שנאמר (בראשית ג ט) "בזעת אפיך תאכל לחם", אבל מחוסר האמונה בבשורת הארץ נפלו ישראל בעומק למצרים עד שהאומנות עצמה נתקלקלה.

כשבני ישראל יצאו ממצרים התגלה שורש האמונה כולה, עד שהקב"ה אמר "אנכי ה' אלקיך" ונתקע האמונה בלבם, לאחר כך נפלו שוב ממדרגת 'אמונה' ל'אומנות' בחטא העגל, כמו שנאמר (תהלים פב ו-ז) "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון".

בבניית המשכן נתכפר להם חטא העגל כמו שכותב רש"י (שמות לח כא) "משכן העדת - עדות לישראל שויתר להם הקדוש ב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכונתו ביניהם" במשכן נתגלה מדרגת ה'אומנות' דקדושה "ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה" עד שבמקום מלאכת הקרקע היותר גרועה נעשה המשכן במחט של תלמים, ויתר על כן "ואמלא" אותיות 'אלם' התגלה כאן "אומנותו של האדם בעולם הזה - ישים עצמו כאלם" עד שהמלאות מתגלה, "ואמלא אותו רוח אלקים" וכו'.

במצרים נפלו ישראל למדרגת עבד ועבודה

² "מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים וכו' ושמואל אמר מפני שהפריז על מדותיו של הקדוש ברוך הוא שנאמר במה אדע כי אירשנה".

³ כלשון הגמרא "לך לאומן שעשאני".

אפך תאכל לחם".

לפי זה נוכל לדעת בכירור כמה סדר ההשתדלות של האדם בעולם; 'שאלת השאלות' ששואלים אנשים - כמה השתדלות לעשות שלא תפגע מידת הבטחון? התשובה לכך, אם ההשתדלות מגיעה מהמקום הפנימי אז גבול ההשתדלות היא גבול האומנות שלו ולא מעבר לכך, כל ריבוי שמתגלה מעבר לאותו שיעור עד שאין זה ה'אומנות' שלו, זה מעבר למידה של "בזעת אפך תאכל לחם".

האומנות היא הכלי שמאיר לאדם את הדרך שבה הוא ילך לאומן שעשאו, ממכה עצמה מתקן רטיה, היא 'מלאכת מחשבת' שאסרה תורה בשבת והותרה בששת ימי המעשה^ט, אבל אם הוא חורג מגבולות ה'אומנות' ומרבה במלאכה שאינה 'מלאכת מחשבת' הרי הוא מגיע לקללה המוחלטת עד שהמלאכה נהפכת למאכלת חרב (חרב - רב)^ט, כיון שזה מעבר לשיעור ההשתדלות של עומק עבודתו בהאי עלמא.

חייב אדם ללמד את בנו אומנות

הגמרא בקידושין (ל ע"ב) לומדת ממה שנאמר (קהלת ט, ט) "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" שחייב אדם ללמד את בנו אומנות, ב' פירושים

שלימות המלאכה שמתגלה בעולם, היא להחזיר בחזרה את האדם לאומן שעשאו, והכל על ידי כוח האומנות שמכוון להעלות את האדם ולהחזיר אותו לשורש האומנות העליונה ולא על מנת להשאיר אותו חלילה באומנות התחתונה. זה צורת התיקון של היצר הרע שהוזכר לעיל שמגיע מתתא לעילא, כנגד זה בא התיקון של האדם שלאחר החטא נאמר בו "אהוב את המלאכה" כדי שיעלה מתתא לעילא עד שיחזור לאומן שעשאו.

שנא את הרבנות

לפי זה נבין בדקות את דברי המשנה "אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות". יעקב אבינו אמר "יש לי כל" ועשיו אמר "יש לי רב" (בראשית לג, ט-יא), הריבוי הוא המקום של "שנא את הרבנות" מלשון ריבוי, כל ריבוי מגיע ברגע שהאדם איבד את המדרגה שנקראת 'אומנות'.

"אהוב את המלאכה" זה נגיעה במקום האומנות וההיפך של זה נאמר עליו "שנא את הרבנות" - לשנא בדקות כל דבר שיוצא מגדרי האומנות שלו על מנת להרבות את אותו דבר, כמו שאומר החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג)^ט שכל אדם צריך לברר לעצמו כמה הוא מוכשר, ובלשונונו - כמה הוא 'אומן' ובזה גופא הוא צריך לקיים את הגזירה של "בזעת

^ט "ולכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מבילתי זולתה, כבר הטביע האל לה בטבעו אהבה וחובה. וכן בשאר החיים, כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים, ובטבע הנץ צידת מה שראוי לו מן העוף, ובטבע האיל צידת הנחשים. וכן יש מן העופות שיצודו הדגים לבד, וכן בטבע מין ומין ממעי החיים נטייה ותאוה אל מין ממיני הצמחים והחיים, הוטבע עליו להיות סיבה למזונו, ותכונות גופו ואבריו ראויין לדבר ההוא. כפה הארוך והשוק הארוך לעוף, שהוא צד את הדגים, וכשן והצפורן החזקה לארץ, והקרנים לשור ולאיל, ואשר תוכן מזונו מן הצמח לא ניתן לו כלי הצייד והטרף. ועל הדמיון הזה תמצא מידות בני אדם וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות. ומי שמוצא במידותיו וטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות, ויהיה גופו ראוי לה, ויוכל לסבול את טרחה, יחזור עליה וישים אותה סיבה להבאת מזונו, ויסבול מתקה ומרירותה, ואל יקוץ כשיימנע ממנו הטרף בקצת העתים, אך ובטח באלהים, שייספיק לו טרפו כל ימי חייו. ויכוין בטרדת לבו וגופו בסיבה מן הסיבות והסיבות עליה, לעמוד במצות הבורא, שציוה האדם להתעסק בסיבות העולם, כעבודת האדמה וחרישתה וזריעתה, כמו שכתוב: ויקח ה' אלהים את האדם ויניחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה".

^ט הגמרא בשבת (מט ע"ב) אומרת שילפינן ל"ט מלאכות לשבת ממלאכת המשכן, כשהתורה אומרת "לא תעשה כל מלאכה" היא עוסקת במלאכת שמים וארץ שמתראה במלאכת המשכן. מתוך מה שנאמר שבות בשבת הוגדר מה הותר לעשות בחול, לפיכך רק מלאכת מחשבת ומלאכה שמחברת שמים וארץ הותרה בחול.

^ט נושא זה הורחב בשיעור הקודם ב'פרקי אבות'.

זה נאמר בעומק "אהוב את המלאכה" זה שיעור האומנות האמתית כיון שהאומנות שלו קשורה באומנות של התורה.

כשהאומנות באה מכח התורה אז האומן נשאר בשיעור שלו, אבל כאשר האומנות לא באה מכח התורה מתגלה בו "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת" (בראשית ג, יא) ואז הוא נופל מהמציאות של אמונה למציאות של אומן.

המן העץ - אמן והמן

יתר על כן, כשהאומנות לא באה ממקום של תורה אז במקום "ויהי אמן את הדסה" (אסתר ב ז) שמרדכי גידל את אסתר על מנת להכרית ולהשבית אויב ומתנקם, אותו 'אמן' נופל למדרגת 'המן' כמו שאומרת הגמרא (חולין קלט ע"ב) "המן מן התורה מנין, 'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת'".

ולפיכך מתגלה בשורש העליון דבר נפלא: ראינו לעיל ש"ממכה עצמה מתקן רטיה" ומתוך האומנות הגרועה מתגלה האמונה מחדש, כמו כן מתוך גזירת המן "הדר קבלוה מאהבה" (שבת פח ע"א), מהמקום שבו האמונה נפלה מתגלה ש"תורה חדשה מאתי תצא" (ויקרא רבה יג, ג),¹¹ "שמים חדשים וארץ חדשה" (ישעיה סה יז: סו כב), כאשר יש גילוי נוסף בכלי אומנותו שמעבר להשתדלות מתגלה אומנות עמוקה יותר.

זה העומק של "ממכה עצמו מתקן רטיה"; ראינו לעיל שמלאכת הקרקע נקראת "אומנות גרועה" כיון שלא מתראה בה מעשי האומן, אבל דווקא בה מתראה חידוש מיוחד שאין בכל המלאכות: כל המלאכות בעולם מגלות צורה חדשה אבל אינן מחדשות שום דבר,

יש בכונת הכתוב 'אשה' או שמדובר באשה כפשוטו או בתורה שנמשלת לאשה, ועל כן אומרת הגמרא "אם אשה ממש היא, כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות. אם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות".

יש כאן שתי תפיסות שונות ללימוד האומנות: או שלימוד האומנות נלמד מחיוב האב להשיא את בנו אשה. או שהוא נלמד מחיוב האב ללמד את בנו תורה שנקראת "אשת חיל" ועליה נאמר "כלי אומנותו של הקב"ה".

הוזכר לעיל שאברהם אבינו האמין בבשורת הולד אבל שאל על בשורת הארץ "במה אדע כי אירשנה", הארץ אמורה להינתן לבניו ולבני בניו של אברהם, נמצא שבשורת הארץ ובשורת הולד מושרשים זו בזו, וכשהיה חסרון באמונה בבשורת הארץ נפגמה בשורת מקבלי הארץ שהם הבנים, בפגימה זו מונח השורש של "חייב אדם ללמד את בנו אומנות".

שורש האישה היא שורש החטא שבעולם "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל" (בראשית ג, יב), כאשר מתגלה ש"חייב ללמד את בנו אומנות" מסיבת החיוב להשיאו אשה הרי מתגלה ששניהם תולדות החטא.

יש מחלוקת בחז"ל אם האשה נבראה מאחד מהרמ"ח איברים שבאדם, או מאבר נוסף שהיה יתר על כן,¹² למאן דאמר שהיה יתר על כן נאמר על זה "כל המוסיף גורע" (סנהדרין כט ע"א)¹³ כאן מונח שורש הקלקול באומנות שהאדם משתדל מעבר לשיעור האומנות שלו.

אבל כשמתגלה החיוב ללמד את בנו אומנות מתוך החיוב ללמדו תורה, אז האומנות שלו מאירה מתוך "כלי אומנותו של הקב"ה" שעל

¹¹ "ויבן ה' אלהים את הצלע" רב ושמואל, חד אמר פרצוף וחד אמר זנב" (ברכות סא ע"א, עירובין יח ע"ב).

¹² גם זה נאמר בחטא עץ הדעת "אמר חזקיה מניין שכל המוסיף גורע שנאמר אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו".

¹³ "תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאיתי תצא".

רטיה" מתוך ה"יגיעה עד ארץ ישפילנה עד עפר"; כשמתגלה שורש הנפילה באופן של תוספת השתדלות וריבוי של אומנות יתירה שמעבר לשיעור האמתי, הכרח הוא שנראה את ה"מאמין בחי עולמים וזורע" עד שבאמת יתגלה תוספת לבריאה.

האומנות הזו צריכה לגלות אמונה חדשה, על זה נאמר בעומק "וצדיק באמונתו יחיה" בא חבקוק והעמידן על אחת" (מכות כד ע"א) העמידה על אחת מגלה את האמונה שהגיעה ממקום הנפילה מתוספת הריבוי והשתדלות מעבר לשיעור האומן שבו, רבותינו אומרים: שאדם הראשון בחטאו נתכוון על מנת להגדיל שמו של הקב"ה, זה אחד מהפנים שמכוח הקללה של "בזעת אפך תאכל לחם" יתגלה אומן חדש, אמונה חדשה "בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה" זה העומק של "אהוב את המלאכה".

למשל - הנגר לוקח עצים ועושה מהם שולחן, אין כאן יצירה חדשה אלא הרכבה של דברים שהיו זה מכבר, "מה שהיה הוא שיהיה" (קהלת א ט). מאידך במלאכת הקרקע כשזורעים גרעין באדמה יוצא ומתחדש ממנו עץ שלם, האומנות הגרועה ביותר מחדשת 'תוספת', אותו הקלקול דתוספת זוהה השתדלות מעבר לשיעור אומנותו, מצד התיקון מתגלה שורש "התורה חדשה מאיתי תצא" כמו שהיה בימי אחשוורוש ש"הדר קבלוה מאהבה" והוא שורש לאור דלעתיד לבא.

הדוגמא הברורה לכך ש"ממכה עצמה מתקן רטיה" ומתוך "יגיעה עד ארץ ישפילנה עד עפר" מתגלה 'תוספת', היא גלות מצרים שנפלו בה לעבודה למטה ממדרגת 'אומנות' עד עבודת פרך - "שהיו מחליפין מלאכת נשים לאנשים, ואנשים לנשים", כשיצאו ממצרים נאמר (שמות יב לח) "וגם ערב רב עלה עמם" נוספו עליהם 'ערב רב'.

לפי זה מתבאר היטב מהי אומנותו של הקב"ה: שהרי לעיל ראינו ששורש ה'אומנות' העליונה היא "כלי אומנותו של הקב"ה" עד שזוכה האדם להגיע למדרגה של "לך לאומן שעשאני", ומהי אומנותו של הקב"ה? מלאכת הקרקע! כמו שאומרת הגמרא (סוכה מט ע"א) "שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר 'חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן' חמוקי ירכיך אלו השיתין כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא תנא דבי רבי ישמעאל בראשית אל תיקרי בראשית אלא ברא שית".

אותה "אומנות גרועה" היא עצמה "אומנותו של הקב"ה" כיון ש"ממכה עצמה מתקן

פרקי אבות 114 פרק א משנה י אומן
מספר שיעור בקול הלשון 1131875

² מעין זה ב"אדיר במרום" ד"ה עד אימת ניתב בקיימא דחד סמכא: "וסוד הענין, וכו', אז נלקח דרך תיקון אחר והוא דרך אברהם, שאי אפשר עוד לתקן ברוב ההארה, אלא צריך הטורה, וירדו הדברים למדרגת ז"א, והיא המדרגה שהגיע שם אדם בחטאו, בסוד, אדם כו' נמשל ככהמות נדמו כנ"ל, וכו', שכך היה צריך להתקן השכינה בזה הדרך שלמטה מצד ז"א, והוא סוד ה' זעירא דהבראם."

אוצר האותיות

אומן את הדסה

נראה לבאר בס"ד, הנה ידוע שיש הקבלה בין עשרת הדברות לבין עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, וכשם שהדיברה הראשונה היא 'אנכי ה' כך המאמר הראשון הוא 'בראשית ברא אלוקים', וכשם שהדיברה השנייה היא 'לא יהיה לך' כך המאמר השני הוא 'יהי אור'. כי תחילת הבריאה היא גילוי מציאות ותחילת התורה היא גילוי מי שמחיה את המציאות, וכאשר בא האור מתברר מה אמת ומה שקר.

לפי זה כאשר נאמר 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי', עיקר מהותו במה שכפר בעבודה זרה, וכמו שהגמ' במגילה (דף יג א) אומרת ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי כדכתיב (דניאל ג יב) איתי גברין יהודאין. ולכן הכפירה הזו מכוונת לדיברה של 'לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני', וכאשר הדיברה הזו מתגלה בשלמותה ממילא מתעורר המאמר שכנגדה בעשרה מאמרות והוא 'ויאמר אלוקים יהי אור'. ולכן נאמר (אסתר ח טז) "ליהודים היתה אורה", כי האורה הזו היא גילוי של אור שבא מכח סילוק עבודה זרה, וכאשר אין אלוהים אחרים על פני, אז מתגלה האור בתוך המציאות של שושן, ובזה נעשה אורם של ישראל.

עמלק מערער את ראשית הבריאה

ומעתה אפשר להוסיף עומק נוסף בעשרה מאמרות, כי המאמר הראשון הוא 'בראשית ברא אלוקים' אבל על המאמר העשירי מצינו מחלוקת במדרש (בראשית רבה ז א) יש שיטה שמונה מאמר עשירי: 'ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' ויש שיטה שמונה כמאמר עשירי: 'לא טוב היות האדם לבדו

שורש החטא היה השתחוויה לצלם

בגמרא במגילה (דף יב א) איתא: "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם - אמרו אתם! אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו? אמרו לו, אמור אתה, אמר להם רבי שמעון בן יוחאי מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים, והיינו דכתיב (איכה ג לג) כי לא ענה מלכו", עד כאן דברי הגמ'. כלומר היה כאן מעשה חיצוני שלא יצא משורש פנימי של כפירה ח"ו, אלא כניעה של שעה מתוך פחד, ובליבם נשאר האמת על תילה, ולכן היה מקום לרחמים ולישועה.

הדיברה הראשונה שבעשרת הדברות הוא 'אנכי ה' אלהיך וגו' והדיברה השנייה 'לא יהיה לך אלוקים אחרים על פני', והדגש הוא 'על פני' שהאיסור הוא להעמיד דבר אחר במקום הפנים של הקדוש ברוך הוא, ואילו כאן היה רק כלפי חוץ. ומתוך זה נבין גם את מהותו של מרדכי שנקרא 'איש יהודי' כלשון הפסוק (אסתר ב ה): "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר". כי יהודי הוא מי שכופר בעבודה זרה ומודה ביחוד השם, כלומר הוא חי את 'אנכי ה' ומבטל את 'הלא יהיה לך אלוהים אחרים על פני' הוא מסרב להכניס דמות אחרת אל תוך פניו, ולכן אינו משתחווה כלל להמן הרשע. וזהו נקודת היהודי שבאדם ההודאה הפשוטה שאין עוד מלבדו.

וכדי להעמיק עוד יותר להבנת הדברים

יצרה', כי ישראל הם העומדים כנגד התוהו, ומגלים שהבריאה מכוונת לטוב ולשלמות.

ולכן שורש הענין של 'לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו' אינו רק בדידות האדם בעולם, אלא זהו מלחמה בין תכלית הבריאה לבין קליפת עמלק, כי עמלק הוא התגלמות הנגע רע שהוא השורש של אחיזת הערב רב וסימנך "נגע רע" נפילים, גיבורים, ענקים, רפאים, עמלקים. והעומק בזה הוא שכאשר מופיע 'לא טוב' בעולם זה המקום שבו הספק מבקש לקבוע מציאות של רע כעיקר, אבל עבודת הקדושה היא להפוך את תהו למעשה יצירה של 'לשבת יצרה'. וזהו שורש עמלק, כי עמלק איננו מתחיל מן הרע הגלוי של עץ הדעת טוב ורע, אלא הוא נאחז עוד קודם לכן בנקודת ה'לא טוב'.

ומכאן מובן כוחו של המן שרצה 'להשמיד להרוג ולאבד' כי הכח הזה עומד על הספק שעמלק מחדיר ביסוד קומת האדם, אם הוא מצליח להטיל ספק במאמר העשירי, הרי שבכח הספק הזה הוא מבקש לבטל את האדם עצמו, וזה נקרא 'בקום עלינו אדם' שהגמרא דורשת במגילה (דף י"א א) על המן, כי המן קם על נקודת 'נעשה אדם', כלומר על עצם המאמר העשירי שמסכמת את הבריאה.

ולכן דנו חכמים בדבר, אם מאמר עשירי הוא 'נעשה אדם' א"כ כאן נשלמה בריאת האדם בצלם אלוקים, אבל מיד אחר כך נאמר 'לא טוב היות האדם לבדו', ואם כן מתגלה שאף על פי שנברא בצלם עדיין יש בו חסרון של בדידות, והחסרון הזה אם הוא מתעוות הוא יכול להוביל אל עבודת צלם, כי כאשר האדם אינו עומד במדרגת צלם אלוקים בשלמות הוא מחפש צלם אחר להיאחז בו, ולכן בתוך המציאות של 'לא טוב היות האדם לבדו' מונח שורש האפשרות של השתחוויה לצלם שהופיעה בדור ההוא.

ובהבנה עמוקה יותר נראה לבאר, כי המאמר

אעשה לו עזר כנגדו". נמצא שבסך הכל יש "א מאמרות שבהם נברא העולם, רק כל מ"ד מונה עשרה לשיטתו, אבל יש מציאות של י"א מאמרות.

השורש של המחלוקת מהו המאמר העשירי, אינו רק שאלה של מנין אלא גילוי של נקודת ספק, וכאן נכנסת קליפת עמלק כי עמלק בגימטריה 'ספק' ושורש הספק אינו עומד בפרטים בלבד אלא נוגע למהות של עמלק שמקעקע את הראשית וכמו שנאמר (במדבר כד כ) "ויאמר ראשית גוים עמלק, ואחריתו עדי אבד" כלומר הוא מערער את עצם הראשית, וממילא גם מתערער מעשה בראשית ועשרה מאמרות יחד, וכאשר יש מחלוקת מהו המאמר האחרון האם 'נעשה אדם' או 'לא טוב היות האדם לבדו' מתגלה כאן מקום אחיזה לספק שמערער גם על עצם הסדר של ראשית הבריאה.

וביתר דקות יש לבאר, משום שיש להתבונן במאמר 'לא טוב היות האדם לבדו', כי כל עשרת המאמרות חתומים בלשון "וירא אלוקים כי טוב" ואילו כאן מופיע לשון 'לא טוב', והלא תכלית הבריאה היא 'לא תוהו בראה לשבת יצרה' וכאשר האדם לבדו ואין מציאות של עזר כנגדו יש כאן חסרון של ישוב ושל שלמות, ובבחינה מסוימת מתגלה כאן תוהו, נקודה של חסר שעדיין לא נשלם תיקונו, והנקודה הזו היא מקום מסוכן, כי כל מקום של חסר שייך בו אחיזה של רע.

ומכאן אפשר להבין שורש גזירת המן 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים' כי עמלק אינו רק שונא ישראל, אלא מבקש להחזיר את המציאות למקום של תוהו וחסרון של שלמות, וכאשר הוא מצליח להכניס ספק במאמר העשירי, כביכול נעשה פתח לומר שיש כאן עוד מאמר, כאילו יש עוד שלב של לא טוב שמתפשט, וממנו נולד הרצון למחוק את היהודי שהוא נושא התיקון של 'לשבת

כוונת השאלה 'מה זה ועל מה זה', האם נעלם מהם 'זה אלי ואנוהו' שאמרו בעת קריעת ים סוף, ובאופן נוסף ביארו בשם ר' יצחק נפחא, שמא עברו ישראל על התורה שנתנה בלוחות, שנאמר 'מזה ומזה הם כתובים' (שמות לב טו). כלומר האם יש כאן פגם ביסוד של עשרת הדיברות מכוח כך שמתברר שהספק של עמלק מטיל ספק במאמר העשירי, כי הוא הופך אותו לתוהו על ידי 'לא טוב היות האדם לבדו', מכוח כך הוא מחזיר את כל העשרה מאמרות לתוהו. כי אם היסוד של הדברות קיים אין לעמלק כח להעמיד ספק שמחזיר את כל העשרה לתוהו, ואם עמלק הצליח לגזור גזירה כוללת, סימן שהוא תפס אחיזה בדבר, ולכן השאלה של אסתר מכוונת לשורש, האם פגעו בעשרת הדיברות.

ומתוך זה מתיישב גם ענין עשרת בני המן, כי עשרת בני המן הוא צורת התיקון כנגד מה שניסה לעקור המן, כי הוא בא לעקור את המציאות של עשרה מאמרות ועשרת הדיברות, ולכן כאשר נופל המן תולים אותו ואת עשרת בניו, כדי לגלות שאין כאן עקירה של העשרה, וכעת יוצאים לרווח והצלחה.

המושג 'איש יהודי' הוא מלשון הודאה, אבל ההודאה כאן היא הודאה בעשרה, כלומר קבלת העול של העשרה וקבלת האמת של העשרה שאינם בגדר ספק. ומרדכי נקרא יהודי מפני שהוא עומד במקום הזה, הוא מודה באחדות השם והוא מחזיק את עשרת הדברות ועשרה המאמרות, ולכן הוא מכריע את עשרת בני

הראשון הוא בראשית הבריאה שהארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום, והמאמר השני 'הי אור' בא לתקן את התוהו על ידי אור של בירור. וכאשר מגיעים עד למאמר העשירי של 'נעשה אדם' אז מתגלה עליו לא טוב היות האדם לבדו. נמצא שהמאמר העשירי מחזיר כביכול את הבריאה לנקודת תוהו, משום שהקומה האחרונה עדיין חסר בו התיקון של 'לשבת יצרה', ולכן עמלק נקרא 'ראשית גויים עמלק' כי הוא נאחז בראשית והוא מחזיר את הראשית למצב של תוהו, על ידי הטענה שהסוף אינו שלם, מפני שהאדם שנברא אינו שלם*.

וכאן נכלל שורש הגזירה של המן להשמיד להרוג ולאבד, כי לא היה חפץ רק להרוג גופים, אלא לבטל את מהות היהודי שהוא נושא התיקון של 'לשבת יצרה' והוא עומד כנגד התוהו, ולכן עמלק פועל בדרך של ספק שמערער את שלמות האדם ומחזיר את המבט אל תוהו וחושך, ומשם הוא מבקש להוציא לפועל את הגזירה על כל היהודים 'מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד'.

תיקון החטא בשאלת אסתר 'מה זה ועל מה זה'

אסתר המלכה שומעת את הגזירה והיא שולחת למרדכי להבין מה היא סיבת הגזירה וכך היא אומרת למרדכי: "ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה" (אסתר ד ה). חז"ל דורשים במדרש (אסתר שם) את

* הכח של עמלק אף שהוא עצום עד כדי שיכול לערער את הראשית של הבריאה, אבל מכל מקום אינו יכול לגעת בעצם הראשית המוחלטת, כי הקדוש ברוך הוא נקרא אני ראשון ואין לפניו שום ראשית אחרת, ושם אין אחיזה לשום קליפה, אבל ברגע שמופיעה בעולם בחינת ראשית בתוך הבריאה עצמה נפתח מקום לאחיזה. ובשורש הדבר יש שלוש מדרגות, קודשא בריך הוא, אורייתא, וישראל. הקדוש ברוך הוא ראשון מוחלט ואילו התורה נקראת ראשית כלשון הכתוב (משלי ח כב) "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז", וישראל נקראים ראשית תבואתו, נמצא שבתוך הקדושה מופיעות שתי בחינות של ראשית, תורה, וישראל.

וכאשר יש שתי ראשיות מתגלה מקום למהלך של כנגד, כי אז כבר שייך יחס של ראשית מול ראשית, וכאן עמלק יכול לחול לא כנגד אני ראשון עצמו, אלא כנגד הראשיות שבתוך הבריאה, שהוא כנגד ישראל וכנגד גילוי התורה. ולכן הוא נקרא 'ראשית גויים עמלק' כי הוא מתייצב כראשית של קליפה מול ראשית של קדושה, וזה השורש הדק של כוחו.

את העשר לא כמקום של חזרה לאחד, אלא כתחילת העשרות וכך הוא עושה מן העשר, אחד עשר, כלומר הופך שלמות למסלול של עוד ועוד, ואז הוא יכול להכניס את התוספת שלו ככוח ששובר מסגרת של שלמות העשרה, וזה עיקר הלאו של כל תוסיף הרוחני שהוא שינוי צורה של כל המספר.

אבל עמלק אינו מסתפק בכך שהופך עשר לאחד עשר בלבד, כי כאשר הוא מצליח לפתוח את המסגרת ולהעמיד על העשר עוד נקודה של 'לא טוב' הוא מחזיר את כל המהלך לאחור אל תוהו של בראשית, כביכול הוא עוקר לא רק את העשרה אלא גם את נקודת האחד של הבראשית, כי הוא אומר: אם הסוף אינו שלם אם האדם שנברא בעשירי עדיין עומד בלא טוב, אז כל הבנין חוזר אל הראשית של תוהו ובוהו וחושך על פני תהום.

לכן עמלק נקרא קליפה, כי הוא משתמש בשתי הבחינות יחד, גם עשר כתחילת עשרות כדי להוליד אחד עשר, ומצד שני הוא מנצל את זה כדי להחזיר את הכל אל התוהו, ובכך הוא מערער גם את השורש עצמו. נמצא שהקלקול אינו רק במעבר מעשר לאחד עשר אלא מהלך שמבקש להפוך שלמות לספק, וספק להחזרה לתוהו, וזה עומק אחיזתו בעשרה מאמרות ובעשרת הדיברות כשהוא מספק את העשירי ומתוך זה מערער את כל הבנין מתחילתו.

המן ועשרת בניו הם ציור של הקלקול בשני שלבים הנ"ל, המן מצטרף לעשרה ונעשה סך הכל מנין של אחד עשר, וזה בעצם ההפיכה מעשר לאחד עשר שהיא מדרגת כל תוסיף, אבל בעומק המן איננו מסתפק בזה כי הוא בא לעקור גם את האחד, כלומר לא רק לשבור את המסגרת של עשר, אלא להחזיר את הכל לשורש של תוהו ולעקור את היסוד מעיקרו, ולכן בתליית המן ועשרת בניו נשברו שני הכוחות יחד נשבר כח האחד עשר ונשבר כח העקירה עד האחד.

המן, כי מה שמפיל את עמלק אינו מלחמה חיצונית בלבד, אלא חזרה למדרגת העשרה ששם אין מקום לספק ואין מקום לתוהו, בירור האמת.

'עשרה' הוא שלמות ו'אחד עשר' הוא קלוקל

וביתר הרחבה נעמיד את היסוד הדברים: בקדושה קו המנין הוא עשרה, עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ועשרת הדיברות שניתנו במתן תורה עשרה הוא מספר של שלמות. ומנגד ידוע בדברי רבותינו שיש אחיזה של סטרא אחרא דוקא במספר אחד עשר, כי שם מתחיל כל תוסיף תוספת שמלבישה את עצמה כאילו היא הידור אבל באמת היא שבירה של המסגרת, וזהו שורש פיתוי הנחש שהוסיפה חוה על ציוי התורה לא תאכל מפרי העץ אשר בגן 'ולא תגעו בו פן תמתון' (בראשית ג) וכאשר מוסיפים על ציוי התורה נוצר נקודה של ספק, כי כבר לא ברור מה נאמר באמת, ומה נוסף עליו, וכך מתהווה פתח לקלקול.

ולכן כשחז"ל מגלים מחלוקת מהו המאמר העשירי, האם 'עשה אדם' או 'לא טוב היות האדם לבדו' זה עצמו המקום שבו יכול להיאחז קליפת עמלק, כי במקום שיש ספק במנין העשרה שם יש אפשרות לומר כביכול יש כאן עוד מאמר, וכביכול יוצא בידינו אחד עשר מאמרות, וכאן מתגלה מדרגת הסיטרא אחרא שניזונת מן העודף והתוספת.

ובזה יובנו דברי המהר"ל (נתיבות עולם נתיב התורה א') שיש שתי הבנות במספר 'עשר', עשר מצד אחד יש בו בחינת חזרה לאחד, כאילו עשר הוא סיום היחידות וחזרה לשורש (וגם כתיבתו היא אחד ואפס). ומצד שני עשר הוא גם תחילת העשרות, כלומר שורש לאחד עשר לשנים עשר וכן הלאה, ולכן העשר עומד על גבול דק מאוד, הוא יכול להיתפס כסיום וחזרה, או כפתיחה והמשך.

וכאן עומק קליפת עמלק שהוא תופס

תיקון קליפת עמלק בהר סיני

התיקון כנגד ב' בחינות הללו של עמלק הוא במעמד הר סיני ובעשרת הדיברות, ושם חז"ל גילו יסוד דק דכתיב (תהלים סב יב) "אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים". וביאור הענין הוא כנ"ל, אם היה מתגלה רק 'אחת דיבר אלוקים', בלי המשך הפסוק של 'שתיים זו שמעתי' כלל, לא היה מקום לשורש הספק, כי אין כאן שניים שעליהם אפשר להלביש ספק. אבל מאחר שבפועל יש 'שתיים זו שמעתי', יש כבר אפשרות של תפיסה בשניים בזה אחר זה, וכאן יש מקום לקליפה להיאחז ולעשות מן השניים מקום של ספק.

ולפי שיש הקבלה בין עשרת הדיברות לבין עשרה מאמרות, יוצא חידוד נוסף, אם שני המאמרות הראשונים נתפסים כ'שניים זו שמעתי', וזה היה מדריגת בני ישראל במעמד הר סיני הם שמעו את שתי הדברות הראשונות בזה אחר זה, אז מה שמתגלה בעשרה מאמרות הוא גם שניים בזה אחר זה. אם כן יש מאמר ראשון "בראשית ברא אלוקים", ושם מתגלה תוהו, חושך, תהום, ורק אחר כך מגיע המאמר השני של 'יהי אור', ואז יש נקודה שבה אפשר כביכול להחזיר מן העשירי אל הראשון, כי הראשון נתפס בפני עצמו עם התוהו, וזה המקום שממנו קליפת עמלק נאחזת לומר שהמאמר העשירי אינו סיום של שלמות, אלא פתח להחזרה לתוהו על ידי לא טוב היות האדם לבדו.

אבל אם שני הראשונים נתפסים בבחינת 'אחת דיבר אלוקים' כלומר שהשני כלול כבר בראשון אז אין מציאות של בראשית בלי 'יהי אור' ואין מציאות של ראשית שעומדת בתוהו בפני עצמה, כי מיד נוכח בה האור, ואז אי אפשר להחזיר את הכל לתוהו, כי האור אינו תוספת מאוחרת אלא חלק מן הראשית עצמה, וזהו עומק הענין של 'אנכי ה' אלוקיך'.

אמנם בימי הפורים היו בני ישראל בבחינת

'אחת דיבר אלוקים', וזהו שנאמר 'ליהודים היתה אורה' שהם זכו לאור של 'יהי אור' שמאמר השני של 'יהי אור' הוא גילוי של מדרגת 'אחת דיבר אלוקים' שהאור כלול בבראשית. וממילא נשמטת הקרקע מתחת עמלק, כי כל כוחו להחזיר את הסוף אל תוהו תלוי בכך שתהיה ראשית נפרדת בלי אור, אמנם כאשר האור נעשה חלק מן הראשית שוב אין דרך להפוך עשר לאחד עשר, ושוב אין דרך לעקור את האחד ולהחזיר את הכל לתוהו. ולכן אם הם לא מקבלים את התורה, שאורה זו תורה הבריאה חוזרת למאמר ראשון שהוא תוהו. אבל אם שני המאמרות מחוברים יחד, לא יתכן לעולם שהבריאה תחזור לתוהו.

הר סיני בבחינת 'שתיים זו שמעתי' ובימי הפורים בבחינת 'אחת דיבר אלוקים'

איתא בגמרא בשבת (דף פח א) "מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, אמר רבא אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר", ע"כ. נמצא שהיה בימי הפורים קבלת תורה מסוג אחר מזו של הר סיני, בהר סיני הקבלה הופיעה בשני פנים מצד אחד נעשה ונשמע ומצד שני כפה עליהם הר כגיגית, ועל זה נאמר מודעא רבה לאורייתא, ויש טענה שהיו מוכרחים לקבל את התורה, ואילו בימי הפורים הייתה לגמרי מרצון ללא שום כפיה.

ולפי מה שנתבאר הדברים נפלאים, משום שמדרגת הר סיני היתה בבחינת 'שתיים זו שמעתי' כלומר הקבלה נתפסת בשני פנים, ולכן גם יש שתי סיבות לשמיעה ולקבלה פעם מצד בחירת ישראל ופעם מצד הכפיה העליונה. אבל בימי הפורים כשהתגלה הדר

שהיה חבוי בתוך הכפייה, ולכן מרדכי שגלה ברצון מגלה את אותו שורש של 'הדר קיבלוה ברצון' כי הוא מראה שיש אפשרות להפוך את המהלך כולו מבחינה של כפייה לבחינה של רצון.

וזהו שנתבאר במעמד הר סיני בעת ניתנת התורה, שהיה בו שני פנים מחד היה בחינת נעשה ונשמע שהוא הרצון ומאיך 'כפה עליהם הר כגיגית' שהוא מצד האונס והכפייה, ובפורים התגלה תיקון של הקבלה שיהיה רצון בלבד, הדר קיבלוה ברצון. ובזה יובן דברי הגמ' בסנהדרין (דף צו ב) רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. פשטות דברי הגמרא נראה שהם נגאלים בעל כורחם, אמנם האמת היא שקבלת התורה בימי המן הוא בבחינת 'הדר קיבלוה ברצון', ולכן מעמיד עליהם מלך קשה כהמן אינו סתירה לרצון אלא אמצעי שמוציא את הרצון לגילוי.

איש 'צר' - מלשון מיצר של הרצון והוא גורם השתחוויה לצלם

כתיב (אסתר ב 1) 'איש צר ואויב המן הרע הזה', המן הרשע נקרא 'צר' מפני שהוא מיצר את רצונו של זולתו כי עיקר כוחו של המן להפוך את רצון ישראל לכפייה ולכפות עליהם מציאות אחרת, ולכן 'מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה' מפני שהוא מסרב לתת לאיש צר לגעת בנקודת הרצון.

וזה תלוי בשורש ירידת הגלות, מי שנמצא בגלות בדרך כלל הגיע בכפייה ולכן יש מקום שהצר יוכל להצר עליו, אבל מרדכי 'אשר הגלה עם יכניה' גלה ברצון כדי ללמד תורה, ולכן במקום שבו האחרים נשלטים מצד כפייה הוא עומד מצד רצון, ומי שעומד מצד רצון

קיבלוה מאהבה, מתגלה מדרגה של 'אחת דיבר אלוקים' ואין כאן שתי סיבות ושני אופני קבלה אלא 'אחת דיבר אלוקים' שתוכו רצוף באהבת השם, ולכן בפורים אין מקום ושייכות לכפה עליהם הר כגיגית, משום שיש רצון אחד באהבת הבורא מההארה שהתגלתה להם.

וממילא יוצא שההבדל אינו רק אם קיבלו ברצון או בכפייה, אלא מהיכן נמשכה קבלת התורה, בהר סיני הקבלה עברה דרך מדרגה שיש בה 'שתיים זו שמעתי' ולכן יש בה ב' פנים גם נעשה ונשמע וגם כפה עליהם הר כגיגית, ואילו בפורים קבלת התורה בבחינת 'אחת דיבר אלוקים' ולכן היא מתגלית כאחדות של רצון בלבד.

הגלות בכפייה והגאולה ברצון

לפי זה נוכל להבין דברי הגמ' במגילה (דף יג א) שדורשת את הפסוק (אסתר ב 1) "אשר הגלה מירושלים" אמר רבא שגלה מעצמו. ופירש רש"י מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה, אלא כתיב אשר הגלה עם הגולה, משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן, אלא הוא גלה מעצמו, כדי שתהיה שם תורה בתוך בבל. וזה כבר הופך את ההבנה הפשוטה של גלות וגאולה, כי בדרך כלל גלות נתפסת כהכרח שמוכרח להגלות מחוץ למקום מושבו, ואילו הגאולה נתפסת כרצון כל אדם שחפץ ורוצה בגאולתו וחירותו, ואינו חפץ להישאר בגולה בגלות, נמצא ששורש הגלות אצלנו הוא כפייה והכרח של מציאות.

אבל כאן מתגלה חידוש יסודי, שיש מדרגה שבה גם הירידה לגלות יכולה להיות בבחינת רצון, לא רצון של נוחות אלא רצון של שליחות פנימית, לרוצה לגלות כדי להרבות ולהרביץ תורה לכל צמאי דבר ה'. ומכאן נפתח שורש הגאולה של 'מי הפורים, כי אם בתוך הגלות עצמה כבר מונח רצון, אז ממילא גם יציאה מן הגלות אינה סילוק הכפייה אלא גילוי הרצון

אלא מצד 'אחת דיבר אלוקים', כלומר לא מצד גדר חיצוני אלא מצד הופעת 'אנוכי ה'. ומכאן איש יהודי היה בשושן הבירה, כופר בעבודה זרה, מפני שהוא עומד במקום שבו 'אנוכי ה' מאיר ולכן 'לא יהיה לך' מתגלה אצלו מאליו.

השייכות הפנימית של מרדכי לבנימין

אמנם עלינו להתבונן ולהסביר מנין כוחו של מרדכי להיות עומד בבחינת 'אחת דיבר אלוקים', ואיך מרדכי מגיע לשורש הזה? התשובה לכך טמון בשלשלת היוחסין של מרדכי שמגיע משבט בנימין, 'איש ימיני'. הגמ' בשבת (דף קה א) דורשת: רבי יוחנן אמר 'אנכי' נוטריקון "אנא נפשי כתיבת יהבית", כלומר שהקב"ה אומר אני בעצמי נתתי תורה כתובה. במתן תורה על כל דיבור ודיבור שנשמעה מפי הגבורה פרחו נשמתם כי שם הנשמה יוצאת מן הגבול של דיבור האנושי, והשומע נכלל במדבר. נמצא שפרחה נשמתם משום שהשומע נכלל במדבר וזה דבקות אחידה בבורא שהוא בחינת 'אחת דיבר אלוקים'. זה עומק השייכות של מרדכי למדרגת של 'אנוכי ה' כי בלידתו של בנימין כתיב (בראשית לה יח) "ויהי בצאת נפשה כי מתה, ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין", כלומר השורש הזה של צאת הנשמה הוא בבחינת של מסירות נפש של פרחו נשמתם הדומה למעמד הר סיני.

ומכאן גם עומק הענין שכתוב (אסתר ה יד) "יעשו עץ גבוה חמישים אמה", חז"ל אומרים פרקי דר' אליעזר (פרק ג) יש עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים גבוה חמישים אמה, שנאמר (מ"א ז, ו) ואת אולם העמודים עשה חמישים אמה ארכו. כלומר המן ביקש לקחת עץ לתלות את מרדכי דוקא מן המקום העליון ביותר של דבקות בבורא, והרי בית המקדש בעיקרו בחלקו של בנימין כמבואר בגמ' בזבחים (דף קיה ב) רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה, ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי.

אין לצר אחיזה עליו, כי הצר יכול לשלוט במקום שיש כפייה אך אין לו שליטה על מי שבוחר את מקומו לשם שליחות. ומכאן גם מתברר כחו של המן לכפות על כל בני ישראל השתחויה לצלם, כי כאשר קבלת התורה עצמה נתפסה במדרגה ובחינה שיש בה גם כפייה של 'כפה עליהם הר כגיגית', אז נפתח פתח שגם צד האחר יתלבש עליו וינסה לכפות כפייה אחרת, אבל בפורים כאשר מתגלה 'הדר קיבלוה ברצון' מתברר שהשורש יכול להתהפך שהכפייה עצמה מתבררת ככלי שמוציא את הרצון.

כעת נחזור ליסוד שדיברנו בתחילת הדברים 'אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמעתי', אם האדם שומע שתיים אפשר שיתפוס את 'לא יהיה לך' בפני עצמו בלי שיאיר בו 'אנוכי ה', ואז נשאר אצלו מציאות שיכול להישבר בשעת ניסיון. אבל כאשר מתגלה 'אחת דיבר אלוקים' אז 'אנוכי ה' ולא יהיה לך' נעשים יחידה אחת והגילוי של 'אנוכי ה' מוליד בהכרח 'לא יהיה לך' ואז אי אפשר ליפול לעבודה זרה, כי 'לא יהיה לך' איננו גדר של כפייה אלא תוצאה טבעית של גילוי 'אנוכי ה'. ומרדכי חי בנקודה הזו, ולכן המן איש צר אינו יכול להצר עליו ואינו יכול לכפות עליו השתחויה כלל.

מתי נעשה 'לא יהיה לך' כציווי שעומד לעצמו? כשאנוכי נסתר, כשהאדם אינו חי גילוי של 'אנוכי ה' אלווקיך' אז נשאר לפניו 'לא יהיה לך' כגדר חיצוני, ואז באמת מתעוררת הבחירה האם חס ושלום ילך אחרי אלוהים אחרים, או יעמוד בגדר של 'לא יהיה לך'. אבל כאשר 'אנוכי ולא יהיה לך' נשמעים מפי הגבורה באופן של 'אחת דיבר אלוקים' אז 'לא יהיה לך' איננו רק ציווי אלא תולדה מוכרחת של גילוי ה'אנוכי' כי מי שחי 'אנוכי ה' ממילא אין לו מקום לאלוהים אחרים. וזו נקודת פורים, אסתר היא 'סתר א' היא גילוי ה-א' של 'אנוכי ה' מתוך ההסתור, ולכן בפורים מתברר ש'לא יהיה לך' מתגלה לא מצד 'שתיים זו שמעתי'

מקום אצלו מפני שהוא עומד בבחינת 'יהודי' שמודה ב'אנוכי ה', וממילא 'לא יהיה לך' אצלו אינו גדר חיצוני אלא תולדה של 'אחת דיבר אלוקים' ולכן הוא מוכרח לעמוד ולא לכרוע.

ובזה יתבאר לשון של הדיברה הראשונה 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', כי מצרים היא שורש כל הגלויות מצד מיצר וכפייה, איש צר ואויב זה לשון מצרים, ואילו ארץ ישראל היא ההיפך, ארץ הצבי שמתפשטת (גיטין 11), שהיא ארץ של רצון של רצה לעשות רצון קונה, ואלו שתי ארצות הפוכות זו מזה, ולכן היציאה ממצרים היא יציאה מן המיצר אל הרצון. ומכאן גם נובע האיסור לשוב למצרים שנאמר (שמות י"ז טז) "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד", כי חזרה למצרים היא חזרה אל המיצר עצמו, אבל יציאה מארץ ישראל לעולם בנויה כיציאה על מנת לחזור כי כל ענין הארץ הוא רצון והמשכת רצון, ולכן אפילו הגלות שיצאו אליה היא גלות שמכוונת לגאולה. ומרדכי הוא הדוגמה החיה לזה שהוא יורד ברצון כדי לגלות שם תורה, ומתוך הרצון הזה עצמו מתבררת הגאולה אחר כך בפורים.

ההבדל בין גאולת מצרים לגאולת פורים

הגמ' במגילה (דף טו א) מדייקת מלשון הפסוק (אסתר ה' ו') "מה שאלתך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש", חצי המלכות ולא כל המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו בנין בית המקדש ע"כ. וביאור הענין הוא כך, כי בנין בית המקדש הוא גילוי של מלכות אחרת מלכות שמקורה בקודש הקדשים, ולכן זה נקרא חוצץ את המלכות, כי ברגע שמתגלית הארה של מקדש, אין כאן עוד מלכות פרס ומדי, אלא התחלה של חזרת מלכות השם בעולם.

ובזה מתחדד עומק ימי הפורים, כי מרדכי בעץ הגבוה חמישים אמה שמושרש מבית

ולכן העץ שהכינו לתלות את מרדכי נלקח כביכול מן המקום ששייך לשורשו שהוא בנימין, והמכוון היה להפוך את שורש הדבקות הזו לכלי של עקירה, אבל ההיפך קרה כי בסוף מי שנתלה הוא המן, ונמצא שמרדכי הכריע את קליפת עמלק והמן והחזיר את הכל אל הבחינה של 'אחת דיבר אלוקים'.

ולפי מה שנתבאר מרדכי גלה עם יכניה, וגלה לבבל מרצון ולא מכפייה, ולכן הוא יצא מארץ ישראל במדרגת 'ארץ'. חז"ל אומרים (בראשית רבה ה' ח) "ויקרא אלהים ליבשה ארץ", למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה. וכאשר אדם יוצא מן הארץ ברצון הוא יכול לקחת עמו את בחינת הרצון של הארץ ולהמשיכה גם למדי ופרס, אבל מי שיוצא באונס ובכפייה יציאתו עצמה שוברת את מדרגת הרצון, ולכן הארץ נשארת במקומה והוא נעשה גלות מנותקת בלי המשכת שורש של ארצו.

מרדכי דוקא מפני ששורשו בבנימין כמבואר, והשייכות שלו לבית המקדש וקודש הקדשים בפרט, הוא ירד לפרס ומדי כדי להעמיד שם תורת ארץ ישראל בבחינת 'החרש והמסגר'. ולכן הגלות שלו יונקת ממקום הארון מקום התורה 'אור נ' ומשם הוא יוצא לגלות, להאיר אור של תורה, ולכן גם העץ שממנו נתלה המן מבית קודש הקדשים הוא סמל מדויק, שהקליפה נופלת דוקא על הכלי שבא מן השורש של מרדכי כי אותו שורש עצמו מכריע אותה.

ומכאן עומק הענין ש'מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה', כי כל ענין הדור ההוא היה שלא עשו אלא לפנים כמבואר בגמ' במגילה הנ"ל, כלומר היתה שם כפייה ופחד ומעשה חיצוני בלבד ומשום כך זכו להצלה, אבל מרדכי אם היה משתחוה לא היה יכול לעשות זאת לפנים בלבד, כי אצלו הכל נמשך מרצון, ואם נכנע מרצון זו כבר השתחויה פנימית, ואין לזה

לעבודת השם, כמו שנאמר (שמות ג יב) "תעבדון את האלוקים על ההר הזה", כלומר הגאולה עצמה עדיין מתלבשת בלשון של עבדות, רק שעוברים מאדון לאדון, ולכן זה מהלך של יציאה מן מיצר אל מיצר מתוקן יותר.

אבל בפורים מתגלה נקודה אחרת שהכפייה עצמה מתבררת כשורש רצון ש'הדר קיבלוה ברצון', ואז ממילא מתגלה ארץ ישראל לא רק כיעד שאליו יוצאים מן הגלות, אלא ככח שמתפשט אל תוך הגלות. ולכן הנס דוקא בחוץ לארץ והגאולה נשארת בחוץ לארץ כמו שהגמ' דורשת 'אכתי עבדי אחשוורוש אנן', כי כאן החידוש הוא לא שינוי המקום, אלא שינוי המהות של המקום, וזה שורש הגאולה העתידה שבה לא רק יוצאים ממצרים, אלא מצרים עצמה מתהפכת להיות מקום של קדושה. ולכן יציאת מצרים עתידה להיות בטילה כנר שבטל באבוקה, כי העיקר כבר אינו יציאה מן מקום רע, אלא התפשטות האור לכל מקום כמו בנס ימי הפורים.

ומתוך דברים הללו, נחזור להבין איך הדברים מתקשרים לתחילת דברינו, שיש ב' בחינות, א- 'שתיים זו שמעתי' כלומר אנוכי ה' ואח"כ 'לא יהיה לך אלוקים אחרים', ב- 'אחת דיבר אלוקים' ששם מרדכי נמצא. והנה כששמעו מפי הגבורה במעמד הר סיני 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' 'ולא יהיה לך אלוקים אחרים על פני', אפשר לפרש את הפסוק של 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' או לרישא דקרא שסובב על ענין אנוכי ה', או על סיפא דקרא שלא יהיה לך וגו'. וביאור הענין הוא כך, מצד הבחינה של 'שתיים זו שמעתי', כי במצרים ראית אלוהים אחרים כביכול, משום שפרעה העמיד עצמו כאלוה, ולכן 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' נהיה יסוד ל'לא יהיה לך', כלומר הוצאתי אותך ממקום של דמיון של אלוהים אחרים כדי שתדע שאין עוד מלבדו.

אבל מצד הבחינה של 'אחת דיבר אלוקים',

קודש הקדשים, מגלה שהארץ יכולה להימשך אל מקום הגלות עצמו, כלומר לא רק לצאת מן הגלות אל הארץ אלא להאיר את הארץ בתוך הגלות ולכן בקשה של בית המקדש היתה שוברת את המסגרת של עד חצי המלכות כי היא כבר אינה תיקון בתוך שושן אלא החלפת מקור ההנהגה.

ולכן פורים שונה מכל הגאולות האחרות, משום שכרוב הגלויות יצאנו מעבדות לחירות וגם יצאנו ממקום גלות למקום גאולה, ממצרים לארץ ישראל, מבבל לארץ ישראל, וגם ביוון המלחמה היתה בארץ ישראל וההצלה נשארה בארץ ישראל. אבל בפורים אף על פי שניצלנו נשארנו בחוץ לארץ, ועל זה אומרת הגמרא מגילה (דף י"א) אכתי עבדי אחשוורוש אנן, לכן אין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, כי הגאולה לא התגלתה כיציאה מן המקום, אלא כהארה בתוך המקום.

ומכאן עומק הנס של פורים, שהוא מגלה את העתיד של ארץ ישראל ארץ הצבי שמתפשטת אל כל הארצות, שמדרגת הארץ איננה רק ארץ ויעד שאליו חוזרים, אלא כח שמתפשט ומאיר גם במקום הגלות. ומרדכי שיצא מארץ ישראל ברצון מריץ כביכול את הארץ אל מדי ופרס, ולכן פורים הוא גאולה שבחוץ לארץ שעליו אין אומרים הלל.

כל הגאולות כולן הם זכר ליציאת מצרים, אבל יש הבדל יסודי בין הגאולה ביציאת מצרים לבין הגאולה שימי הפורים. גאולת פורים הרי כידוע מחד הוא שורשו ביציאת מצרים, אבל מאידך הוא שורש לגאולה העתידה. יש אופן של גאולה לעתיד לבוא בבחינת "כימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות", ויש אופן אחר כמו דאמרו בגמ' בברכות (דף י"ב) לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה לו, דהיינו יציאת מצרים בטילה כנר שבטל בפני האבוקה. ביציאת מצרים מהלך הגלות והגאולה בנוי על כפייה יוצאים מעבדות פרעה ונכנסים

הסיבה לכך שרבים מעמי הארץ מתיידיים

אחד מן הניסים הגדולים שהיו בימי הפורים הוא "שרבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם" (אסתר ח ז), ובפשטות הם חזרו מתוך פחד ויראה ומכוח המהפכה שנעשתה במלכות, אבל בעומק הענין הוא, 'כי נפל פחד היהודים עליהם' פירושו שנפלה עליהם יראת שמים שהיתה במרדכי עצמו, ההארה של יראה שמזככת את הלב, ומתוך זה מתבטלת קליפת עמלק ששורשו 'ולא ירא אלוקים', אז מתגלה הארת ישראל בכל השבעים אומות כולם.

הגמ' בפסחים (דף פז ב) אומרת: "אמר רבי אלעזר לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים שנאמר וזרעתי לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין" ע"כ. במבט פנימי הגלות נעשית מקום של בירור וגילוי, כי מרדכי יורד לשם ברצון והוא מגלה שבלב כל אומה מונח ניצוץ נסתר שנמשך מן נקודת היהודי, ולכן יש מציאות של התייחדות.

וזהו החילוק המהותי בין פורים למצרים, ביציאת מצרים היה מהלך של 'ואבדיל אתכם מכל העמים' אבל ימי הפורים יש לכל גוי השרשה בנקודת היהודי שבו. וזה בדיוק 'נכנס יין יצא סוד', יין בגימטריה שבעים, וסוד בגימטריה שבעים, כלומר האור של פורים הוא בתוך המערכת של שביעים ומגלה בה סוד נסתר. בחג הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שביעים אומות העולם, ובכך מבטלים את מציאות של עכו"ם, וזהו שור שיום הפורים להגיע למצב של רבים מעמי הארץ מתיידיים. במדרש קהלת (פרק ב) איתא, שהעכו"ם לעתיד לבא יהיו עבדים לישראל כמו שכתוב בישעיה (ישעיה סא) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו', כי לכל עכו"ם יש שורש של ניצוץ מנקודת היהודי, והניצוץ הזה בכל עכו"ם מתגלה בפורים.

מתגלה עומק אחר אשר הוצאתיך מארץ מצרים שייך לרישא דקרא לאנוכי ה' אלוקיך' כלומר, היציאה ממצרים היא גילוי של 'אנוכי ה' שמתפשט ומוליד מציאות חדשה עד כדי כך שבשורש אין כאן עוד חלוקה של מקום של גלות ומקום של גאולה, כי כל מקום של גלות יכול להיפך להיות מקום של גאולה. וזהו עומק הענין שמרדכי ירד לגלות ברצון ושם הוא מגלה שאפשר להפוך מקום של גלות להיות מקום של גאולה.

הקב"ה 'הסתכל באורייתא וברא עלמא', מצד הבריאה נראה שיש הרבה מקומות וכל אחד לעצמו, אבל מצד "אורייתא" 'סדנא דארעא חד הוא' כלומר, בשורש הכל מקום אחד. וכשמתגלה מדרגת 'אחת דיבר אלוקים' כל המקומות הנפרדים הם בשורש אחד שמאיר בכל מקום.

כשמרדכי ממשיך את הארת התורה כמו שנאמר 'ליהודים היתה אורה' ומתעורר שורש הארון 'אור נ', והעץ הגבוה חמישים אמה שנעשה לבסוף לתליית המן, אז מתגלה נקודת הסתכל באורייתא וברא עלמא כלומר שהמציאות כולה יונקת מן התורה וממילא הוא מקומו של עולם, ולכן אין גלות כפשוטה, כי אין מקום שהוא חוץ ממלכותו יתברך. וזה עומק המאמר שכל גלות היא גאולה, מלשון 'גל א' (לקו"ת פ' בהעלותך, ועי' קה"ר ד א: חד אמר גולה וחד אמר גאולה), ומי הוא האלף כאן? הא' של 'אנוכי ה' אלוקיך', וכאשר 'אנוכי ולא יהיה לך' נשמעים בדיבור אחד בבחינת אחת דיבר אלוקים, ומכאן ארץ נעשית 'א רץ' הארץ רצה לעשות רצון קונה והיא מתפשטת לכל הארצות כולם. ואסתר נקראת 'סתר א' כי היא מגלה את הא' מתוך ההסתר, זה בדיוק הגאולה של פורים גילוי האלף בתוך ההעלם, עד שהגל נהפך לגאל, ומתוך זה גם הגלות נעשית ברצון כי הרצון של הארץ מתגלה בכל מקום ומקום.

'לך כנוס את כל היהודים'. וכאשר מתגלה האחד אז גם אצל אומות העולם מתעורר גילוי אלוהות, וזה האור דלעתיד לבוא שיאיר גם בגויים. ואף על פי שמדרגת ישראל לעולם למעלה מכל האומות, מכל מקום הארת ישראל שהם גוי אחד בארץ מתפשטת גם אליהם, וכאשר הניצוץ שבתוכם מתעורר הוא נעשה משועבד אליו, כלומר משועבד לאמת הפנימית, וממילא נעשה עבד לישראל, כי ישראל הם המגלים את האחד בעולם.²

וזה שורש התיקון של פורים, שיתגלה אור ישראל בכל האומות כולם, ויתברר הגוי אחד בארץ ויתגלה השם אחד ושמו אחד.

פורים 035 אומן את הדסה תשע"ג
מספר שיעור בקול הלשון 1132547

ומכאן גם מובן למה בפורים שייך ענין היין עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן, כי היין מסיר את הסוד והמחיצות של הדעת המצומצמת, ואז אפשר לגעת בנקודת האחד שמתחת לכל הפירושים, וכשמאירים את זה 'בראשית גויים עמלק', שהראשית כוללת את כל ההמשך נמצא שהארה בראשית מאירה בכל האומות כולם, ולכן יש מקום ללשון ברוך המן, כנקודת הטוב הגנוזה בתוך שורש הקליפה כדי להפוך את הראשית ממקור של ספק למקור של גילוי, ואז ממילא נמשך אור גם לכל הגויים.

וזה עומק השבועים של נכנס יין יצא סוד, משום שהיין מגלה את הסוד שגנוז בתוך השבועים אומות, כלומר שבתוך כל גוי יש נעלמות של ניצוץ שמושרש בנקודת היהודי, ובפורים מכוח השתיה עד דלא ידע נשמטת הפירוד ומתגלה האחד וזהו שאמרה אסתר

² זהו החילוק בין יציאת מצרים שנקראת 'גאולת מצרים' כי יצאו איתם ערב רב, ושם התערובת היתה קלקול שחזר והפיל אחר כך בחטא העגל שאמרו הערב רב (שמות יד, ד) ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה, הערב רב ביקשו להחזיר את ישראל אל המיצר ולהפוך את הקדושה לתערובת שמשעבדת את ישראל אליו. אבל בפורים מתהפך הדבר רבים מעמי הארץ מתייהדים וזהו בירור הניצוץ שנכנע לקדושה ומשתעבד לישראל.

סוגיות במחשבה

אומן

תנ"ך

כל צרכו וזהו שאמר (פסוק יג) מאין לי בשר לתת לכל העם הזה.

אולם הרד"ק (ספר השרשים שם) כתב וז"ל: "ואדוני אבי ז"ל, כתב מזה: 'כנים לא אמן במ דברים לב, כא), כלומר אין בהם תרבות כי דור תהפוכות המה, כי כאשר איטיב להם יעשו רעות'... וענין אחר, מעשה ידי אמן (שה"ש ז, ה), המופלג בחכמה יקרא אומן, חרש וחושב תרגומו נגר ואומן", עכ"ל.

ולפ"ז אומן אינו רק המגדל ונותן כל צורך המגודל על ידו, אלא אף המגדלו לתרבות, ולגידול זה נצרכת מחשבה. ובלשון חז"ל אומן נקרא "שורה" (משנה ב"מ צא:), והיינו מגדלו ליושר, לחזור למדרגת האלקים עשה את האדם ישר.

ש"ס

אמר ריב"ל, מאי דכתיב (דברים ד, מ"ד) וזאת התורה אשר שם משה, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא, דאומן לה סמא דחייא, דלא אומן לה סמא דמותא. (יומא עב ע"ב)

בביאור לשון זה, כתב בתורה תמימה (דברים ד, מ"ד, אות עו), וז"ל: "דכנראה מפרש אומן לה מלשון אומן את הדסה, דמי שמקיים את התורה נקרא שהוא אומנה, ואם לאו הרי היא כמו בלא אומן. ועיין בשבת (פ"ח ב) היינו דאמר רבא למימינים בה סמא דחיי, ואולי צ"ל גם כאן כן, או שיתפרש אומן מלשון ימין, והבאור הוא ג"כ ע"ד שכתבנו", עכ"ל.

כאשר ישא האמן את הינק (במדבר י"א, יב)

במחברת מנחם (אות א', ערך אמן) כתב, וז"ל: "כאשר ישא האמן את היונק, והי' מלכים אומניך (ישעיה, מט, כג) ויהי אומן את הדסה (אסתר ב, ז), האמונים עלי תולע (איכה ד, ה).

ותשאהו אומנתו (שמואל ב ד, ד) כאשר היתה באמנה אתו (אסתר ב, כ), ואהיה אצלו אומן (משלי ח, ל), ותהי לו לאמנת (רות, ד, טז) כולם לשון גדול יונקים (נוסח אחר: ענין גדול בנים המה) על כן לא יתכן להיות מהם ויהי ידיו אמונה (שמות יז, יב) כאשר יאמרו הפותרים", עכ"ל.

בספר האסופות, לתלמידו של בעל הרוקח, כתב, וז"ל: ונותנים אותו (הילד) על זרועו של הרב המושיבו ללמוד על שם, כאשר ישא האמן את היונק עכ"ל, והיינו כי המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו.

רד"ק בספר השרשים (ערך אמן), כתב, וז"ל: "ישא האמן את היונק, המגדל וכו', ואל האמנים אחאב (מלכים ב, י, א), המגדלים אותו מנערוותו, והם אנשי עצתו אשר עליהם עניני המלכות", עכ"ל.

והנה אמרו חז"ל (סנהדרין ח ע"א) אזהרה לדיין שיסבול את הציבור, ועד כמה? א"ר חנן ואיתימא ר' שבתאי, כאשר ישא האמן את הינק. והגר"א (דברים א, ט"ז. אמר המעתיק לא מצאתי באדרת אליהו), וז"ל: "לשון אזהרה, שמזהיר אותם להנהיג את ישראל בנחת וברחמים, כאשר ישא האמן את היונק", עכ"ל. ויש שפירשו (שפתי חכמים כאן), שהאומן הנושא את היונק נותן לו

עוד אמרו שם (נוסחא א, פרק כב): "חכם וירא חטא וכו', א"ל הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו, א"כ כלי אומנתו זהו ירא חטא".

לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית והוא הקב"ה שעשאו, והקב"ה נקרא אומן (תענית כ ע"ב)

וכתב במהרש"א שם וז"ל: "כי זה גם חסרון הוא לאומן שעושה כלי מכוער, עכ"ל.

וכתב בפרי צדיק (קדושים אות יב) וז"ל: "כי גם הכיעור הוא מעשה האומן, כדי שיהא האור מתוך החשך" וכו', עי"ש. ועיין עוד בדבריו חג השבועות, אות כו. וכי תבוא אות י'. ועיין עוד בית יעקב, לך לך אות מז.

ואמרו (סוכה מט, ע"א): "שיתין מימי בראשית נבראו, שנאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשי ידי אומן וכו', מעשה ידי אומן, זה מעשה ידי אומנתו של הקב"ה", ואומנתו דייקא ניכרת בתהום, שנראה שאין בו סדר בבוא המים ומוצאם, אבל באמת הכל על פי קו ישר ודו"ק. וכתב בצרור המור (במדבר י"א כד) וז"ל: "זה האומנות הוא של הקב"ה... עושה כל הדברים כסדרן ובזמנן בלי תוספת ומגרעת", עכ"ל. ולכן נקרא אומן מלשון יושר (כדלעיל, ממתנ"ב ב"מ צא:), כל הדברים נעשים ביושר וכשורה.

ועוד כתב בערוך לנר (סוכה נב, ע"ב), וז"ל: "שאם אומן עושה כלי ואח"כ רואה שלא טוב עשאו, אזי רצונו הוא לתקן את אשר עות, וזה דאמר הקב"ה ואמר הרעותי, מתחרט אני על יצה"ר שעשיתי, ואני האומן, כי כחומר ביד היוצר, וכו' ועל צד הצדק צריך אני לתקן את אשר העויתי", וכו' עכ"ל. ולפ"ז לך לאומן שעשאני, הינו לתקנני, והבן.

וכתב הראב"ד (פירוש ספ"י, הקדמה) וז"ל: "הנתיב הג' נקרא שכל מקודש... וזה הנתיב נקרא אומן כאשר ישא האומן את היונק ועיין בב"ר (א א). וזה הנתיב נקרא אומן כי היא כלי אומנתו של

ובמהרש"א על אתר פירש, וז"ל: "דאומן לה ללמדה לשמה, הרי היא סם חיים, דלא אומן לה, דלומד שלא לשמה הרי היא סם המות", עכ"ל. וצ"ב לדבריו מדוע אומן לה מתפרש שלומד לשמה.

ובהעמק דבר (דברים ד, מ"ד) כתב וז"ל: "לשון דאומן לה ודלא אומן לה, אינו מובן כ"כ על הלימוד, אלא הגמ' הבינו פי' המקרא דלא מיירי בלמוד מה שכבר מקובל, אלא אשר שם משה לחדש הלכות, שזהו חלקו של משה ביחוד, ומש"ה כתיב בלשון 'שם'. דזה הדרך הנעלה הוא כסם, ואם לא זכה לחדש לשמה, אלא מטה הדין לפי רצונו, היינו שלא לשמה נעשית לו סם המות, שהרי מטה ההוראה לדעתו ורצונו, וזהו דלא אומן לה, שעובד ומחדש, אבל אינו מכויין להאמת, והוא פושע בדבר, מש"ה היא סמא דמותא", עכ"ל.

והנה אמרו (מתנ"ב ב"מ צא ע"ב), "פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן", ואומן פרושו, שורה, והפועלים מהלכים משורה לשורה, ועין מאורי אור שם ועוד (וגם קורות התקרה נקראות כשורא). ולפ"ז יש לפרש, דהיינו 'אומן לה', עושה בה ביושר, ואינו מעקם בחשבונות רבים. ומזה הטעם התורה נקראת כלי אומנתו של הקב"ה, כמ"ש (ילק"ש בראשית רמז ה): "ואהיה אצלו אומן, התורה אמרה אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה", כלומר, כל גילוי יושרו של הקב"ה, והבן. ועין זוה"ק, תיקונים, תיקון כא, דף מב: וברע"מ פנחס רלח ב (אמר המעתיק אין לי לדעת לאיזה רע"מ התכוין הרב והשלמתיו מדעתי אולי כיוונתי). ואמרו אבות דר"נ, (פרק לא, נוסחא ב): "הוא היה אומר, פלוני אומן ואין כלי אומנתו בידו, פלוני כלי אומנתו בידו ואינו אומן, פלוני אומן וכלי אומנתו בידו, א"ל רבי, מה הדבר הזה, א"ל פלוני חכם ואין בידו מעשים טובים, הרי זה אמן ואין כלי אומנתו בידו", וכו' עי"ש. והינו שקיום המצות בפועל, זהו כל אומנתו ועין רש"י שכתב, זכה- ללמוד ולקיים לשמה.

דבמאדים יהי גבר אשיד דמא, אמר רב אשי, אי אומנא, אי גנבא, אי טבחא, אי מהולא". ועין תענית כא ע"ב: אבא אומנא הוה וכו', ושם מוכח שאומן הוא מקיז דם. וכן עין סנהדרין כט ע"א, אומנא לא חליף, וכן הוריות יד, ע"א. וכן נדה כ, ע"א.

ומוהל נקרא אומן, כי נצרך לכך אומנות יתירה, כמ"ש (שבת קלג, ע"ב) "האי אומנא דלא מייץ, סכנה הוא". (וכן נעשה האות ברית קדש הנקרא און-און, מ, והיא מדה ישית, והעולם הנברא בשש יומין, הוא מעשה אומנותו של הקב"ה).

ומקיז דם, נצרך אומנות יתירה. וכתב הערוך לנר (נדה, כ ע"א) וז"ל: "סתם מקיז דם בסכין, דשם יוצא הדם של עורקים, ובקרן יוצא הדם של עור ובשר", עכ"ל. ואפשר שכיון שמעשיו עוסקים במיאוס, לכן קרנא דאומנא, נקרא כלי מאוס עיין גיטין סט, ע"א. אחספא דאומנא, וכן מכות ט"ז, ע"ב, בקרנא דאומנא ועוד. ולכן נקרא גם ענין מיאוסו אומן בלשון סגי נהור.

ויש כתבו שבזמנם היה האבא מוהל, ולכן נקרא המוהל אומנא, אבל עיין ע"ז כו ע"ב, שאמרו, עיר שאין בה רופא ישראל ויש בה רופא כותי ורופא עכו"ם, ימול עכו"ם, ומשמע שרופא מל.

ו**כתב בשו"ת שואל ומשיב** (תניינא, ח"ד, שאלה ז) וז"ל: "לדעתי דקראו חז"ל אומן דמילה מקרי מוהל, אבל המציצה הוא כמו רופא אומן", עכ"ל עי"ש. וכן נצרך רפואה לנימול, וכמ"ש (ירושלמי ברכות ב ד): "מפני מה תיקנו רופא חולים בברכה שמינית, כנגד המילה שהיא לשמונה, על שם בריתי היתה אתו החיים". ועין רש"י ע"ז, שם. ופסקי רי"ד מנחות מב ע"א, שפרשו רופא- מוהל.

מה אומנותו של אדם בעוה"ז, ישם עצמו כאלם, וכו' (חולין פט ע"א)

ומאידיך אמרו (ברכות ט"ז ע"ב) שתהא תורתך

הקב"ה, ר"ל בינה שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכו', עכ"ל. (וכ"כ הפרדס שכ"ג דאומנות היא מבינה)

ו**כתב במצרף השכל לר"א אבולעפיה**, וז"ל: "וכבר נאמר (משלי ח, ל) ואהיה אצלו אומן, ודרשו בו אמרה התורה לישראל אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה, שנאמר ואהיה אצלו אומן, אל תיקרי אומן אלא אומן, וכן בראשית אמרו, אל תקרי בראשית אלא בי ראשית, בי השכל וברא את העולם", עכ"ל. כלומר, היה אצל הבורא הראשית שהם התורה וישראל, ובו היתה החכמה, ועי"ז ברא את העולם.

והבן ענין חכמה דאומן, דכלי אומנותו היא הבינה, ודו"ק. חכמה- ראיה, הסתכל בבינה- תורה, ובה ברא את העולם. וכמ"ש (ב"ר א א) שהיה הקב"ה מביט בתורה, וברא את העולם. וכתב המהר"ל (דרך חיים פ"ה, משנה כה ועוד הרבה מקומות) וז"ל: "התורה היא הסדר השכלי, שסדר הש"י סדר הנהגתו של אדם, עי"ש. והסדר הזה הוא בחינת שורה ויושר.

כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לגור בתוכה, וכו', ואומן (סנהדרין יז, ע"ב)

ו**כתב רש"י** (ד"ה אומן) "מקיז דם", אולם בב"מ (קט ע"א) כתב "אומנא- מוהל תינוקות". וכתב התוס' רא"ש שם וז"ל: "אומנא- פרש"י מוהל תינוקות, ולא נהירא, דברוב מקומות קרי למקיז דם אומנא, כמו קרנא דאומנא, ואומנא לביתא לא קרא, וכן טבחא או אומנא או מהלא, ומהיא דפרק ר' אלעזר דמילה (קלג ע"ב) יש האי אומנא דלא מייץ סכנתא הוא ויש ספרים דגרסי מוהלא", עכ"ל. ובשיטה מקובצת שם בשם תלמידי רבינו פרץ כתב וז"ל: "ואע"ג דבפרק ר' אליעזר דמילה, אמרו האי אומנא וכו', שאני התם דמפרש ליה בהדיא גבי עניני דמילה", עכ"ל. ועין שבת קנו ע"א: "האי מאן

הנשים, ואמרו (קידושין ל ע"ב): "ר' יהודה אומר, כל שאינו מלמדו (את בנו) אומנות, מלמדו ליסטות. וחייב ללמד לבנו אומנות", כמ"ש שם "מ"ט חיותיה הוא", ואמרו שם, "כשם שחייב ללמדו תורה (שהיא אומנות כנ"ל) כן חייב ללמדו אומנות".

ומידת אומנות בתורה, אמרו (שבת, י"א ע"א) רשב"י וחבריו שתורתן אומנותן, לכן מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה, ולפ"ז עומק הדברים שאומנותו של אדם שיהא אילם, והיינו אילם מתפלה, כי אומנותו תורה, שבה נאמר צדק תדברון. וכן בשבת אין מלמדין את התינוק דבר חדש כמ"ש בנדרים, וזהו אילמות פורתא. וכ"ש שאין מלמדין לבנו אומנות בשבת, כמ"ש שבת יב ע"א.

וכנגד זה אומנות דקלקול, עליה אמרו (שבת קה ע"ב) "שכן אומנותו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כן ולמחר אומר לו עשה כן, עד שאומר לו לך עבוד ע"ז", והינו היום כן ומחר כן, שאין אומנות קבועה, היפך האומנות שהיא קו ישר, ודו"ק.

בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים, ולא רצו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומן מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות כמותן, שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ, והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים, וכו' (יומא לג ע"ב, ועיין ערכין י ע"ב)

עיקר אומנות המתגלה בביהמ"ק, היא אומנותו של הקב"ה, כמ"ש (סוכה מט ע"א) וכן כל מעשה המשכן ובית המקדש, נעשה ע"י אומנים. וילפינן ל"ט מלאכות ממלאכת המשכן, כי עיקר שם מלאכה, הוא דייקא של מעשה אומן.

והיפך אומן, אומדנא אותיות אמן- דא, וביהמ"ק כל עבודתו מלאכת "מחשבת" היפך

אומנותנו, וכמ"ש בשלהי קידושין (פב ע"ב, ועי' שם ל): "איני מלמד בני אומנות אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אינה כן עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנות", וזהו לשון אומן דבר קבוע ויציב, כמ"ש הכתב והקבלה (שמות טו, ו) שהוא לשון ימין.

ואמרו (ברכות מג, ע"ב): "מאי דכתיב את הכל עשה יפה בעתו, מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנותו בפניו". וכתב ברסיסי לילה (אות מא) וז"ל: "כי כל אדם נברא לצורך מיוחד בעולם הזה, ולקילוס מיוחד שיגיע ממנו ביחוד להש"ית", עכ"ל. וכל אומנות חלוקה בשורשה, וכן נחלקים לתתא, עין סוכה נא, ע"ב, זהבין בפני עצמן וכו', ודו"ק. ולכן אמרו (ערכין ט"ז ע"ב) שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו.

אולם מצד מהות האומנות, ישנן סוגי אומניות, כמ"ש (ברכות סג, ע"א) דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, מה היא, אמר רב חסדא מחטא דתלמיותא, וכמ"ש (קדושין פ"ב ע"ב) לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה, ושם אמרו אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בסם, אוי לו מי שאומנותו בורסקי. עי"ש כל הסוגיא, ושם אמרו: "הצורפים והסריקים והנקורות והרוכלין והגרדיים והספרים והכובסים והגרע והבלן והבורסקי, אין מעמידין מהם לא מלך ולא כה"ג, מ"ט לא משום דפסולין, אלא משום דזיל אומנתייהו". ועיין עירובין פב ע"א: "ואלו הפסולין המשחק בקוביא, ומלוי בריבית, ומפרחי יונים, וסוחרי שביעית, וכו', כגון שאין לו אומנות אלא היא", עי"ש.

ושם אמרו "לא ילמד אדם את בנו גמל קדר ספן רועה וחונני, שאומנתן אומנות ליסטים". ועוד אמרו שם, ולא ילמד את בנו אומנות

אומדנא. וגינא המעשר באומד (אבות א טז).

ואמרו (ב"מ צד ע"א): "אמר רבא, מקרי דרדקי, שתלא, טבחא, ואומנא ספר מתא, כולהון בעידן עבידתיהו כשאלה בבעלים הוו". ואף אומנים בביהמ"ק, כשאלה בבעלים, היינו הקב"ה שעובדים אצלו, וזהו מהות האומנים, דייקא, אינן עובדים לעצמם, אלא קונים קנין מקצת לבעליהם בשבח כלי, ודו"ק. וכן אמרו על בעלי אומנות הללו (שם, קט ע"ב) "כולן כמותרין ועומדין דמי", והיינו שבדקות, מכולן נדרש שיהיו אומנין במלאכתם.

ובעומק, אומנות הוא חיות האדם, כמ"ש בקדושין, כשם שחייב ללמדו תורה, כן חייב ללמדו אומנות, וביהמ"ק נקרא "בית חיינו", ושם מקור שפע התורה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, וכן שם מקור האומנות, ודו"ק היטב היטב, שמקור כל האומנות בביהמ"ק. וכל ישראל שהיו עולים לרגל בג' רגלים, עולים למקור חיותם הן ת"ח למקור חכמתם, וכן בעלי אומנות דייקא עולים למקור אומנותם ומשם יונקים חיות כל אחד ואחד, חיות באומנות שלו.

ולכך אמרו (חולין נד ע"ב): "אין בעלי אומניות רשאים לעמוד לפני ת"ח כאשר עוסקין במלאכתן, והתנן כל בעלי אומנויות עומדים ושואלין בשלומן ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום, א"ר יוחנן, מפניהם עומדין מפני ת"ח אין עומדין. א"ר יוסי בר אבין, בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדין מפני ת"ח אין עומדין". והיינו כי העולים לירושלים בכללות כוללים כל בעלי אומנות, ועולים למקור אומנותם, כנ"ל, ולכן דייקא כל בעלי אומנות שבירושלים עומדין בפניהם, והבן.

דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את

בנו אומנות נקיה וקלה, מה היא, אמר רב חסדא, מחטא דתלמיותא, (קידושין פב ע"ב, ברכות סג, ע"א)

ופירש רש"י וז"ל, "מחט תלמיית וכו' שהתפירות עשויות תלמים תלמים, שורות שורות של מחרישה", עכ"ל. ולכן נקרא אומנות, אומן לשון יושר, כמ"ש ב"מ צא: בהפועלים, הולכים מאומן לאומן, משורה לשורה, וכבר נתבאר שהאומן עושה עבודתו מדויק- ביושר, ושאינו כן אינו אומן.

וכתב בתוס' רי"ד (קידושין שם) וז"ל: "והא תנן לעיל כל שעסקו עם הנשים סורו רע, והתופר עסקו עם הנשים הוא, אלא מחטא, פירוש שילמוד לעשות מלאכת המחטים, ולא מלאכת התפירה", עכ"ל.

ובבן יהוידע (ברכות שם) כתב וז"ל: "נראה לי הכונה, דרכם היה הוא אחר שתופרים הבגד בשלימות עושים בו תפירות קטנות עשויות שורות שורות, ועושים בתפירות אלו מעשה ציור ליפות הבגד וכו', וזו המלאכה נקיה מן הגזל, כי אין בה שיורים של חתיכות בגדים כאשר נמצא אצל התופר, וגם קלה על העוסק בה", עכ"ל. ואולי חלק זה של התפירה, אינו כל כך עם הנשים. ועין ר"ן (מו"ק, על הרי"ף ט"ז ע"א) בשם הרמב"ן, (תורת אדם, אות י"א), וז"ל: "ומחטא דתלמיותא, שעושין צורות בכגדים", עכ"ל. ובדעת עצמו כתב שם וז"ל, "ומחטא דתלמיותא, הוא כעין אריגה", עכ"ל. וכן מבואר שם בר"י מלוניל, ועין ב"י יו"ד סימן שמו, אות כ. ובערוך ערך תלמיותא, כתב וז"ל: "מחט של סדקית שאינה של תפירה, אלא שמאחין בה את הקרעים, ודקה היא ביותר, ונקב שלה צר, והיא מחטא דתלמיותא, ולמה ילמוד אותה, שהיא נקיה וקלה, נקיה מגזל, (ג.ב. פי' שאינו משתמש בחמרי גלם וכדו' אלא רק מתקן) וקלה שאין בה חסרון כיס".

ובלק, שעליהם אמרו חז"ל, בלעם היה אומן ואין כלי אומנותו בידו, ובלק היה חכם וכלי אומנתו בידו (לשון צרור המור במדבר כב ע"פ ז"ח במדבר נד. ועי' זוהר פ' בלק קצד., ואדר"נ לא ב).

ובעומק, נתבאר ששורש אומן- ימין, כי דרך אומן שמיומן והיא נקראת ימינו, וכן אצל כל אדם ימינו, בה נגלה יותר כח אומנותו. אולם יצה"ר כח אומנותו ביד שמאל, ודו"ק, ואומן שעושה בימין נקרא דרך אומנותו, וכשעושה בשמאל, נקרא אומן שלא כדרך אומנותו, כגון האמור בשבת י"א ע"ב.

ובאוה"ע, עמלק ראשית גוים, והוא לץ, כמ"ש חז"ל (שמו"ר כז ו). והוא אומן דקלקול, בליצנותא כנ"ל. וכנגדו אמרו (רש"י, שמואל א א ד) "כן אומנותו של הקב"ה, מתיש את הגבורים ומחזק את החלשים", עכ"ל. ואמרו (לקח טוב, שה"ש ז, ב): "מעשה ידי אמן, מעשה אומנותו של הקב"ה הם ד"ת, שנאמר מימינו אש דת למו", ימין דייקא כנ"ל. ועין ב"ר, פז ג, מה היא אומנותו של הקב"ה.

ואומנותם של ישראל אמרו (תנחומא בשלח ט): "אמר ר"ש, אומנים הם כלל ישראל היודעים לרצות את בוראם".

וכתב רמ"מ מרימנוב במנחם ציון (דרושים לפסח) וז"ל: "והבעל אומנות נקרא אומן, לפי שבטחונו ואמנותו הוא על האומנות שהוא להחיות את נפשו ממנה (ג.ב. ודו"ק היטב). וע"כ אמרו (ב"ר פא א) ואהיה אצלו אמן, אל תקרי אמן אלא אומן, שתורה היא אומנותו של הקב"ה בעבור שהוא מובטח בה שתחזיר את ישראל לאמונה שלימה כשילמדו התורה" וכו', עכ"ל.

והגר"א כתב (אמרי נעם ברכות, שם) וז"ל: "מחטא תלמיותא, שהיא קלה ונקיה, שאין שייך בה גנבה, ואיסור, שנותן לו דבר מתוקן לעשות שורות במחט, וכן בענין התורה יבקש ללמוד קל, שלא יהא יותר מיכולתו ויקוץ בה, ונקיה שלא יהא בה פניה", עכ"ל.

עוד אומנות קלה, כתב רש"י (פסחים פב ע"א) וז"ל, "מפשיטי חבלים, שהיא אומנות קלה ושכרה מעט, ואין בנ"א חשודין שיחדלו מלבוא לעבודה מפני ביטול מלאכה", עכ"ל.

ואומנות קלה, קרובה ביותר לקודם החטא של אדה"ר, בלא מלאכה כלל. ומה שנצטווה לעבדה ולשמרה, קודם החטא היה באופן מיושר שאינו צריך שום גילוי, בלי שום זיעת אפיים.

שכך אומנותו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה (שבת קה, ע"ב)

שורש יצה"ר, נגלה בנחש הקדמוני, ועין רבינו בחיי (ויקרא ב, י"א) ועין זוה"ק, ח"א לה ע"ב.

ואמרו (תנחומא בראשית, ח. ילק"ש תהלים א, רמז תרי"ג): "אמר להם הנחש, מעץ זה אכל (הקב"ה) וברא את העולם, ואם אתם תאכלו ממנו, תבראו עולמות כמותו, שנאמר והייתם כאלקים, אלא כל אומן שונא בר אומנותו". מכאן שהיה ליצן. וכיון שהוא אומן, לכן צורת הפיתוי דייקא באופן זה, של אומן שונא בני אומנותו, והבן.

ובעומק, הקב"ה עצמו נקרא אומן, מלשון שורה- יושר (עי' לעיל אומן 1), כי מעשיו של הקב"ה ביושר, לעומת זאת יצה"ר הוא אומן דקלקול, דרך עקלקלות. אלקים עשה את האדם ישר, מאן דנפח מדיליה נפח, אולם המה בקשו חשבונות רבים, מכח יצה"ר, אומן לעקל ולעקם, ודו"ק ואומנותו ליצנות, כנ"ל ודו"ק.

וכן בגויים, חילותיו דיצה"ר כגון בלעם

המדרש, שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי, שאין מעמידים הימנו לא מלך ולא כה"ג וכו', עכ"ל}.

וכן נגלה כח האומנות בכהנים, בכמה מיני אומנות שזכרו חז"ל בכהנים במקדש בפרט, וכן בכללי שבוה אמרו כהנים זריזים הם. והבן, שהדיוט עושה מלאכתו באיטיות יותר, משא"כ אומן עושה מלאכתו במהירות יתירה. וזהו העומק שכהנים זריזים הם, כי הם אומנים, ודו"ק.

וא"ר אלעזר, אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנאמר וירדו (יבמות סג ע"א)

(ועיין קידושין, פ"ב, ע"ב, באומנות פגומה, עיי"ש כל הסוגיא אופני אומנות פגומה). וכתב רש"י וז"ל, וירדו לשון ירידת עניות, עכ"ל.

ו**כתב במהר"ל** (שם חידושי אגדות) וז"ל, "מפני שהארץ היא למטה, ואין דבר יותר למטה כמו הארץ, ולפיכך מי שהוא אומנתו בקרקע נאמר בו ירידה, ועוד כי נאמר, כי תעבוד את האדמה, נקראת עבודת אדמה, שהוא "עבד", ואין זה סימן ברכה, אבל מי שעושה כלים, לא נקרא עבודה רק שעושה כלים ומוציא דבר אל הפועל, אבל הקרקע אע"ג שהוא זורע הקרקע כיון שהכל עומד בקרקע והוא יתברך מצמיח הקרקע, ואין מעשה אדם, והאדם אינו עושה רק הזריעה, א"כ הוא אינו מוציא דבר לפועל, לכך אין אומנות פחותה מן הקרקע", עיי"ש עוד טעם בדבריו.

ומצד התיקון, קרקע מקום גילוי האמונה אומן-אומן, וכמ"ש בירושלמי (הובא בתוס' שבת לא ע"א ד"ה אומנת) אומנות זה סדר זרעים, שמאמין בחי עולמים וזורע. ובעומק: לכן מלאכת קרקע, היא עיקר האומנות, שמכיר שאינו עושה מלאכה גמורה, הוצאה מן הכח לפועל כנ"ל, אלא עיקרה אומנות שכולה אמונה ודו"ק היטב היטב. בבחינת תקעתיו יתד נאמן, שנקרא אומן לשון נאמן, וכל שאר האומניות

לולין היו פתוחין בעלית בית קדשי הקדשים שבהן משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים ואף שקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, מעלה עשו בבית קדשי הקדשים (פסחים כו ע"א)

ועיין רמב"ם, בית הבחירה, פ"ז, הכ"ג, וכסף משנה שם.

ו**כתב במשנה למלך** (יסודי התורה, פ"ה, ה"ח) וז"ל: "ודאי רבא לא נעלם ממנו ההוא דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה, אלא דס"ל דכיון דהא מיהא איסורא איכא, משום הכי היו משלשלין אותם בתיבות", עכ"ל עיי"ש.

ו**כתב בדבש לפי** (מערכת ק', אות כד) וז"ל: "ואפשר שזה רמז בפסוק גבי נדב ואביהוא בקרבתם לפני ה', הגם דמראה אין בו מעילה, מעלה עשו בבקה"ק (ג.ב. ולרבא אסור לדעת המשנה למלך הנ"ל) ומינה לזון עיניהם מן השכינה חייבים, דאסקינן דרגא על אחת כמה וכמה מעלות יש", עכ"ל.

{ולגבי גדר כניסה זו עיין תוס' מנחות כ"ז, ע"ב, וספר המצות לרס"ג, בביאור ר"י פערלא, מנין ל"ת, סימן קפ"ג}.

והבן, שלבית קה"ק, נכנס רק כה"ג ביוה"כ, וכן אומנין והיינו כי בעומק, האומן בה"א הידיעה, הוא כה"ג. ונגלה בפרט בעבודתו ביוה"כ, שהיא עבודת אומנות, ודו"ק.

וקודם יוה"כ, ז' ימים, מרגילים את כה"ג בעבודה זו. כמ"ש (יזמא ב ע"א) והוא בחינת מאמן את ידיו כמ"ש בשבת קג: ומי שהוא בעל אומנות פחותה, אין מעמידין אותו כה"ג, כמ"ש קידושין פב, ע"א. אולם ת"ח העוסק בתורה הנקראת אומנות, כלי אומנות של הקב"ה, למעלה ממנו, וכמ"ש (מתני' הוריות יג, ת"ח ממזר עדיף מכה"ג. וכתב הרע"ב (עדיות א א) ז"ל: "הזכיר התנא שם אומנותן ושם שכונתן, לאמר לך שלא ימנע אדם עצמו מבית

ת"ר בית גרמו היו בקיאין במעשה לחם הפנים, ולא רצו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים (ובכל בו קיט) איתא מצור ואלכסנדריא) והיו יודעין לאפות כמותן, ולא היו יודעין לרדות כמותן, שהללו מסיקין מבחוץ ואופין מבחוץ, והללו מסיקין מבפנים ואופין מבפנים, הללו פיתן מתעפשת והללו אין פיתן מתעפשת (יזמא לח ע"א)

וכן אמרו שם: "בית אבטינס היו בקיאין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא והיו יודעים לפטם כמותם ולא היו יודעים להעלות עשן כמותן, של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן ולכאן". ועוד אמרו (ערכין י ע"ב): "צלצול היה במקדש וכו' ונפגם, ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו, ולא היה קולו ערב וכו', מכתשת היתה במקדש של נחושת היתה, וכו', נתפגמה והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוהו, ולא היתה מפטמת כמו שהיתה".

וכל זאת, אף שאלכסנדריא מקום של אומנים היתה, כמ"ש (פסיקתא רבתי לג) "אלכסנדריא -אמון, שהיה אומנותו של כל העולם", ועין סוכה נא ע"ב ודו"ק.

וביום שהשלים שלמה את ביהמ"ק נשא את בת פרעה (עין שבת נה ע"ב), וטעם פנימי לדבר, כי מקום האומנות השלם הוא מקום ביהמ"ק וביקש שלמה לצרף לכך את כח האומנות של אלכסנדריא לאומנות של ביהמ"ק, ולכן נשא בת פרעה. ואח"כ באופנים של קלקולים נוספים נצרפה אומניות של אלכסנדריא עם אומנות של ביהמ"ק

אולם כבר קודם לקלקול ממש, הביאו לצורך ביהמ"ק דברים מאלכסנדריא, כמ"ש (יזמא לח ע"א) כשהלך ניקנור להביא דלתות מאלכסנדריא של מצרים וכו'.

אינן נאמנות ויציבות, כמ"ש בשלהי קידושין (פב ע"ב) "רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שכל אומנות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אינה כן עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו" וכו'. ולכן היא אומנות עליונה היפך פחותה, בחינת תורתו אומנותו. וכן אמונה מאמין בחי עולמים העליון מן הכל, והיא היא האומנות השלמה, ודו"ק היטב היטב.

טעם נוסף כתב באוצר החיים (בהר) וז"ל: "אין לך אומנות פחותה מן הקרקע, כי השפעה שיוורד על ידה הוא חיות הכרחי להחיות העולמות, והוא דין, חשך, נוק', אחור, אשר משם ניזונים כל הרעים והרשעים (ושורשם קין שהיה עובד אדמה)", וכו' עכ"ל, עי"ש.

ובאמת אמרו ביבמות שם (וילק"ש יחזקאל, כ"ז, רמז שסז): "א"ר אלעזר, עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע, שנאמר וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים על הארץ יעמדו, א"ר אלעזר, אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנאמר על הארץ יעמדו". ונראה שהכוונה קרקע יורדי ימים, כלשון דקרא, ודו"ק (וכהצד ערובין כז: דדגים מיקרו גידולי קרקע). וזהו אומנות פחותה, שהוא מקום סכנה, ולפ"ז מתורץ קוש' התוס' שם, ודו"ק. והבן, זבולון ויששכר, זבולון אומנות גרועה, יששכר, אומנות עליונה, תורה, ודו"ק.

וּכְתַב בְּמַגֵּן אֲבוֹת לְרֶשֶׁב"ץ (אבות א"י): "וּבְחִירַת הָאוֹמְנוֹת בֵּיד הָאָדָם, וְיֹתֵר טוֹב לוֹ שִׁיְהִיָּה בִשֵּׁם עֵנִי וְלֹא בּוֹרְסֵי עֲשִׂיר", עַכ"ל. וְשׁוֹרֵשׁ בְּחִירָה זֶה כִּנ"ל הִיְתָה אֲצֵל אָדָם הָרֵאשׁוֹן.

אוֹלָם חֲסֵד עֲשֵׂה הַקֵּב"ה, כִּמ"ש (בְּרֻכּוֹת מֵג ע"ב) שִׁיְפָה לְכָל אָדָם אוֹמְנוֹתוֹ בְּעֵינָיו, וּפְרַש"י שֵׁם, וּז"ל, "יְפָה לוֹ אוֹמְנוֹת-וּ וּאֲפִילוֹ בּוֹרְסֵי נָאֵה לוֹ אוֹמְנוֹתוֹ בְּעֵינָיו, וְעֲשֵׂה הַקֵּב"ה כֵּן שֶׁלֹּא יִחְסֹר הָעוֹלָם אוֹמְנוֹת" עַכ"ל.

וְרִיחַ רַע זֶה שֶׁשׁוֹרְשׁוֹ בְּקִלְקוֹל עֵץ הַדַּעַת כִּנ"ל, כֵּן הָיָה שׁוֹרֵשׁ לְנִפְלִיָּה וְהַתּוֹרָה שֶׁנִּגְלָה בְּחַטָּא הָעֶגְלָה (מֵעֵין חַטָּא עֵץ הַדַּעַת), שֶׁע"י חַטָּא זֶה נִגְזְרָה שֶׁכַּחַת הַתּוֹרָה, כִּמ"ש בְּעִירוֹבֵין נָד.

וְאָמְרוֹ (סְנֵהֲדָרִין קֵט ע"א): "אָמַר רַב אוֹרִי מִגְדַּל מִשְׁכַּח, א"ר יוֹסֵף בְּבַל וּבוֹרְסֵי סִימֵן רַע לְתוֹרָה", וּבֵיד רַמ"ה שֵׁם, גֵּרַס בּוֹרְסֵי סִימֵן רַע לְתוֹרָה, שֶׁמִּשְׁכַּח תְּלֻמוֹדוֹ, ע"י"ש בְּדַבְּרָיו.

וְכִיּוֹן שֶׁשׁוֹרְשׁוֹ בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע, לִכְךָ בְּהַכְרַח שִׁישׁ בּוֹ גַּם צַד טוֹב, וְכִמ"ש בְּמַגִּיד דְּבָרָיו לִיעֶקֶב (אוֹת סא) וּז"ל: "כִּלְתּוֹ בְּשׁוֹק שֶׁל בּוֹרְסֵי, דּוֹמָה עֲלָיו בְּשׁוֹק שֶׁל בּוֹשֵׁם", עַכ"ל, וְכֵן יֵפָה אוֹמְנוֹתוֹ בְּעֵינָיו כִּנ"ל, וְשׁוֹרְשׁוֹ בְּמָה שֶׁרָאֵתָה הָאִשָּׁה עַל עֵץ הַדַּעַת, שֶׁטוֹב הוּא וְדו"ק. אוֹלָם לְכָל "אָדָם" בַּר דַּעַת הוּא רַע, כִּמ"ש חו"ל, כִּמּוֹ נִכְנַס לְבִיתוֹ שֶׁל בּוֹרְסֵי, אַע"פ שֶׁלֹּא לִקְחַ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, מ"מ רִיחַ רַע קִלְטָה וְהוֹצִיא עִמּוֹ (מִדְּרַשׁ מִשְׁלֵי יג).

וְאִשָּׁת רַעְהוּ לֹא טִימָא, שֶׁלֹּא יֵרֵד לְאוֹמְנוֹת חֲבִירוֹ (סְנֵהֲדָרִין פֶּא ע"א)

וְעוֹד אָמְרוֹ (מִכּוֹת כֵּד, ע"א) לֹא עֲשֵׂה לְרַעְהוּ רַעְהוּ, שֶׁלֹּא יֵרֵד לְאוֹמְנוֹת חֲבִירוֹ, וְעֵין קֵהֶלֶת יִצְחָק, בְּמַדְבַּר ה', יב. וְכֵן כָּתַב בְּחַת"ס שֶׁבַת יג, ע"א, ד"ה אַל הָהָרִים. וְעֵין בֵּן יְהוּדֵעַ עַל אֲתָר. וְעֵין אֲמָרֵי נַעֲם, קֶרַח, אוֹת י. וְעֻטְרַת יִשׁוּעָה, מִשְׁפָּטִים, אוֹת יד.

וְכַתִּיב זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֵאֵם וְיִקְרָא אֶת שֵׁמֶם

וְאָמְרוֹ (מִנְחוֹת כֹּח ע"ב) "וְגִבְעֵן לְמָה הֵן דּוֹמִין, כִּמֵּין כּוֹסוֹת אֲלֶכְסַנְדְּרִיִּים".

וְבָה נַעֲשֵׂה קִלְקוֹל גְּמוּר בְּיֹתֵר, כִּמ"ש (מִנְחוֹת קט ע"ב) "בְּקִשׁוֹ אַחִיו הַכְּהֵנִים לְהַרְגוֹ, רֵץ מִפְּנֵיהֶם וְרָצוּ אַחֲרָיו, הֵלֶךְ לְאַלְכְּסַנְדְּרִיא שֶׁל מִצְרַיִם וּבִנְהָה שֵׁם מְזַבַּח וְהָעֵלָה עֲלָיו לְשׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים" וְכו', ע"י"ש כֹּל הַסּוּגִיא.

וְלִכֵּן שֶׁעֲבָדוּ הַמִּצְרַיִם שֶׁהֵם אוֹמְנוֹת הַגְּדוּלָּה, אֶת בְּנֵי בַחֲוֹמֵר וְלִבְנִים, בְּבַחֲנֵת מ"ש אֵין לֶךְ אוֹמְנוֹת פְּחוֹתָה מִן הַקֶּרֶקַע (יְבֻמוֹת סג ע"א) וְכִשְׂיִצְאוּ בְנֵי מִצְרַיִם עָלּוּ לְאוֹמְנוֹת הָעֲלִיוֹנָה בְּיֹתֵר, בְּנֵית הַמִּשְׁכָּן.

אִי אֲפִשֶׁר לְעוֹלָם בְּלֹא בִשָּׁם וּבְלֹא בּוֹרְסֵי, אָמְרוּ מִי שֶׁאוֹמְנוֹתוֹ בּוֹרְסֵי אוֹי לְמִי שֶׁאוֹמְנוֹתוֹ בּוֹרְסֵי (ב"ב טו ע"ב)

וְאָמְרוֹ (כְּתוּבוֹת ע"ז ע"א): "מִקְמָץ, זֶה בּוֹרְסֵי וִי"א זֶה הַמִּקְמָץ צוֹאת כְּלָבִים". א"כ אִיכָא תְרֵי בּוֹרְסֵי, וְעֵיין רש"י: בּוֹרְסֵי קֵטֵן אֵין לוֹ אֲלֵא עוֹרוֹת מוֹעֲטִים, וּבוֹרְסֵי גְדוֹל וְכו', ע"י"ש. וּבְתוֹס' ד"ה אֲלֵא שֶׁכְּתַבּוּ וּז"ל: "דֵּאִיכָא צוֹאת כְּלָבִים בְּעֵיבוֹד עוֹרוֹת", עַכ"ל. וְעֵין רִיטְב"א שֵׁם. וְשִׁיטָּה מְקוּבָצֵת שֵׁם, וְעֵין הַפְּלֵאָה שֶׁבְּעֵרְכֵין עֵרֶךְ קוּל.

וְהַבֵּן, בִּשָּׁם עֵינָיו בְּרִיחַ, שֶׁהוּא חוֹשׁ שֶׁהִנְשֵׁמָה נְהִינֵת מִמֶּנּוּ, וּבְחַטָּא אֲדַה"ר נִתְפַתָּה ע"י גִּפֵּן לְחַד מ"ד. כְּרֵם- הָעֲשׂוֹי שׁוֹרוֹת, בְּחִינַת אוֹמֵן- יוֹשֵׁר, אִיבַד אֶת יִשְׁרוֹתוֹ, אֲלֵקִים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, וְדַבֵּק בְּכַח הָרַע. וְנִהְפֵךְ מִכּוֹתְנוֹת אוֹר לְכוֹתְנוֹת עוֹר, וְנַעֲשֵׂה בּוֹרְסֵי, כִּיּוֹן שֶׁ"סֵרֵב" לְעֲשׂוֹת רִצּוֹן קוֹנּוֹ, וְאִכֵּל "בְּסֵר", שׁוֹזוּ מֵהוּת עֵץ הַדַּעַת בְּזִמְנָן אֲכִילְתּוֹ קוֹדֵם זְמַנּוֹ כְּנוֹדַע, וְאִזִּי נַעֲשֵׂה בְּסֵר, בּוֹרְסֵי, וְהַבֵּן.

וּמַעַת אֲכִילְתּוֹ מַעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע יוֹצֵא גְלִילִים מִגּוֹפּוֹ (דְּלֵא מִיִּקְרִי צוֹאָה אֲלֵא מִשְׁאוּכֵל דְּגַן דְּהֵיִנוּ דַּעַת), וְכֵן בְּאֲכִילַת הַבְּהֵמָה וְכו', וּמַעֲשֵׂה מִלֵּאכַת אוֹמֵן דְּבוֹרְסֵי וְזֶהוּ אוֹמֵן שֶׁשׁוֹרְשׁוֹ עֵץ הַדַּעַת.

שער מה, והיכל הברכה נת, וצו.

וכתב המהר"ל (חידושי אגדות על אתר) וז"ל: "כי האומנות נקרא אשה לאדם שמתפרנס ממנו, והאומנות עזר לו כמו שהאשה עזרתו. ומי שירד לאומנתו של חבירו מתחבר לאשת חבירו, ודבר זה אין ראוי, כי הש"י נתן לכל בריה שיוכל לעמוד בו, ולא יכנס אל מה ששייך לחבירו", עכ"ל. וכפי חלק משיטות הראשונים כנ"ל, שהוא בכלל משיג גבול. עוד כתב (ב"ק ט"ז ע"ב) וז"ל: "ואל אשת וגו', שכל דבר שיתדבק בו האדם, הוא אשה אליו", עכ"ל עי"ש. והיינו שהאמנות דבקה לאדם מאוד וכמ"ש וז"ל: "שכל דבר אשר נתדבק אליו, בין התורה בין הנבואה, נקרא לאדם אשה, ויותר מזה אפילו האומנות יקרא אשה לאדם", עכ"ל.

הגדרה נוספת כתב המהר"ל (ערכין ט"ז ע"ב) וז"ל: "האומנות מיוחד אליו כמו שאשתו מיוחדת אליו", עכ"ל. ודוק שכתב ג' הגדרות, הדבקות- עזר- מיוחדת.

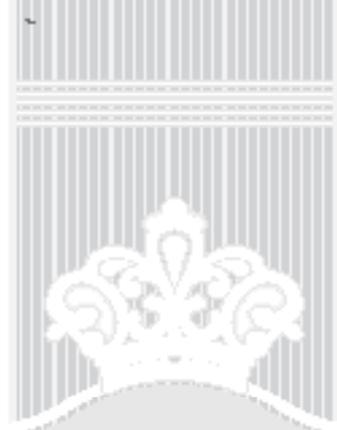
וכתב במהרש"א (מכות כד ע"א) וז"ל: "שבכל אומנות הנה אם יש אחר באותה מבואה שיש לו אותה אומנות, הוא מעכב ע"ז שרוצה לירד לאומנתו, כדאמרי' בלא יחפור דא"ל קפסקת לחיותי (ג.ב. עיין ריטב"א שם), אבל באומנות של תורה אין כן, דבמקרי דרדקי אמרי' שם דמודו כו"ע דלא מצי מעכב עליה דקנאת סופרים תרבה חכמה", עכ"ל. ודו"ק שזהו אומנות שאין בה צמצום וצרות עין, ודו"ק היטב.

אדם. וכתב ר' יוסף בכור שור (בראשית א כו): וז"ל, "האדם לשון אומנא בלע"ז", עכ"ל (אמר המעתיק הכוונה ללשון צרפתי ולטיני). והינו כי חיבור זכר ונקבה יחדיו, זהו מעשה אומנות, ודו"ק וזו אומנות גדולה לשדך שידוכים.

ונודע כי איש בחינת שם הוי"ה, ואשה בחינת שם אדנ"י, ויחדיו עולה גימט' אמן, לשון אומנות, ודו"ק. וזהו אומנתו של הקב"ה שמזווג זיווגים תדיר, כמ"ש חז"ל. וכן כל אדם בפרטות זהו אומנות יתירה לצרף את אשתו עמו.

ובפשטות, כתיב "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" (קהלת ט ט), וכן אומנתו של אדם היא חיותו, כמ"ש האב חייב ללמדו אומנות וחייב להשיאו אשה כי היכא דתהוי ליה חיותא (קידושין ל ע"ב). ועין תורה תמימה דברים י"ט יד אות כח. ומהרש"א קדושין על אתר.

ויש אופנים שמותר לירד לאומנות חבירו, כמ"ש רש"י (ב"מ ע"א ד"ה יורד) וז"ל, "אדם הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו, רשאי לירד לתוך אומנתו של חבירו", עכ"ל. ועין מאירי שם. ובגדר איסור זה עין שו"ת חת"ס חו"מ סימן עט, ומהרש"ל סימן פ"ט. ומהרי"ק שורש קלב, ושו"ת שואל ומשיב, מהדו"ת, ח"א סימן מ"ד. ותוס' רא"ש, ב"מ ע"א, ד"ה אדם, וחת"ס ב"מ ע"א ע"א ד"ה יורד. וב"ב כג ע"ב, ומהרש"ל קידושין ג ב. ועין עוד שו"ע הרב חו"מ, דיני הפקר והשגת גבול, ודו"ק בדבריו. ומצודות דוד לרדב"ז מצוה תריא, ועין עקדת יצחק

מדור
רל"א
שערים

צירוף

א-ו / א-מ / א-ן

ו-מ / ו-ן / מ-ן

א-ו

אדום. או-דמ. וזהו מהותו של עשו אדום, יצירת או, לכל דבר. יש אדם ויש אדום, ואזי נעשה או אדם או אדום. ובשורש הכל אחד, וזהו, א. והוא בחינת יום ראשון של מעשה בראשית שבו נברא הכל כמ"ש חז"ל, והובא ברש"י. ובכל יום יצא לפועל ונתגלה חלקו שנברא בו. והוא בחינת ו' דמעשה בראשית. וזהו בחינת א-ו, השורש שהכל ביום א'. וההתפרטות ו', שבו נברא האדם. וזהו אומנתו של הקב"ה, או - מן. שברא כל דבר שיש בו בחינת או, טוב לעומת רע, ועוד.

ובקלקול הוא בחינת שורש הכפירה ח"ו שיוצר ח"ו 'או' אליו ית"ש, בחינת אלהים אחרים. אחר, או-חר, כנ"ל. והוא בחינת אלוה, או-לה, בסט"א. והוא בחינת ראשון שיונק מן הראשית האמיתית. ראשון, או-נשר, בחינת אם תגביה כנשר. כי שורשי הרע תאוה וגאווה (או כמ"ש 'תאוני וכעסני', כדברי הגר"א, ושורש גאווה וכעס אחד, יסוד האש). תאוה, או-תה. גאווה, או-גה. והם תולדת 'או' דקלקול. ובחינת עשו, אדום, או-דם, כנ"ל, גאווה. וישמעאל תאוה, כנודע. ואחריתם אבדון, או-בדן. והוא בחינת אגוז, או-גז. שיש בו ג' קליפות כנודע. ושרשם חשך, ר"ת חמור, שור, כלב, כנודע. כנגד ישמעאל - חמור. עשו - שור. ועמלק המצרפם כלב. והוא שורש ה'או', ספק, כנודע. והיא בחינת שוא, או-ש. כי בקלקול גם צד זה של ה'או' וגם הצד השני בטל. לעומתו בקדושה הוא בחינת שאול, או-של, מוריד שאול ויעל. מי שבחר ב'או', בצד הלא נכון, חוזר למקומו.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אבדון, אבוי, אבוס, אבות, אביהוא, אביון, אבשלוס, אגוז, אגור, אדום, אדון, אדניהו, אוב, אוד, אויב, אוי, אויל, אוילי, אולם, אולת, און, אונג, אופיר, אופן, אוצר, אור, אוריאל, אוריה, אורים, אורך, אות, אזוב, אזור, אחר, אחוה, אחות, אחיטוב, אחיהוד, אחיו, אחשורש, אילון, אלוה, אלו, אלוף, אלות, אליו, אלמוני, אמונה, אסון, אסור, אפוד, אפריון, ארמון, ארנון, אשדוד, אשכול, אשקלון, אתמול, בורא, בתואל, גאווה, גאון, דואג, דראון, יאור, מתושאל, נאוף, נאוד, נאור, פוטיאל, צבאות, צואר, צוריאל, ראשון, רבוא, רעואל, רצוא, שאול, שוא, תאוה, תאום, ואת, אומן.

וכתיב 'אחור וקדם צרתני'. זכה, קדם למעשה בראשית, בחינת ישראל עלו במחשבה תחלה להבראות, דהיינו א', אדם. לא זכה, נעשה אחר, יום שיש בסופו, בחינת עשו, אדום, אחר. או-חר. ואזי הוא בחינת אוזב, או - זב, שפל כאזובי הקיר. ומצד עצם בריאתו אחר, אחרון, צועק אבוי, או-בי. וכן צועק אוי, או-י. צעקת אבוי שרוצה להיות בהתחלה, א - לשון אב, התחלה. וצועק אוי, או-י, כנ"ל, שנברא אחרון, שנעשה י', שנברא האדם ממאמר העשירי. וזהו מכח עץ הדעת שלחד מ"ד אשכול ענבים היה, או - שכל. והיינו שנעשה ספק בדעת, בשכל, בחינת עמלק, ספק, או כדלהלן.

ומצד בחינת קדם זהו אור, או-ר. ומצד כך האדם אדון על כל מעשה בראשית שנבראו אחריו. אדון, או-דן. ובחינת אשתו שהיא שורש ה'או' דתיקון שמאחד נעשה שנים, ואזי נעשה אפשרות ל'או'. והיא נקראת אוצר כמ"ש חז"ל שזוהי צורתה צר מלמעלה ורחב מלמטה. אוצר, או-צר. ובדקות אור - צר. מצד האור אורך. והיפוכו, צר, כללות הפכים. אורך, או-רך כי הדבר הרך סובל הפכים. ובמלאכים הוא בחינת אוריאל.

ושורש בחינת זו בתורה נקרא אות, או-ת. כי ריבוי האותיות א', עד ת', והמשכה מא' עד ת' ע"י ו'. והשורש בו ית"ש, בחינת בורא, או-בר. שיכל כביכול להשאר לבדו, או לצאת לבר ולברוא נבראים. ונשתלשל מכך מצות האמונה. אמונה או מנה. כי יש אמונה שאין עוד מלבדו כפשוטו, ויש

א-מ

מעין פרעה שהכביד ה' את לבבו. וכן הוא בחינת טמא, אם-ט. כי הטמא מביא לאטם.

ובתיקון השלם הוא אור האמונה. אם-נוה. ושורש האמונה ממדת מאור שלמעלה ממדרגת אור. מאור, אם-ור. כי שורש הבריאה עשרה מאמרות, מאמר, אם-מר. אולם השורש היותר עליון מאמר אחד יכול להבראות. בבחינת "בא חבוקק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה". דבקות במאמר אחד. וזהו מדרגה שלמעלה מן דיבור דידן אלא מדרגת אחת דיבר אלוקים. ואצל בנ"א על מדרגה זו חל בחינת אילם, אם-לי. כי אינו יכול לדבר ב' דברים בבת אחת.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אבימלך, אגמון, אגם, אדמה, אדום, אדום, אבליבמה, אחימלך, אחימן, אחימעץ, אחיסמך, אטם, אילם, אימה, איתמר, אלימלך, אלמן, אלמנה, אלמוני, אלישמע, אמה, אמונה, אמוץ, אמר, אמיץ, מלא, אמן, אמציה, אמרפל, אמש, אמת, ארגמן, ארם, ארמון, אשם, אתמול, מאד, מלאכה, מבוא, מארה, מואב, מלאך, מקרא, משא, מראה, צמא, שמאל, גמא, גמליאל, מאור, מאב, מאה, מאס, ישמעאל, חמאה, טמא, מאן, מצא, אמנון, ימואל, מישראל, מאין, אלקים, מספוא, נאמן, נמואל, שמא, שמואל, אברהם, אבשלום, אדם, אולם, אורים, אמלל, פתאום, כלאים, אסם, נאם, ראם, אומן.

משמעות מילת אם, אם כך, ואם כך. והוא שורש לשני אפשרויות. והוא עומק שם אדם, אם-ד. שבו נמצא עיקר הבחירה. ועיקר הבחירה אמונה או כפירה, אמונה, אם - ונה. בבחינת אם תיטיב שאת, ואם לא תיטיב. אם בקולי תשמעו. וזהו אומנותו של אדם, לבחור ב'אם' הנכון, אם - ון.

ושורש הבחירה שיש יצ"ט ויצה"ר. ואמרו חז"ל שפעם ראשונה שנמצא בתורה אות סמך, הוא מש"כ ויסגר בשר תחתונה ולמדו מכאן שנברא סטן עמה. והרי שבבריאת חוה, שהיא היתה אם כל חי, היא היתה האם כך ואם כך של כל חי, שורש לבחירה, ולכך מיד שיוצא העובר ממעי אמו, בא השטן אליו, לפתח חטאת רובץ.

ושורש הדבר ביצירת האדם מן האדמה. ונקראת אדמה מלשון מדמה. ובקדושה הוא אדמה לעליון, ביד הנביאים אדמה. ובקלקול הוא עץ הדעת טו"ר, מדמה כמ"ש בספורנו ובגר"א. ובדקות כל כח הבחירה גנוז בכח המדמה, האם לדמות עצמו לעליון, הוי דומה לו. או ח"ו להיפך. וזהו אדמה אם-דה. בה מושרש אם כך ואם כך. וזהו בחינת שמא, אם-ש. עמלק, ספק. והנה כתיב פחדו בציון חטאים. אולם עיקר הפחד אינו רק מן העבירה בפועל, אלא מעצם כח הבחירה שנותן אפשרות לבחור ברע, והוא בחינת אימה, אם-יה. שאימה ענינה שהאדם מפחד במה שהקב"ה נתן לו בחירה לבחור אם כך ואם כך. וכך בוחר להחזיר הבחירה אליו ית"ש. והוא הנקרא בדברי רבותינו לבחור שלא לבחור, או לחילופין, לבחור בדיעה שלמעלה מן הבחירה.

ובאמת עיקר כח הבחירה מתגלה באדם מצד כך שיש אדם ויש אדום. אדום, אם-דו, שנים. והוא כחם של עשיו ויעקב שהיו תאומים, כי שורש הבחירה בשני צדדים שמחוכרים בשורשם. ויעקב בחר באמת, תתן אמת ליעקב. אמת אם-ת. ועבד את ה' בבחינת "בכל מאדך" (בכל לבבך אברהם, בכל נפשך יצחק). מאד, אם-ד. וכל מאוד הוא למעלה מכוחות האדם, כמש"כ בגר"א. והיינו מסירות נפש, מסירות הבחירה, דבקות למעלה מן הבחירה. והוא מ"ש (ב"ב יז). שג' לא שלט בהם יצה"ר, נסתלק מהם הבחירה, אברהם יצחק ויעקב. ויעקב שורש לכולם. כי מאברהם יצא פסולת, ישמעאל. אם-ישעל, ומיצחק עשיו. לעומתו עשיו בחר בבחינת אטם, אם-ט. ערלת לב, רשעים לבם בריא להם כאולם התדבקות בלמעלה מן הבחירה לצד הרע.

א-ן

איתן שבנפש, אן-תי, כנ"ל, פונה אליו ית"ש. ובפרט לשם אדנ-י, אן-די. שהוא שמו ית' שפונה אלינו אדון לנו, ולכן אליו אנו פונים. שהרי אפילו שם הויה שהוא כביכול גילוי העצם, גילוי האני, אן-י, גילוי האנכי, אן-כי, של הבורא, אף הוא נקרא ע"י אדנות.

הכח לתקן את כל הלאן דקלקול, והוא אומנותו של האדם, אן - מו, לתקן ולכוון בכל דבר את ה'אן' לכוונו להיכן ילך. נגלה בפרט במלבוש האבנט, אן-בט. והכח העליון שמכחו אין פונים לרע אלא לטוב, לאין העליון, הוא און, אן-ז כנדוע שאור האזנים שורש הארה המאזנת בין פנים לאחור. ובכל מקום שמאירה אין קלקול, כמ"ש האר"י ז"ל.

ועיקר כח זה מתגלה בקה"ק, בארון אן-רו. כי מקום ארון אינו מן המידה, מפני שאינו פונה לתחתון, אין של טיפה סרוחה, אלא כולו פונה לאין העליון, ולכך הוא בחינת אין, שאינו תופס מקום. ולכן הארון נושא את נושאו. נשא, אן-ש. הוא נושא אותם לפנות לעליון. ובמדרגת נפש הוא מדרגת נבואה נבא, אן-ב. שכולו פונה לאין העליון.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אנוש, אביון, אבינדב, אבן, אבינעם, אבנט, אבנר, אדון, אדנ-י, אדניהו, און, אונן, אופן, און, אוזניה, אחינעם, אחינדב, אחרנית, אחשדרפנים, אילן, אין, אלחנן, אמונה, אמן, אלמן, אלמנה, אלמוני, אלקנה, אמנון, אנא, אני, אניה, אנכי, אנס, אנשים, אסנת, ארון, ארנון, ארמון, אשכנז, נמצא, קנא, אתון, גאון, דניאל, אנפה, נאנק, אשקלון, אתנן, נאמן, נאף, נביא, נורא, נראה, נשא, שגאה, תאנה, שאנן, ראשון, אנה, חנמאל, חננאל, מאן, נאד, נאוה, נאור, אנחה, נבווראדן, נבוכדראצר, נואל, נורא, נבא, נמואל, נשיא, עתניאל, פניאל, צאן, שבנא, אבצן, אחימן, אילון, אכן, אליצפן, אסון, בלאדן, אישון, ארגמן, שאון, אהרן, אגמון, איתן, אשקלון, אומן.

שורש הכל הוא אָין, בבחינת והחכמה מאין תמצא, אין. וזהו בחינת אהרן ומשה שאמרו ונחנו מה, בחינת אין. אהרן אן - הר. אן-י. והוא בחינת איתן, אן-תי. איתן לשון תוקף וחוזק שהוא שורש הכל. וכאשר נופל לתתא זהו בחינת דע מאין באת, מטיפה סרוחה, אָין סרוח, אין בו ממש, בחינת אביון, אן-ביו. ומצד כך נקרא אנוש, אן-שו. ומצד שורש הנשמה זהו אָין עליון, איתן, כנ"ל. ומצד הגוף זהו אָין נפול טיפה סרוחה. וזה כל האדם מלשון אן, לאן פונה, האם לאין העליון או התחתון. והוא עצם האני, אן-י. וכן אנכי, אן-כי. לאן פונה. ועיקר הפניה לאמונה, אן - מוה.

וכאשר דבק באין דטיפה סרוחה, אז נוטה לניאוף, נאף, אן-פ. מהו פגם טיפה סרוחה. וטיפה זו נקראת און, ראשית אוני. און אן-ו. וכן אניה, תאניה, ואניה. אן-יה, וח"ו כשעושה זה בכח נקרא אנס, אן-ס. וזהו בחינת אסון בשורש שנאבד הטיפה בראשיתה, שמסרחת. וכן ח"ו ויקרהו אסון, בפועל, דהיינו מיתה, אזי יש דין אונן. אן-ון. שמתאונן על שורש החיבור והפניה לאין של סרחון, ובחינת נסיון זה לפנות לטיפה סרוחה נקרא שאון אן-שו. כי באבר זה "רוב המהומה והתאוה".

ושורש הקלקול מן הראיה, מתוך אישון שבעין, אישון, אן-יוש. שהעין פונה לאון דקלקול, ושורש הקלקול ע"י אכילה מאילן דקלקול, עץ הדעת טו"ר. אילן. אן-לי. והוא בחינת חודש שבט שבו ר"ה לאילן. כלומר לאן פונה. ויתר על כן אפילו אם פונה לחלק הרוחני אולם לא לחלקו שלו, הוא בחינת קנאה, קנא, אן-ק. שעליו אמרו חז"ל שעצמותיו מרקיבים. כלומר שהופכים עצמותיו ששורשם באביו, לטיפה סרוחה ששורשה באב. והוא בחינת בלעם שרכב על האתון. אן-תו. עין רעה, בחינת אישון כנ"ל, אן-יוש. רוח גבוה בחינת גאוה, גאון, אן-גו. ונפש רחבה, קנאה, קנא, ק-אן, כנ"ל. ואזי כל הויתו בבחינת אנחה. אן-חה. ששוברת חצי גופו של האדם, ומחזירתו לטיפה סרוחה, כנ"ל. ורוחו נעשה נכאה, נכא, אן-כ.

ולהפך כאשר פונה לאן העליון הוא בחינת אמונה, אן-מוה. כי כח האמונה הוא לשורש מכח

ו-מ

ישראל. מלכות, מו-לכת. וביציאתם ממצרים הלך לפנים עמוד הענן יומם. יום, י-יום. ועמוד האש לילה. עמוד, עד-מו. ונמשך במתן תורה שנתנה להם תורה, ונקראת תורה שכולה באה להתיר. מותר, מו-תר.

אולם אבדו לוחות ראשונים שכתוב בהם זכור, ואז נצרך משה לתת על פניו מסוה, מו-סה. ונתנו לוחות שניים שכתוב בהם שמור, מו-שר. ושלמות תיקון קבלת התורה בפורים, מו-פרי, שהדר קבלה בימי אחשורוש. וממשיך התיקון בחג הסוכות, בחינת "סוכת שלום", של-ום.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: מקום, מצות, שמור, מלכות, כמו, מצוה, אגמון, אדום, אטום, אלמוני, אמון, אמונה, אמוץ, אמנון, ארמון, אתמול, אמציהו, דמות, המון, חומה, חלום, חמור, טמון, יום, ישימון, מבוא, מגוג, מגורה, מואב, מוט, מוסר, מועד, מוצק, מוסד, מחול, מחלוקת, מישור, מעוז, מעון, מצולה, מצור, דרום, מרור, משעול, צלמון, קומה, שמונה, שמועה, שממון, שמרון, תהום, גלמוד, גמול, דומה, דומם, דרכמונים, הומה, מכול, מכור, מדורה, המולה, מוריה, מזון, מזוזה, מסוה, מצודה, מקצוע, משורר, משקוף, עמוד, עמון, שונמית, תמורה, תרומה, מנוחה, מנוס, מנורה, שמואל, שמעון, זמורה, חמוץ, חמוק, חמות, חצרמות, חרמון, ירמיהו, מבוא, מופת, יתום, מוסר, מושיע, נמואל, צמאון, רמון, מדה, מדוע, מדות, מזור, מוכן, מול, מוכיח, מונה, מוסד, מור, מורח, מוריש, מות, מותר, מזור, מחויאל, מחלון, מלבוש, מלוה, מלוח, מלון, מום, מכון, מקור, מנוח, מעות, מעצור, מצוד, משוש, משתולל, מתוק, מתושאל, מתושלח, מתרושש, נמואל, עולם, עמוס, עמיהוד, צומח, צמוק, קדום, קמואל, רמון, שומע, שולמית, תאום, תהום, אורים, ירושלים, מקום, צום, שלום, דום, פורים, קוסם, דומם, חום, חושם, כלום, כסום, קסום, שוחם, שום, נחום, עצום, אומן.

מקום, מו-קם. כי אדם גימט' מ"ה, מ"ו עם הכולל. והמקום מקום העולם, עולם, על-ום. צורתו צורת אדם, אולם נקרא האדם הגדול, לעומת האדם הנקרא עולם קטן. ובדקות, היקף המקום בהכרח גדול מן האדם הנמצא בתוכו, וזהו אחד יתר על מנין אדם. והמקום שורש לדומם, מו-דם. ותחלה נברא המקום, ומהמקום נשתלשלו כל הנבראים, וזהו מעשה אומן, אמ - ון.

אולם אמרו חז"ל שבתחילה היה בונה עולמות ומחריבן. והעומק, שיש מקום למעלה מצורת אדם כנ"ל, ושם אינו אדם אלא "אדום", אד-ום. ושם אין קיום לאדם ואין קיום לעולם שבצורת אדם. ומדרגה זו נקראת כנודע בלשון רבותינו, תהו - תהום. תה-ום. תהו, תהא על שממון שבה, כלשון רבותינו. שממון, שמן-ום. ותהום שאין לה חקר היא בבחינת מצולה, מו-צלה. ובמקום התהו אין מוחין אלא אמונה, אנה - מו.

וכח זה של החרבת העולם שב על עצמו במבול, מו-בל. ובכל בית ובית על מנת שלא יחזור מעין כח זה נותנים מזוזה, מו-זזה. וכן מזוזות, זז-מות, כמ"ש חז"ל. וח"ו אם אינו זו נעשים בני אדם יתומים. יתום, ית-ום. והאיש או האשה נעשים גלמודים, גלמוד, מו-גלד. והמת עצמו חל בו המות, מו-ת. ויש קטלא כולה, מות. ויש קטלא פלגא, נעשה בעל מום. מו-ם.

והנה מדרגת "מקום" בתיקון הוא ירושלים, ירשלי-ום. שהיא משוש כל הארץ, משוש, מו-שש. והיא מוקפת חומה, מו-חה. ובפרט מקום ביהמ"ק, שהוא מכון שבתו. מכון, מו-כן. והוא הר המוריה, מו-ריה. ובפרטות באולם, אל-ום. ובעיקר התיקון במנורה, מו-נרה. שמנורה בדרום, דר-ום. וכן שלחן בצפון שורש שפע המזון. מו-זן. ומתפשט מן המזבח. ובבגדי כהונה, ככה"ג "אורים", ארי-ום.

ובמדרגת זמן, ראשית התיקון בפסח, חג המצות, מו-צת. ובפרט מצוה ראשונה שנצטוו בה בני ישראל ביציאתם ממצרים החודש הזה לכם ראש חודשים. מצוה, מו-צה. ובפרטות, פסח מצרים שנתנו את הדם על המשקוף, מו-שקף. ועל המזוזות, מו-זזות, כנ"ל. וניסן ראש השנה למלכי

ו-ו

הזכרון, זכר-ון. שהוא בחינת הרת עולם, הריון, הרי-ון. ונגלה במועדים, ותחילתו בפסח מצרים שיצאו בחפזון, חפז-ון. וכל מהלכי המועדים במהלך של שמונה כנודע (פסח, ז', שבועות סופו, כמ"ש הרמב"ן. וכן סוכות יום שמיני עצרת, וכן חנוכה) שמה-ון. ובפורים ששון, שש-ון. ונעשה הנס ע"י ממוכן, ממכ-ון.

ובבחינת נפש. כלל האבות שנקברו בחברון, חבר-ון. הנקנה מעפרון, עפר-ון. ובפרטות יעקב, הנקרא ישרון, ישר-ון. ומידתו "נורא", אר-ון. ועיקר התיקון במידת הענוה, "עקב ענוה". עה-ון. ונגלה בשבטים, ראובן, ראב-ון. וזבלון, זבל-ון. ושמעון, שמע-ון. ובאיברים, נגלה בגרון, גר-ון. ולשון, לש-ון.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אביון, אדון, אדוניה, און, אונים, אופן, אונן, איגן, איננו, אלון, אלמוני, אמונה, אנוש, אנוס, ארון, ארנון, תבונה, ארמון, גרון, זונה, כנור, מכון, מעון, נוה, נוי, בנות, בניהו, נינוה, נעורים, נקיון, נקור, סנורים, סנסניו, עונה, עניו, עון, צנור, צקלון, רצון, תנור, תענוג, שאון, דונג, בנוי, זכרון, חלון, חיצון, יון, יונה, יונתן, לבנון, לבונה, נוצה, נותן, נותר, נולד, נורא, נשוך, רמון, ראשון, שונמית, שנוא, שרון, תיכון, זנוח, חנון, חנוך, חרון, טמון, יהונתן, יוחנן, יונק, כונן, נכון, נבוכדראצר, נבות, נוד, נחור, ניצוץ, לשון, שונא, מדון, יגון, מנוחה, נבואה, נבזראדן, נביות, נוכח, נוכל, נון, נופל, נוצר, נור, נוקש, נועד, נועז, נושן, נטוי, נטוש, נכון, נלוה, מלוה, נמואל, נמרוד, נעול, נסוג, נפוח, נשוי, עליון, עמון, עזוב, פנואל, ענתות, צנוע, צפון, קלון, רעיון, שמונה, שנון, תמונה, שבתון, ישורון, פישון, אבדון, אגמון, אחרון, אפריון, אשקלון, אישון, גאון, גבעון, גיחון, זדון, בזיון, חפזון, חזון, חברון, חשבונו, כידון, בטחון, ציון, שברון, שגעון, עפרון, עצבון, פקדון, שדפון, שרון, גולן, גליון, דרקון, דראון, הגיון, הון, מזון, ישימון, מלון, הריון, שריון, קיקיון, ערבון, זבולון, יוחנן, כיון, שאון, כשלון, צבעון, עקרון, עגלון, ראובן, ממוכן, רכון, שגיון, שמעון, שמשון, אומן.

הנה נודע מדברי רבותינו שאותיות ו-ן בלשה"ק הם אותיות הקטנה. כגון איש - איש-ון. עיין רד"ק (מלכים, ב, יח). וכל הבריאה נברא ע"י הקב"ה, ע"י התורה הנקראת כלי אומנותו, והיא קטנה ביחס לא"ס שעשעה, זהו אומן, ונ - אם, והיינו אומנות לעשות דבר ששורשו גדלות, ולעשותו בקטנות.

והשורש דקלקול, חטא אדה"ר. שבא נחש על חוה באונס, אס-ון, בחינת זונה, זה-ון. וכל זה מכח פגם כח ה"און", א-ון. הקטנת האל"ף. ובקדושה הוא בחינת אמונה, אמה-ון. כי בחסר אונים דקדושה דבק באמונה. ואזי נעשו אדה"ר וחוה חסרי אונים. איס-ון. ואזי נפלו משם אדם לשם אנוש, אש-ון. וזהו ה"אסון" שבבריאה. אס-ון. ואז הטיל הקב"ה איבה בין נחש לבינים, בחינת שונא, אש-ון. ואזי אבדו מדרגתם מדרגת אל"ף - אור, ונפלו להארה פורתא, ניצוץ, יצץ-ון. ואזי נעשו אביונים. אביון, אבי-ון. שהוא אב לכל ו-ן בלשה"ק.

מכאן ואילך כל ימות עולם נעשה יגון, יג-ון. ובינו לבינה נעשה מדון, דם-ון. פגם דם (כמ"ש בעירובין, ק', ע"ב, י' קללות שנתקלה חוה), והכל מכח הנחש שהיה ערום, נוכל, כל-ון. והיה להם למוקש. ואזי במקום להיות עליון, עלי-ון, נעשה תחתון, תחת-ון. ובמקום חכמה דתיקון, ע"י אכילתו מעץ הדעת נעשה בחינת הגיון, הגי-ון. חכמה דקלקול, יון, י-ון. ואבד מדרגת התבונה, תבה-ון. כי נפלו לחשבונות רבים, חשבון, חשב-ון.

ושורש הקלקול התחיל בראיית העין, וע"י החטא נסתממו עיניו, בחינת הכו בסנורים, סרים-ון, ונפל למדרגת ראייה באישון, איש-ון. ואזי איבד את הראיה בבחינת תמונה (תמונת ה' יביט), תמה-ון. וירד למדרגת מדמה, דמיון, דמי-ון. והכל נעשה ע"י יצה"ר שנקרא צפוני כמ"ש בסוף סוכה. צפוני, צפי-ון. ואזי נתגלה קלון, קל-ון. בזיון, בזי-ון. והוא בבחינת לפני שבר גאון, גא-ון. ואזי נתקלל נחש על גחנך תלך בחינת הולך על גחון, גח-ון.

ושורש התיקון: במדרגת מקום. ירושלים, ציון, צי-ון. ומקום ביהמ"ק הנקרא מכון, מכ-ון. ונקרא לבנון, לבן-ון. ובפרט בקה"ק שמצוי הארון, אר-ון.

ובמדרגת זמן, יו"ט בכלל, הנקרא שבתון. ויוה"כ שורש הכפרה, הנקרא שבת שבתון, שבת-ון. בחינת יום מנוחה, מחה-ון. שבו ביוה"כ ובמנחת שבת נגלה שלמות ימי הרצון, רצ-ון. ותחילתו ר"ה, יום

מ-ן

ישראל, שהם עזים שבאומות, ולומדים עזות ממנמר, כמ"ש הוי עז כנמר, כר-נמ.

וכאשר יאיר אור זה בשלמות, זהו זמן גילוי נקמת ה' בגוים. נקם, נמ-ק. כי כל יניקת כח הרע מכח מדרגת נם הנגלה בישראל, כער הבא על ישן שהדרך לנצחו. וכאשר תתגלה נקמה זו, אזי יתגלה נעם ה', ע-נמ, כי כל זמן שיש תנומה, יש הסתרה לנעם ה'. וגילוי זה היה במקצת ביציאת מצרים, שאז הלכו במדבר וירד להם "מן", והיינו שלא היה ח"ו סילוק של עיני ה', שהוא בחינת תנומה, אלא תדיר היה לבי ער בגילוי.

וגילוי זה שאין הפרש בין יום ללילה היה במנורה, מנ-ורה, שדולק נר מערב מערב עד ערב, ע"י שמן, ש-מן.

שרשי התיבות המרכיבות מאמר זה: אגמון, אחימן, אלמן, אמן, אמון, אמן, אגמון, ארמון, אימון, בימן, המון, מדין, מלכין, מלון, מעון, בנימין, צלמון, עלמון, שממון, שמן, שמרון, רמון, דימון, מגן, מפתן, משכן, נאמן, המן, תימן, אחימן, הימן, מסכן, מדון, מחלון, מזון, מאן, מטמון, מכון, מדין, מוימכן, מחלון, ממוכן, מלבן, מן, מעין, מנון, מעונן, נעמן, עלמון, שימון, מתן, עמון, פעמן, שמעון, בצענים, בשונם, אבינעם, בנעם, סנורים, אדירים, דדנים, אחשרפנים, חנם, שנים, חנם, שהרנים, חרמונים, נעים, נחום, נחם, נאם, נהרים, נוהם, נמהר, נעם, שונם, אמונה, אמונה, אדמוני, אלמוני, אלמונה, דמנה, דרכמונים, אמון, חנמל, חשמנה, מנאפת, המנה, אמנם, ימיני, מחנים, חשמנים, טמונה, במנוסה, מנחה, חנמאל, נחמה, נמבוה, יכרסם, ימנה, נחמד, נמס, נמר, נמואל, נמוג, נמלה, נעמה, נעמי, נמרה, נמרוד, נמשל, עמוני, עמינדב, נעמן, נקמה, נשמה, מכונה, מחנה, מאזנים, מדינה, מחנים, מענה, מקנה, מסכנת, מעונות, בנימין, נקמה, משנה, משענתם, מתניהם, שמנה, תמנת, פנים, צלמנה, שמונה, נזם, מדינה, תמנתה, אלמנה, נמואל, נמורה, מדינים, מנוחה, מסכנות, מסדרון, מנעול, מנקיות, משענת, מצנפת, משנה, שונמית, עמוני, עמינת, קדמונה, אמנה, מגדנות, אדמוני, תימיני, שמרנים, דימונה, חמנים, משכנות, מקנה, מתכנת, תנשמת, מדנים, מנהג, מנשי, צלמנע, מאן, ימנע, מנשה, מדמנה, מטמני, מגדנות, מקנה, נחליאל, מני, מכנס, מנה, ערמנים, נדמו, נמחו, מנת, מתניה, תנומה, נקמון, רמונים, עצמה, עמינדב, נמואל, נהמת, כנמרד, תמנע, תמנה, מחנה, למעני, מאזנים, למנצח, קמשנים, מחנים, מינקת, מדינה, מונה, תימנה, מנון, מטמון, מנגד, צלמנע, מעונן, משענת, תמנה, שלמנאסר, נהמה, נחמיה, מתנה, אומן.

הנה שורש הקלקול מות, ושינה אחד משישים במות. ועיקר קלקול השינה, כמ"ש חז"ל שינת צהרים, שזמן זה כולו אור, וזמן זה ראוי בפרט למלאכת אומן, או - מן, שנצרך הארה גמורה לצורך מלאכת אומן מדוייקת. שהוא זמן מנחה, מנ-חה, ואזי מתהפך המנוחה, מנ-וחה, לבחינת מנין, מנ-ין, שאין הברכה בדבר המנוי, והיינו שמעורר בו כח המות, כנ"ל. והבן, מנ - מנין, נמ - שינה, הם שורשי הרע, ודו"ק. כי אין סוף יש לו כביכול ב' פנים. א. גבול, והוא בחינת מות - סוף, משא"כ אין סוף שאין לו גבול. ב. ריבוי, מנין. משא"כ אין סוף שהוא אחד יחיד ומיוחד, ודו"ק.

וכח קלקול זה שורשו בעגל שהביא מיתה לעולם, ונעשה ע"י נזם, נמ-ז. ועי"ז נעשה מות, בחינת אלמן ואלמנה, אל-מנ-ה. והמן, ה-מן, הנקרא לחלק מן השיטות ממוכן, מנ-מוכ, רצה לחזור לעורר כח קלקול זה, כמ"ש ישנו עם אחד, ואמרו חז"ל ישנו לשון ישן, בחינת נם - ישן. ועי"ז רצה להשמיד את כל ישראל. והשורש אצל נמרוד, נמ-רוד, שרצה להרוג את אברהם, ועי"ז את כל ישראל. וזש"כ באברהם, מגן אברהם, מן-ג.

וכאשר נעשה הנס, מצוות הפורים, מתנות לאביונים, מתנה, מנ-תה. וכן משלוח מנות, מנה, מנ-ה. והכנעת עמלק - המן ע"י אמונה, אוה-מן, כמ"ש ויהי ידיו אמונה עד בא השמש. כי לא אברי לילה אלא לשינתא, בחינת נם. וכתוב ואמונתך בלילות. וזהו סוד אמן, א-מן. גילוי א - אלופו של עולם בשינה בבחינת נם, והוא בבחינת הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל. והבן ששמאל בחינת העלם, שמאל דוחה, אולם ימין, י-י-מן, מקרבת, והיינו מסלקת התנומה.

ועיקר גילוי סילוק השינה, תנומה, במשכן, שכ-מן, ובמקדש שהוא בחלקו של בנימין, ביי-נמ, שכתוב ביה ושכנתי בתוכם, וכמ"ש חז"ל, בתוך כל אחד ואחד, בבחינת אני ישנה ולבי ער. והוא הגילוי שאע"פ שבחיצוניות ישנו העלם והסתרה, אולם בפנימיות טמון, טו-מן, אור ה', לבי ער. וזהו בחינת פנימיות, פנים, פי-נם.

ומדרגה זו של סילוק השינה והתנומה, היא מדרגת הנשמה, נמ-שה. ונגלה בפרטות אצל

מדור
קבלה

בלבביפדיה קבלה

אומן

מילון ערכים בקבלה

אומן

בלבניפדיה קבלה

אומן

אור א"ס

האומן הגדול. וכתב בצרור המור (במדבר י"א כד) וז"ל, "האמנות הוא של הקב"ה, שהוא אחר ומיוחד ואין שני לו, ולו היכולת", עכ"ל ועין תולדות יצחק בראשית ד כ.

צמצום

הסתרה. וכתב ברבינו בחיי (דברים לב, כ) וז"ל: "הכח הנקרא פנים, הוא האומן והמגדל של בנים, וכיון שהם בהסתר הפנים, הנה האומן חלף הלך לו, איננו בקרבם, והאומן הזה, הה"א האחרונה שבשם, וזהו אסתירה פני מהם", עכ"ל.

קו

כתב הרא"ש (בראשית ב א) וז"ל: "שבנוהג שבעולם, אומן גדול שעשה דבר גדול אם מחסר דבר חוזר לאחר זמן ומתקנו", עכ"ל. א"ס אומן גדול, עשה דבר גדול אם מחסר דבר, הינו חללו של עולם, כל הויתו חסר, והבן מאוד, שהחלל עצמו הוא אמנות, חוזר לאחר זמן ומתקנו, זהו הקו.

עיגולים

עגל. וכתב רש"י (דברים לד כ) וז"ל: "לא אומן- לשון אמונה, כתרגומו, אמרו בסיני נעשה ונשמע, ולשעה קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל", עכ"ל.

וכתב בתורת משה לחת"ס (שמות לא, ב) וז"ל, הואיל ונהרג חור על מעשה העגל, ע"כ זכה שכן בנו יהיה אומן מופלא במלאכת המשכן, עכ"ל. ועין מצודות דוד הושע ח ו. ועשית צורה עגולה, יש בה אומנות, עיין רש"י שבת מז ע"א ד"ה קרן עגולה. ועין רמב"ם פירוש המשניות,

כלים, פרק י"א, משנה ז. ועין מלאכת שלמה, מו"ק, פ"א, מ"י, גבי מעגילה. מו"ק י"א, ע"א. ועין עירובין לה, ע"א.

יושר

אומן כל מעשיו ביושר ובדיוק. ואמרו רז"ל (סנהדרין צא ע"א) בעיטנא בך ופשיטנא לעקמימותך מינד, א"ל אם אתה עושה כן, רופא אומן תקרא, והבן. וכתוב (דברים לב כ) אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא.

אומן לשון יושר, כמ"ש (ב"מ צא) מאומן לאומן. עין פאה פ"ה, ונותן פיאה לכל אומן ואומן.

שערות

אומנות של סידור השער. וכלשון הפני הושע (שבת נז ע"א) "בקליעת שער צריך אומן יד ע"י חבירתה כדי ליפותה, דהוי כבנין, מש"א בסתירת הקליעה דלא בעי אומן יד כלל", עכ"ל.

אזן

שמיעה קבלה מבחוץ. והעדר מניעה נקרא חרש. אומן נקרא חרש (עיין ערך קטן חכמה) כי האומן אין עיקרו קבלה מבחוץ- שמיעה, אלא הוא כחרש, המעיין בעצמו, בינה בינה, מבין דבר מתוך דבר, והבן.

חוטם

קטרת. ואמרו (ביצה כג א) מאי קטורא, אי קטורא בידי מעשה אומן הוא. ואמרו (מו"ק י ע"ב) קיטורי בידי אסור, מ"ט מעשה אומן. והבן, שבחוטם ימין ושמאל מחוכרים, וזהו קטר, לשון קטורת, שמקשרת.

פה

כתב בצרור המור (דברים לב ד) וז"ל, "אל אמונה- שהאמין דבריו וקיימם אמונת אומן", עכ"ל.

עינים- שבירה

כתב רבינו בחיי (בראשית ד כב) וז"ל: "ואין אומן בעולם יכול להכירו אם הוא אציי"ר או ברזל, עד יביאנו במבחן הנסיון, ואם ישבר יודע שהוא אציי"ר, ואם יכפל ולא ישבר, אז יודע שהוא ברזל", עכ"ל.
מיתה. טבח אומן לשחיטה.

עתיק

אומן מעתיק צורת ציור, ומציירה במקום אחר, כמין הראשונה.
שעשוע. וכתוב (משלי ח ל) ואהיה אצלו אומן (אל תיקרי אומן אלא אומן, תנחומא בראשית א) ואהיה שעשועים יום יום.

אריך

אריך לאורך כל הקומה כולה, וזהו מעשה אומנות, מתחילתו לסופו.

אבא

אב- רב. (עין דה"ב ב יב, יודע בינה לחורם אבי, ופרש"י, אומן חכם של אבי היה גם שלי הוא) וכתב בתרגום יונתן (בראשית ד כב) טובל קין רב לכל אומן וגו'. וכתוב (אסתר ב ז) ויהי אומן את הדסה, ותהי לו לבת. אב האמונה עין ראב"ד הקדמת ספ"י.

אמא

אומן, אם - ון, אם המגדלת נקראת אם, ואלו אם קטנה אם - ון.
אם מציירת הולד, והוא מעשה אומנות. נקוד בינה- אמא, ציירי. והאם נקראת ציירת אומן. ועין רמב"ן במדבר י"א, יב.

ז"א

בן. וכתוב (דברים לד, כ) בנים לא אמן במ. עין רמב"ן שם. וכתב רבינו בחיי שם וז"ל, "אין להם אומן ומגדל (לשון הרמב"ן), כי הכח הנקרא

פנים, הוא האומן והמגדל של בנים, וכיון שהם בהסתר הפנים, הנה האומן חלף הלך לו איננו בקרבם. והאומן הזה, הוא הה"א האחרונה שבשם". עכ"ל.

נוק'

אבן, וכתב רש"י (שמות לא ה) וז"ל: "שאומן אבנים קרוי אומן". ועין רש"י שם, כת, י"א, ובשפתי חכמים שם.
כלי, לחד מ"ד אומן קונה בשבח כלי, עין ב"מ קיב ע"א, ועוד.
נעל. ואמרו (ביצה יד ב) אף לא מנעל לבן, מפני שצריך אומן.

כתר

כתרו של מלך, נצרך לאומנות מיוחדת מאוד.
וכתב באהבת יהונתן (הפטרות שמות) וז"ל, "ולכך היה כעין חקק, כדי שיתקרב הכתר על ראשו, כמו מעשה אומן", עכ"ל ועין פרדס רימונים, ש"א, פ"ז.
וכתב הגר"א (ספ"י פ"א מ"ה) וז"ל: "נאמן, הוא כתר, שהוא אומן מופלא, והוא אומן של מ"ב, ועליו נאמר ואהיה אצלו אומן", עכ"ל.
והכתר נקרא אב האמונה, שמכחו האמונה נאצלת (קבלת הגאונים, מדרש שמעון הצדיק).

חכמה

אומן עושה מעשיו בחכמה רבה ונקרא מעשה חרש (שמות כח א), וכתב רש"י (שמות לא ה) וז"ל: "ובחרשת- לשון אומנות, כמו (ישעיה, מ כ) חרש חכם. ואונקלוס פירש ושנה בפירושו, שאמן אבנים קרוי אומן, וחרש עץ קרוי נגר", עכ"ל. ועין עמק המלך, שער יד פרק קכד.
אות יו"ד, אומן לכולם עין פירוש ספד"צ לארז"ל, פ"ב.

בינה

כתיב (דה"ב ב ב יב) "יודע בינה לחורם אבי", ופרש"י: "- אומן חכם של אבי, היה גם שלי הוא, עכ"ל.

ועין בפרדס רימונים (שער כג פ"א ערך אמון) וז"ל, אמון פדגוג, פירוש מלשון אמון, והוא ביסוד וכו', ואמון מכוסה הוא בכתר וכן ואמון מוצנע הוא התפארת, וכו', אמון רבתי, היא הבינה, עכ"ל וכמה שיטות יש בכיאור ד' מדרגות של אמון.

מלכות

אסתר, מלכה. וכתוב (אסתר ב ז) ויהי אמון את הדסה.

נפש

מעשה. מעשה אמון, כלשון התרגום יונתן (שמות כו א) עובד אמון תעביד יתהון, וכן בשאר מלאכת המשכן בכללות. ומעשה אומנות אסור בחולו של מועד.

רוח

כתב המזרחי (שמות כו ב) וז"ל, והבריח התיכון, וכו', היה נותנו ומבריח לשלשת הרוחות, ואין לך אמון שיכול לעשות כן, עכ"ל. אמון אין לו חזקה של מה שתחת יד אדם שלו הוא כמ"ש בכ"ב ועוד, כי הכל נמצא אצלו בתנועה שמקבל ומחזיר, בשונה משאר אדם, שמה שבחזקתו קבוע אצלו, ואין כל כולו תנועה, והבן.

נשמה

כתב בשפתי כהן (דברים כד י) וז"ל, משכני אחרך נרוצה, ר"ת אמון, שאומרת הנשמה אתה אמון שלי, עכ"ל.

חיה

אמרו (יומא ע"ב ע"ב) דאומן לה סמא דחייא, דלא אומן לה סמא דמותא.

יחידה

כח האומנות הגמורה מצד היחידה, ובזה הוא אמון יחיד, ואין דומה לו.

דעת

כתב רש"י (מלכים א ז יז) וז"ל: "שלשה כלי אומנות שהעולם נברא בהן, שנאמר (משלי ג, י"ט) בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו", עכ"ל.

חסד

חז"ג, ידיים. וכתוב (שה"ש ז ב) מעשה ידי אמון, וכתוב (שמות יז יב) ויהי ידיו אמונה, וכתב באבן עזרא שם, ז"ל: "מגזרת ויהי אמון את הדסה, כאילו אומנים הם שישאו ידיו", עכ"ל.

גבורה

כנגד אהבה- חסד, שנאה- גבורה, וכתב רש"י (בראשית ג ה) וז"ל, "כי ידוע- כל אומן שונא בני אומנותו", עכ"ל. דם, אמון המקיז דם.

תפארת

כתוב (במדבר י"א יב) כאשר ישא האומן את היונק. ויש שנושא על גופו, ת"ת, ויש על ידיו, ויש על כתפו, תחילת ת"ת. תורה היא כלי אומנותו של הקב"ה.

נצח

נו"ה, תרי סמכי קשוט. וכתב רש"י (דברים לב ט) וז"ל, "אמון, לשון ויהי אמון. ד"א אמון לשון אמונה", עכ"ל.

תרי ביעין, עצות, כליות יועצות. וכתב רש"י (ישעיה כה א) וז"ל: "עצות מרחוק אמונה אמון, עצות, וכו', אמונה נאמנת", עכ"ל.

נו"ה, רגלין. וכתב רש"י (מ"ק י"א ע"א) וז"ל, מללציים- עץ כמין רגל, שדוחקו במעזיבה לסתום הסדקין, ויש בו מעשה אמון, עכ"ל.

הוד

מודה על האמת, אמת ואמונה. וזוהי אומנות גדולה, להודות בדקדוק.

יסוד

שיתין, יסוד מעשה אמון.

מילון ערכים בקבלה

אומן

(בראשית א כו), בתר דאשלימו לעבידתייהו כל אומן ואומן, א"ל קב"ה, אומנותא חדא אית לי למעבד דיהא שותפא דכלנא, אתחברו כלכו כחדא למעבד ביה כל אחד ואחד מחולקא דיליה, ואנא אשתתף עמכון למיהב ליה מחולקא דילי, והיינו נעשה אדם בצלמנו". והיינו כי כאשר נגלה קיבוץ כל כח אומנות שבעולם, עומד כח הקב"ה על גבם ומאחדם.

ובריאית האדם, זכר ונקבה בראם, ואמרו (זוה"ק תיקונים נז ע"ב): "ויהי אמן את הדסה, הוא אומן דילה, ואיהי אמונה דיליה, ולא נגע בה נוכראה דאיהו אחשורוש", ועין שם, תיקון מז. ובעומק: התורה נקראת אשת חיל ביחס לישראל (מדרש משלי רלא), ויש בין ישראל לתורה, יחס של אומן ואמונה.

וכן כתר נקרא אומן כנ"ל, וכן מלכות, כמ"ש בספר הפליאה (ד"ה ונקראים יום ולילה) וז"ל, "שזה אומן בעליונים, וזה אומן בתחתונים", עכ"ל עוד כתב (ד"ה וראה והבן כשרצה הש"י) וז"ל, "שני אומנות הם, חכמת אלקים, וחכמת שלמה", עכ"ל.

ובספר הקנה כתב שחכמה עילאה וחכמה תתאה שניהם נקראים אמן. וכנ"ל שיש בחינה שהכתר נקרא אומן, ויש בחינה שהבינה נקרא אומן.

ובתורת מהר"י סרוג אי': 'אחרונה של שם ס"ג בעולם המלכות, נקראת 'אומנית, ועיין לשם, הקדוש, שער הפונה קדים, פרק לא.

כתב הראב"ד (הקדמה לספ"י) וז"ל: "הנתיב הג' (מל"ב נתיבות חכמה), נקרא שכל מוקדש, והוא יסוד החכמה הקדומה הנקרא אמונה, אומן, ושרשיה אמן, והוא אב האמונה שמכחו האמונה נאצלת", עכ"ל. ואמרו (זוה"ק ח"ג קצג ע"ב): "אמונה, אומן, תרין דאינון חד".

וכתב ר"י דמן עכו (בהקדמת פירושו לספר יצירה): "כח אותיות כנגד כ"ח פירקי הידים, כן יש בפסוק בראשית כ"ח אותיות, וגם כן בפסוקים אחרים וכו', כי הם מעשי ידי אומן, אומנותו של הקב"ה היתה התורה, ואהיה אצלו אמן אל תקרי אמן, אלא אומן", עכ"ל.

והתורה כלי אמונתו, והאומן, הוא הכתר, כמ"ש הגר"א (פ"י לספ"י פ"א מ"ה) וז"ל: "מלך הוא חכמה, מלכא עילאה, כידוע. נאמן, הוא כתר, שהוא אומן מופלא, והוא אומן של מ"ב, ועליו נאמר ואהיה אצלו אמן", עכ"ל. והתורה כלי אמונתו, חכמה, סוד הכתר, שהוא האומן, והבן. ועין זוה"ק ח"ב קסא ע"א. וגר"א תיקון ע', ד"ה אמן. עוד כתב (תיקון י"א ותיקונים אחרונים, ד"ה הימנו) וז"ל: "כמ"ש על החכמה ואהיה אצלו אמן אמונת אומן, לכן נקרא האצילות ע"ש מהימנותא, שהאצילות נקרא ע"ש חכמה", עכ"ל. אולם יש מהלך שהבינה אומן של החכמה, עין ספר הפליאה, ד"ה הנתיב הג', וכן מבואר בראב"ד הנ"ל.

ועיקר אומנתו של הקב"ה, נגלה ביצירת אדם, שהוא צורת כל הבריאה כולה. ואמרו (זוה"ק ח"ג רלח ע"ב): "ויאמר אלקים נעשה אדם

מדור ארמית

מילון ערכים בארמית
אומן-חושב-פדגוג-
חרש-ימין-שבועה-אדם

מילון ערכים ארמית

אומן-חושב-פדגוג-חרש-ימין-שבועה-אדם

וכתב בדברי יהונתן (פורים) וז"ל: "איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני, למה נקרא ימיני, שמאמן את הדין" וכו'. והבן, מרדכי נקרא אומן, כמ"ש ויהי אומן את הדסה. ונקרא איש ימיני, ושורש חד הוא. והוא כנגד המן, שהוא ימין דקלקול. והיינו מרדכי היה אומן להפוך שמאל לימין, דין לחסד. וזהו עיקר האומנות שהימין שמשלת על השמאל, והבן. והפכו אמן, מוכן להפוך ימין לשמאל. (אמר המעתיק, ע' ספרי דאגדתא אסתר מדרש פנים אחרים נוסח ב פרשה ו: "איש ימיני שהגביהו ימינו של הקב"ה", ובפדר"א פמ"ט: "איש ימיני מזרע מימינים ומשמאילים". הציון לזוהר מחקתי עד שיימצא מקורו).

וז"ש אפילו אומרים לך על ימין שהוא שמאל, אעפ"כ יש להאמין לחכמים. והיינו דייקא להאמין מהו הימין, ודו"ק. והחכמים הם האומנין באמת, ודו"ק.

ולהיפך, כתיב (תהלים קמד, ח) וימינם ימין שקר, וביאר בהכתב והקבלה, (שמות טו ו) "שבועתם שבועת שקר, כי ימין בלשון ערבי שבועה, והיינו קיום הדבר בתקפו", עכ"ל. ולפ"ז אומן היינו שמעשיו מתקיימים לרוב טוב איכותם. ורמז לדבר שאמרו (ב"ב מב ע"א) וימינם ימין שקר, אומן וכו', והבן הרמז.

וכתב ר' יוסף בכור שור (בראשית א כו) וז"ל, האדם, לשון אומנ"א בלע"ז, עכ"ל.

האומן נקרא בתורה (שמות לה, לה) חרש וחושב, ומתרגמינן: נגר ואומן. וכן תרגם שם כו א, ועוד הרבה מקומות. והיינו שהאומן חושב הרבה. ועושה מלאכתו מתוך מחשבה רבה. ובדקות הוא אינו רק אומן במעשיו, אלא גם אומן במחשבתו.

ועל הכתוב (במדבר י"א יב) 'כאשר ישא האומן את היונק', תרגם אונקלוס: "כמא דמסובר תורבינא ית ינקא". לשון חושב- מסובר. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "היכא דטען פדוגוגא למינקיא", ועל הכתוב ואהיה אצלו אומן (משלי ח, ל) אחז"ל (ב"ר א, א) אומן - פדגוג. ובמוסף הערוך ערך פדגוג, כתב וז"ל: "בלשון יוני ורומי, אומן המגדל התינוק", ושם בב"ר אמרו, שיש ד' מיני אומן: פדגוג - מוצנע- מכוסה- רבתא, עי"ש.

על הכתוב (בראשית ד, כב): "לטש כל חרש נחשת וברזל", תרגם אונקלוס: "רב לכל אומן ידיע בעבידת נחשא ופרזלא".

עוד כתב בערוך (ערך אמן) וז"ל, "מפני שמאמן את ידו (שבת קג), פירוש מלמד ידו אומנות וכו', פירוש, מאמן: מרגיל ידו לאותו מלאכה", עכ"ל. א"כ מבואר דאומן, היינו שידינו מורגלות לדבר ולמלאכה זו. וכתב הרשב"א שבת שם וז"ל: "שמאמן את ידו לכוין להכות באותה מלאכה עצמה שהוא עושה, וזה מכלל המלאכה היא כדי שיעשה מלאכתו כתיקונה", עכ"ל. ולכן יד המאמנת למלאכה העיקרית שלו, נקראת ימין, כנודע.

